

RIIGIKOGU

IV koosseis.

VI istungjärk.

129. koosolek.

24. märtsil 1931.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine ja muutmine.
2. Teatamine muudatustest Riigikogu koosseisus.
3. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.
4. Komisjonide täiendavad valimised.
5. Eesti Vabariigi 1925. a. eelarve täitmise ja kassa aruande ning riigikassa bilansi kinnitamise seadus — redaktsioon.
6. Eesti Vabariigi 1926. a. jaanuari-, veebruari- ja märtsikuu kulude, tulude ning kassa aruande ja riigikassa bilansi kinnitamise seadus — redaktsioon.
7. Vabariigi Valitsuse vastamine R. Kuris'e küsimisele.
8. Meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpilaste seadus — III lugemisel.
9. Läbirääkimised Põllutööminister A. Jürman'i erakorralise teadaande puhul.
10. Koosoleku lõpetamine kvoorumil puudumisel.

Koosoleku avab teine abiesimees **R. Penno** kell 17.17 min.

Sekretäri kohal sekretäri teine abi **O. Gustavson**.

1. Päevakorra täiendamine ja muutmine.

Päevakorda täiendatakse: 1) 1. punktiga — komisjonide täiendavad valimised; 2) Põllutööminister A. Jürman'i ettepanekul 4. punktiga — Vabariigi Valitsuse vastamine R. Kuris'e küsimisele; 3) Hariduse- ja sotsiaalminister J. Piiskar'i ettepanekul paigutatakse 6. punkt — meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpilaste seadus — III lugemisel — 5. punktiks.

2. Teatamine muudatustest Riigikogu koosseisus.

Sekretär: Riigikogust on tagasi astunud Aleksander Kapp 20. märtsil 1931 kristliku rahvaerakonna Tallinna valimisringkonna nimekirja järgi. Riigikogu töist osa võtma kutsutud Aleksander Sternfeldt.

3. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis:

1. Eesti ja Läti sadamates minimaalsete sadamamaksude võtmise kohta käiva konventsiooni kinnitamise seaduse rahaasjanduse komisjoni;
2. tapamajade ja lihajärelevaatuse seaduse muutmise seaduse üldkomisjoni;
3. Doni Põllupanga kasuks kinnistusraamatutesse kantud obligatsioonide kustutamise seaduse üldkomisjoni;
4. riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seaduse rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu.

4. Komisjonide täiendavad valimised.

Valitakse:

rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu P. Schütz'i asemele A. Mekkart (stp) ja A. Liivak'i asemele A. Kärner (stp);

rahaasjanduse komisjoni J. Teetsov'i asemele M. Laarman (põl), J. Voiman'i asemele M. Adamson (stp), A. Kirikal'i asemele A. Sirro (stp), H. Martinson'i asemele M. Mihkelson (stp), K. Ast'i asemele J. Klesment (stp) ja A. Sternfeldt (krst, Riigikogust tagasiastunud A. Kapi asemele);

haridusekomisjoni V. Uukareda asemele M. Laarman (põl).

5. Eesti Vabariigi 1925. a. eelarve täitmise ja kassa aruande ning riigikassa bilansi kinnitamise seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja K. Freiberg.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu.

6. Eesti Vabariigi 1926. a. jaanuari-, veebruari- ja märtsikuu kulude, tulude ning kassa aruande ja riigikassa bilansi kinnitamise seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja K. Freiberg.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu.

7. Vabariigi Valitsuse vastamine R. Kuris'e küsimisele.

Põllutööminister A. Jürman: Esitatud küsimiste kohta oleks mul au järgmist vastata.

1. Harjumaal asuva Põlli asundusetalude müük on riigimaade ameti poolt ajutiselt seisma pandud Sutlema metsaülema telefonogrammi — 21. novembrist 1930 — põhjal, sest sama metsaülema poolt ettevõetud kontrollimisel on selgunud, et nende talude metsad on riigi kahjuks hinnatud.

2. Hindamise salga vanem on tarvitanud töölistena asjasthuvitatud isikuid, kes puude lugemisel ja mõõtmisel ei ole küllalt erapooletult talitanud. Sellepärast on nimetatud metsade kontrollhindamine ette võetud, kusjuures selgus, et esialgsete andmete järgi oleks riik pidanud rohkem saama kuni 100%, keskmiselt aga 71%.

3. Suurema osa Põlli asunikudega on metsamüügi lepingud sõlmitud ja müük on ka kinnitatud, muu seas ka Martin Ermas'ega, sest kiire asundusetalude müük nõudis ka kiiret päraldiste likvidatsiooni, ja kõiki hindamisi ei suudetud enne lepingu sõlmimist kontrollida. Metsa ostumüügi lepingutes on fikseeritud puu selts, puude arv ja mass, mis müüdüd. Tegelikult aga on metsa ostjatele üle antud märksa rohkem, kui lepingutes tähendatud, mille tõttu müümata osa kohta täiendavad lepingud tulevad sõlmida.

Nüüd neljanda küsimise kohta. Senini ei ole ühtki metsamüügi lepingut tühistatud, ja et kontrollhindamine alles pooleli, siis on ka küsimus ise alles lahendamata. (Vahelhüüe.) Salgavanem on lahkunud riigiteenistusest. (Vahelhüüe.) See kontrollib nüüd ka metsa. (Vahelhüüe.) Küll see tuleb ka omal ajal, kui ta süüdi on. (Vahelhüüe.)

Siis viimaste, 5. ja 6. küsimise kohta oleks mul järgmist vastata. Metsahinnad kuni möödunud aasta sügiseni püsisid enam-vähem stabiilsed, ja riigimetsade taksihinnad, mille alusel ka asundusetalude metsade müük ja hindamine sünnib, olid eelmisel kahel aastal keskmiselt 50% madalamad turuhindadest.

Alates 1930. a. sügisest algas ühes teiste hindade langusega ka metsahindade langemine. Selle tõttu langes ka käesoleval talvel peetud metsaoksjonitel taksihinnale juurdepakutud protsent 8%-le, kuigi kohati ka suuremaid juurdepakumisi — kuni 60% oli. See oksjonite järeldus näitab, et taksihinnad paiguti turuhindadest veel kaunis palju madalamad on, paiguti aga viimastele lähenevad. (Vahelhüüded.) Meil on ametlikud andmed, mis teie kurss on, seda ei tea.

Kuid arvesse võttes metsaturu kõikevatt seisukorda, üldist hindade langemise tendentsi ja ka raskusi, mida sünnitab asunduse- ja renditalude metsade kohapidajatele müümise, on otsustatud alates 1. aprillist s. a. praegumaksivaid taksihindasid alandada keskmiselt 15% võrra. Alati on metsa taksihinnad madalamad olnud turuhindadest.

8. Meistrite, õppinud tööliste ja tööstus-õpilaste seadus — III lugemisel.

Haridusekomisjoni aruandja A. Kornell.

Üldkomisjoni kaasaruandja A. Mekkart.

(Arutamisel § 24.)

Juhataja: § 24 kohta on rkl. Martna'lt ettepanek,

§ 24 esimese lõike lõpp „võib“ kuni „nõuda“ kustutada ja selle asemele võtta: „teeb töösokusamet kahju suuruse kindlaks ja esineb kohtus õpilase eest.“

M. Martna (stp): Palun kustutada lõpulause: „ja esineb kohtus õpilase eest“.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Piiskar: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Olen selgitanud härra Majanduseministriga, kes ka peab selle seaduse täitmise valvel olema, missugusel kujul ja missugused rkl. Martna poolt tehtud parandused võiksid olla vastuvõetavad selles eelnõus. Nende läbirääkimiste tulemusena võin teatada, et niihästi Majanduseminister kui ka mina leiame võimalikuks pooldada käesoleva paranduse esimest osa, kus on nähtud ette sarnane kord, et lepingu rikkumise või kahjutasu kindlaksteegemise ja kahjutasu nõudmise puhul ei tule kohtu poole pöörata, vaid töösokuseameti poole. See kord on mitmeti lihtsam ja käepärasem. Sellepärast võib paragrahvi lõpu redigeerida vastavalt parandusele, kui see vormiliselt võimalik on. Paranduse raskus langes II lugemisel tehtud kujul sellele, et töösokuseamet võib esineda kohtus õpilase eest. See on keeruleine probleem ja sellele oleks tulnud vastu vaielda. Kuna aga see osa on nüüd ära langenud, siis ei tarvitse sellest enam pikemalt kõneleda.

Juhataja: Rkl. Martna poolt tehtud parandus on II lugemisel tehtud paranduse piires, nii et rkl. Martna ettepanek tuleb hääletamisele järgmisel kujul:

§ 24 esimese lõike lõpp „võib“ kuni „nõuda“ kustutada ja selle asemele võtta: „teeb töösokusamet kahju suuruse kindlaks.“

M. Martna ettepanek võetakse vastu parandatud kujul.

§ 24 võetakse vastu ühes parandusega.

§§ 25 ja 26 võetakse vastu.

(§ 27.)

Juhataja: Selle paragrahvi kohta on rkl. Martna'lt ettepanek,

§ 27 järgmiselt võtta: „Õppepingud ja õpilaste kohtuasjaajamised, mis tekkinud õppepingute alusel, on tempelmaksust ja õpilastel kohalõivudest vabad.“

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Piiskar: Selle paranduse kohta ma pean tähendama, et selle koht ei ole käesolevas seaduses, vaid kui lahendada tahetakse küsimust, mis käsitab kohtuasjaajamist, siis see peaks aset leidma ühes teises seaduses, ja seepärast, nagu ma enne tähendasin, läbi rääkides härra Majanduseministriaga, ei saa seda parandust siinkohal pooldada.

M. Martna ettepanek lükatakse tagasi 23 häälega 12 hääle pooltoelisel.

§§ 27—34 võetakse vastu.

(§ 35.)

Juhataja: Selle paragrahvi kohta on rkl. Martna'lt ettepanek,

võtta § 35 punkt 6. juurde: „Märkus. Koolitundide arvu ei või määrata alla 9 tunni nädalas.“

Ja siis veel teine ettepanek:

„§ 35 punkt 9 täiendada: Õppe- ja töökontrolli...“

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Piiskar: Mis puutub viimasesse parandusse, et võtta punkt 9-sse täiendavalt sisse sõna „töökontrolli“, siis on ju õppekontroll, millest paragrahvis jutt, ka niipalju töökontroll, kuipalju õpilane seal ettevõttes tööd teeb. Aga kui eriti rõhutada veel töökontrolli, siis võib paragrahv muutuda segasemaks, sest jääb selgitamata, missugust tööd veel kontrollitakse peale õpilase õppetöö. Lisandus ei tee paragrahvi selgemaks ja seepärast ei ole see hädatarvilik. Mis puutub teise parandusse, lisada § 35 punkt 6-da juurde märkus: Koolitundide arvu ei või määrata alla 9 tunni nädalas, — siis on lugu nii, et praegu on määratud 9—12 tundi, teiste seaduste alusel muidugi. Seda normi ei kavatse sotsiaalministeerium vähendada. Kui aga tarvilikuks peetakse praegumaksvat korda seaduse normiga fikseerida, siis on see ettepanek kokkukõlas praeguse olu-

korraga. Seepärast, kui on tarvilik, et see seaduses märgitud oleks selguse mõttes, siis võiks seda sisse võtta, sest see ei muuda praegumaksvat olukorda. Selle paranduse vastu ma ei vaidle.

Teise paranduse aga, nagu juba tähendasin, pean ülearuseks.

M. Martna esimene ettepanek võetakse vastu.

M. Martna teine ettepanek lükatakse tagasi.

§ 35 võetakse vastu parandatud kujul.

§§ 36—44 võetakse vastu.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Piiskar: Teisel lugemisel on arutamisel olnud aga tagasi lükatud paragrahv, mis redaktsiooniliselt oleks paigutatav teise kohta. Sisuliselt võiks aga selle vastu võtta ja pärast ümber paigutada. See paragrahv on järgmine:

„§ 44-a. Tööskuseameti liikmete päeva- ja sõidurahad tasutakse Hariduse- ja sotsiaalministri poolt kinnitatud määrade järgi.“

See paragrahv on tarvilik selguse mõttes. Seaduseelnõu väljatöötamisel ja koostamisel on tahetud tööskuseameti ja tööstusliku kutseoskuse nõukogu seada ühesugustesse õigustesse kulude suhtes. Nüüd on aga nii välja kujunenud, et tööstusliku kutseoskuse nõukogu kohta on sarnane paragrahv seadusse sisse võetud, aga tööskuseameti kohta ei ole. On kõneldud, et kulud tasutakse Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi eelarve järgi. Ja ministeeriumis ollakse arvamisel, et ka sõidukulud tulevad sisse võtta eelarvesse. Et pärast seaduse käsitamisel arusaamatusi ei tuleks, oleks parem, kui see seisukoht, mida Hariduse- ja sotsiaalministeerium seaduseelnõu koostamisel pooldanud ja mida ta ka praegu pooldab, leiaks seaduses väljenduse. Toetan seda paragrahvi, mille pani ette rkl. Eilman II lugemisel.

Uus § 44-a võetakse vastu.

Seaduseelnõu terve sisu võetakse vastu korraga.

9. Läbirääkimised Põllutööminister A. Jürman'i erakorralise teadaande puhul.

A. Laur (as): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed. Ma pean oma suurimat imestust avaldama selle üle, et härra Põllutööminister kõiki minu poolt ülestõstetud küsimusi, mis niipalju võõrastust rahva keskel äratanud, nii kergelt võttis ja nii pealiskaudselt vastas ning mõnele neist üldse ei vastanud, nii näiteks oma shiirode asjus, nende shiirode asjus, mis

antud „Estonia“ eksportapamajade vekslitele. Härra minister ei vastanud mitte, on tal shiirid või ei ole. Ta ütles ainult, et ta olevat „Vaba Maa“ võtnud vastutusele, aga rohkem ka mitte midagi. Näib, nagu ei oleks härra minister üldse pidanud vajalikuks sellele vastata.

Kuid algame siiski selles järjekorras küsimusi käsitama, nagu ma need oma erakorralises teadaandes üles seadsin. Algan nimelt sellest, kuidas Põllutöoministeeriumi korraldusel on osa Põllutöoministeeriumi üle viidud aktsiaselts „Ühiselu“ ruumesse. Härra Põllutöominister ütles, et Põllutöoministeeriumi asutused olevat linna mööda laiali erakortritega ja seepärast tulevat neid tihti ühest kohast teise üle viia. Ja nüüd on siis jälle härra minister otsustanud osa ministeeriumi ühest kohast teise üle viia, aga härra minister ei näi tähele pannud olevat seda lihtsat asjaolu, et selles küsimuses on härra minister seadusevastaselt tegutsenud. Meie teame, et Riigiteenistuse seaduse § 33 ütleb: „Riigiteenija võib otsustada asju, mis puutuvad seltsidesse, ühisustesse ja nende liitudesse, kus ta teenib või kus ta juhatuse ehk nõukogu liige, ainult oma otsekohe ülemuse teadmisel ja kinnitusel.“ Riigikohtu seletust mööda on minister riigiteenija. Seepärast käib § 33 ka tema kohta. Meie teame, et härra Põllutöominister Jürman on a/s „Ühiselu“ juhatuse liige, ja seega on härra Jürman Põllutöoministrina sõlminud „Ühiselu“ juhatuse liikme Jürman'iga lepingu. Härra Põllutöominister Jürman oleks võinud seda lepingut sõlmida või sõlmida lasta ainult oma ülemuse teadmisel, see tähendab Vabariigi Valitsuse teadmisel. Kuid härra ministri sõnadest selgub, et minister on lasknud selle lepingu sõlmida, ilma et sellest oleks Vabariigi Valitsusele teatanud. Nii siis, ühelt poolt a/s „Ühiselu“ huvid, mis ka härra Jürman'i isiklikud huvid, ja teiselt poolt riigi huvid. Kodanikul jääb selgusetuks, kumma huvisid härra Põllutöominister Jürman kaitses.

Kui võtta küsimust sisuliselt, siis võib öelda, et ka siin ei ole kõik asjad korras. Härra Põllutöominister ütleb, et Põllutöoministeeriumi olevat linna mööda laiali ja olevat tarvis neid asutusi koondada ühte kohta. Kuid härra Põllutöominister ei näita, mil viisil on Põllutöoministeeriumi ühe asutuse üleviimine Roosikrantsi tänavalt Pikale tänavale koomaletõmbamine. Vahe seisab ainult selles, et maa Pikalt tänavalt Vismari tänavale on pikem kui Roosikrantsi tänavalt Vismari tänavale. Nii et tegelikult on rohkem laiali visatud kui nad enne olid. Edasi ütles minister, et uued ruumid olevat paremad ja isegi

odavamad, aga minister ei rääkinud midagi sellest, kas on katsutud leida teisi ruume, võibolla veel odavamaid, veel otstarbekohasemaid ja mis oleksid ühtlasi rohkem Vismari tänavava piirkonnas. Nüüd on aga need ilma pikema kaalumisetä ära viidud ühest kohast teise ja, nagu kuulda, koguni ei olevat küsitudki endiselt korteriomaniikult, kas ta on valmis üüri alandama või mitte.

Mõni aeg tagasi, meie mäletame, kui rahaasjanduse komisjonis oli juttu sellest, et otsitakse Põllutöoministeeriumile sarnast maja, kuhu võiks kõik asutused paigutada, kõneldi ETK majast. Meie mäletame, millisesse ärevusse sel korral rahaasjanduse komisjonis põllumeeste kogude tegelased sattusid. Ja nüüd, härrad põllumeeste kogude tegelased, meie mõistame teid nüüd. Nagu näha oli teil juba siis mõttes sel teel saneerida a/s „Ühiselu“, sest muidu ei oleks teie sarnast ärevust tundnud. Ja see teostus ka niipea, kui teie inimene härra Jürman läks Põllutöoministeeriumi.

Teine minu erakorralises teadaandes ettetoodud küsimus puudutab nõuannet meie piimaasjanduse alal. Nagu meie teame, on piimaasjanduse instruktorid talumajanduse nõuandebüroo juurest üle viidud piimaühisuste keskliidu juurde. Tuleb küsida, kuivõrt sarnane teguviis õigustatud on. Enne kui selle küsimuse juurde asuda peame selgeks tegema, mis asutus see piimaühisuste keskliit õieti on.

See on P. K. „Estonia“ poolt algatatud ja asutatud asutus. Avamiskoosolekul valiti juhatus küll maameestest, aga võimalikult kaugematest maanurkadest, nimelt üks Tartumaalt, üks Pärnumaalt ja üks Järvamaalt. Ja samal koosolekul tõseti küsimus üles, arvesse võttes seda, et need inimesed on kaugel, et kas ei tuleks juhatuse asemel valida asetäitjad. Ja need asetäitjad valiti, ja selleks valiti „Estonia“ direktor K. Unt, kellele anti generaalvolitused keskliidu nimel tegutseda. See härra on ka kogu aeg piimaühisuste keskliidu asju ajanud, ja tema allkirjadega on ka kogu aeg keskliidu kirjavahetus sündinud. Keskliidu sekretäriks valiti samal koosolekul P. K. „Estonia“ sekretäri A. Anderson'i vend, L. Anderson, kes ka praegugi veel töötab osaliselt ametnikuna P. K. „Estonia“ asutuses. Nii näete, lugupeetud Riigikogu liikmed, et tegelik juhatas on P. K. „Estonia“ meeste käes. Samuti on piimaühisuste keskliidu instruktorid endised P. K. „Estonia“ äri agendid. Seda, et see nii on, leiame ka „Piimanduses“ 1930. a., kus järgmist loeme: „Senini töötasid piimanduse instruktorid osalt Eesti põllumeeste keskselt ja osalt P. K. „Estonia“ juures.

Et nende kõrvale mitte uusi nõuandjaid ametisse võtta, mis kulusid suurendab ja tööd killustab, lepiti üldnimetatud organisatsioonidega kokku, et nad loobuks instruktorite ülalpidamisest ning alates selle aasta algusega töötavad need jõud Ü. P. keskliidu töötajadena maakondliste piimaühisuste keskseltside juures piimanduse instruktoritena.“ Nii et nüüd hakkab korduma õieti seesama, mis oli mõni aasta tagasi.

Aga mis oli siis mõni aasta tagasi? Oli nimelt see, et „Estonia“ propagandabüroo peeti ülal riigi summadega põllumeeste keskseltsi kaudu, sest nõndanimetatud piimaasjanduse instruktorid, kes figureerisid „Estonia“ aruannetes, olid ka põllumeeste keskseltsi nimekirjades, mis andis neile võimaluse riigilt palka saada. Kuid sisult ei olnud need piimaasjanduse instruktorid, vaid P. K. „Estonia“ äri agendid, kes propageerisid „Estoniale“ võimüümist ja müütasid meiereide sisse-seadeid piimaühisustele, saades selle eest oma tugevad protsendid, nagu sellest omal ajal kogu Eesti ajakirjanduses kirjutati ja ka piimaühisuste päevadel kõneldi. Tol korral ei vaieldudki neile etteheidetele vastu ei „Kajas“ ega ka piimaühisuste päevadel, ei suudetud ega püütudki neid ümber lükata. P. K. „Estonia“ instruktorite teene on peamiselt ka see ebaloomulik piimaühisuste võrgu kava, mis meil välja on kujunenud, sest mida tihedamalt neid asutati, seda rohkem teenisid instruktorid. Seega on õieti nende huvides asutatud piimaühisusi võimalikult suuremal arvul. Nii kirjutati omal ajal instruktor Kaints'i tegevusest Pärnumaal, kes hulk ühisusi külge-külje alla asutas. Edasi võiks märkida näitena ka seda, et instruktor Määr asutas Kehtna-Nõmme piimaühisuse Järvakandi piimaühisuse külje alla. Need härrad mõlemad on piimaühisuste keskliidu juures tegevuses piimaasjanduse instruktoritena. Nii näeme, et P. K. „Estonia“ andis kõik oma äri agendid üle piimaühisuste keskliidule. Seega võime konstateerida, et piimaühisuste keskliidu juhatus seisab koos vaid P. K. „Estonia“ praegustest tegelastest. Samuti on keskliidu instruktorid endised „Estonia“ instruktorid. Seepärast on meil täielik õigus öelda, et piimaühisuste keskliit on P. K. „Estonia“ filiaal, ehk küll härra minister seda eitas. Sellest tulebki see, et piimaühisuste keskliidust on rõhuv enamus piimaühisusi eemale hoidunud. Meie teame, et meil on piimaühisusi umbes 360 ümber, kuid piimaühisuste keskliitu on registreeritud 93 piimaühisust, nende seas on aga mõned koorejaamad, nii et tegelikult jääb piimaühisusi järele 80 ümber. Pean veel tähendama, et neistki piimaühisustest, kes piimaühisuste keskliidu

liikmeiks astunud, on tervelt 83 P. K. „Estonia“ liikmed, nii et ainult kümnest võime rääkida, kes ei ole „Estonia“ liikmed. Kes on siis piimaühisuste keskliit? Piimaühisuste keskliit on õieti poliitilise ilmega asutus, kes seisab ühe eksportööri teenistuses, nimelt P. K. „Estonia“ teenistuses. Sellepärast ei saa juttugi olla erapooletust ja tõsisest nõuandmisest. P. K. „Estonia“, kui võiväljaveo asutus, ei vääri ka seda, et riik peaks instruktorid tema jaoks ülal pidama. Piimaühisuste kongressil pühapäeval, see on üle-eile, toodi ette andmed, kuipalju meil läheb eksportööri kasuks. Need andmed olid otse rabavad. Kui kõik hädavajalikud kulud maha arvata, siis jääb eksportööri kasuks tervelt 11 senti kilogrammilt, mis nad saavad selle eest, et müüvad või kohapeal, Tallinna sadamas. Üks suuremaid saajaid on kahtlemata P. K. „Estonia“, sest tegelikult on P. K. „Estonia“ hinnad, mis ta maksab piimaühisustele, madalamad, kui ühelgi teisel eksportööril. Seda tõendasid kõik suuremad piimaühisused kongressil. Meie näeme, et keskliidu juhatus on „Estonia“ meeste käes, samuti on instruktorid „Estonia“ mehed, ja sellepärast ei ole meil moraalset õigust pidada instruktorid „Estonia“ jaoks. Piimaühisuste keskliit on P. K. „Estonia“ teisend, „Estonia“ filiaal, ja need summad, mis võetakse ära erapooletult asutuselt, põllumajanduse nõuandebüroolt, selleks, et anda piimaühisuste keskliidule, — see ei ole riiklikult kuidagi õigustatud. Ja see on igatahes suur korruptsiooniline nähe, mida meie, kui tahame põllumajandust arendada, ei tohiks mitte teha lubada. See samm on Põllutööministri poolt suur eksisamm, ja selle eksisammu peaks Riigikogu heaks tegema. (V a h e l h ü ü e.)

Olgu nüüd kuidas oli ministri vastus eeltoodud kahe küsimuse kohta, mida siiski kuidagimoodi vastuseks pidada saab, kuid vastus shiirode asjus ei öelnud meile mitte midagi. Ministri vastus, et tema olevat „Vaba Maa“ kohtulikule vastutusele võtnud, ei rahulda meid, sest mis läheb rahvaesindusele korda, kuidas kohus seda asja lahendab, ja pealegi ei ole teada, millal kohus seda teeb, kas mõne kuu või koguni aastate pärast, kas ta lahendab asja Põllutööministri kasuks ja „Vaba Maa“ kahjuks või ümberpöörult, ei, rahvaesindus tahab praegu teada, kuidas tõelikult seisukord on, ja rahvaesindusel on õigus ja kohustus seda teada. Parlamentaristlik minister töötab ju rahvaesinduse alalise kontrolli all ja sellepärast on ka rahvaesindusel õigus teada saada, mis härra Jürman Põllutööministrina on teinud. Nii on see igalpool olnud, nii peaks see ka meil olema. Kui keegi minister peaks oma ametist ära astuma

alles kohtu otsust mööda, siis kaotaks parlamentaristliku ministri mõiste üldse oma mõtte, ja sellepärast on meil õigus teada saada, kuidas on nende shiirodega tõelikult lugu. Iseenesest ei ole selles midagi iseäralikku, kui ministril shiirod on, liiati arvesse võttes meie veksliteküllast aega, ei ole imestustäratav, kui „Estonia eksporttapamajade“ vekslitel on Põllutöominister Jürman'i shiirod. Küllalt aga muutub asja tuum, kui selgub, et Põllutöominister Jürman on püüdnud nendest antud shiirodest sel teel lahti saada, et on selleks kasutanud riiklikku võimu, seades tapamajade saneerimiskava sellaselt kokku, et ta võib nendest shiirodest lahti saada. Et see saneerimiskava tööpoolest sarnane on, mis võimaldab Põllutöoministrile shiirodest lahti saada, selle seisukorra selgitamisele tahangi praegu asuda.

Saneerimiskava seletuskirjas on esimene lause: „Saneerimise kava põhimõtteks on saavutada kokkuhoidu tööstuskuludes ühe tapetava peekonsea kohta.“ Tähendab kokkuhoiu põhimõttest välja minnes tahetaksegi siis üks tapamaja sulgeda. Oletame, et see nii on, ja asume ministeeriumi seisukohale ka veel selles küsimuses, et Põhja-Eestis vähese sigadearvu juures peaks üks tapamaja olema. Meil on neid kaks: Tapal ja Tallinnas. Kumba peaksime sulgema ja kumba lahti jätma kokkuhoiu seisukohast välja minnes ja ka teisi ajaolusid arvesse võttes? Kõigepealt vaatame kumbagi raiooni. Kava seletuskirjas öeldakse, et „Tapa tapamaja on sigadekehvast raioonis, mille tõttu sigade arv seal ka püsivalt kõige vähem olnud kui teistes tapamajades.“ Aga, mu härrad, see ometi ei ole nii. See seletuskiri otse luiskab.

J u h a t a j a : Rkl. Laur! Ma kuulsin, et Teie ütlesite: „seletuskiri otse luiskab“. Ma leian, et see on ebasünnis, ja teen Teile märkuse.

A. L a u r (as) : Tallinn elab õieti üle 50% teiste raioonide arvel. Tallinna tapamajas on tapetud sigu 1930. a. 6.392, kusjuures aga väljastpoolt Tallinna tapamaja raiooni on sigu kokku võetud järgmiselt: Viljandist 1.553 siga, Abjast — 1.028, Voltvetist 251, Võhmast 39, Türilt 346, Esnast 6, kokku 3.223 siga. Nõnda on siis tegelikult Tallinna oma raioonist 3.169 siga, tähendab alla 50% tapetud sigadest. Samal ajal on tapetud Tapal 4.446 siga. Peale selle on Tapa raioonist veel teistele tapamajadele läinud umbes 1.000 ümber. Näiteks Jõgeva jaam oleks loomulikult Tapa raioon, sest sigade ja peekoni veokulud on Tapale vähemad kui Tartu, aga sead on osaliselt sealt läinud Tartu. Nii näeme, et Tapa raioonis sigu on olnud

ümmarguselt üle 5.000, Tallinna raioonis aga veidi üle 3.000, seega on üle 2.000 Tapa raioonis sigu rohkem. (V a h e l h ü ü e.) Sellest räägime hiljem. See on kvoote küsimus. (V a h e l h ü ü e.) Nii näeme, et kava seletuskiri räägib ebatõtt, kui ütleb, et Tapa asub kehvas sigade-raioonis kui Tallinn. (V a h e l h ü ü e.) Kuid härra ministri südametunnistus hakkab piina tundma ja ta lohutab, ta ütleb: „Tulevikus on võimalik sigadekasvatuse areng ka selles raioonis, eriti kui Virumaa kartulikasvatajad seda rohkem seasöödana tarvitusele võtaks.“ Nii ütleb seletuskiri. Kahtlemata on Tapa raioonis sigadearvu tõusuks väga head eeldused, sest seal on meie parim kartulikasvatuse raioon. Samuti on ka Järvamaa ja Virumaa karjad esimesel kohal, ja seepärast võib öelda, et Tapa raioon võrreldes Tallinna raiooniga on sigadearvu poolest märksa paremas seisukorras ja sisaldab eneses sigadearvu kasvamise mõttes otse hiilgavaid väljavaateid.

Nüüd tööstusekulud. Kumas tulevad tööstusekulud odavamad? Jällegi loeme ministeeriumi oma andmeid. Selle kohta ütles Põllutöoministeeriumi eriteadlane härra Ruubel rahaasjanduse komisjonis 5. novembr. 1930 järgmist: Eksporttapamajade kulud 1 kg peekoni kohta on järgmised: Tallinnas 24 senti, Tartus 21, Võhmas 20 ja Tapal 12 senti. Peab tähendama, et kõigis neis on töötatud puudujääkidega. Aga samal koosolekul kanti ette, et selleks, kui puudujääke poleks olnud, oleks tarvis olnud võtta Tallinnas 31%, Tartus 22%, Võhmas 28% ja Tapal 22% ... (V a h e l h ü ü e.) sea hinnast.

Edasi 1929. a. tegevusearuande järgi läks sama Ruubel'i andmetel ühe sea tapmine maksma Tapal 22% ja Tallinnas 31% ühe sea hinnast. Kui võtta näiteks sea hinnaks 5.000 senti, siis läks ühe sea tapmine Tallinnas 1.400 ja Tapal 1.100 senti, seega 300 senti sea pealt vähem. Kui nüüd arvatakse, et tänava aasta tapetakse 60.000 siga ja sellest langeb kahe raiooni, see on Tallinna ja Tapa peale pool sellest arvust. see on umbes 30.000 siga, ja need sead tapetakse kõik Tallinnas ära, siis sellega läheks tapmine Tallinnas kallimaks kui Tapal, tervelt 9 miljoni sendi võrra. (V a h e l h ü ü e.) Eksporttapamajade poolt Põllutöoministeeriumile esitatud 1931. aasta eelarvete järgi läheb ühe sea tapmine maksma Tallinnas 10 krooni 91 senti ja Tapal 10 krooni. Kui võtame arvesse, et Tallinnas tapetakse tänava aastal 30 tuhat siga, siis läheb nende sigade tapmine Tallinnas kallimaks kui Tapal kolme miljoni sendi võrra.

On ju päris loomulik ja arusaadav, et Tallinnas kallimaks läheb, sest Tapa on

oma ruumide paigutuselt otstarbekohane, kuna Tallinna tapamaja juba ruumide paigutuse poolest ei võimalda odavat töötamist.

Kokkuvõttes võiks öelda, et sigade tapmine läheb Tallinnas kallimaks kui Tapal.

Edasi peaks seda ära märkima, et Tapal valmistatakse ühest ja samast seast rohkem peekonit kui Tallinnas.

„Kaja“ andmetel selgub, et äralõikeid Tallinna tapamajal on 22%, Tapal on äralõigete protsent 17, seega 5% vähem. Kui võtame keskmiselt peekoni kaaluks ühel tapamajas tapetud seal 67 kg, siis 5% sellest teeb 3½ kg, 30 tuhande sea kohta teeb see 100.000 kg. Tähendab Tapa tapamajas saaks peekonit rohkem 100.000 kg. Kui selle raha peale ümber arvame, võttes kilogrammihinnaks 1 kroon, siis saame 100.000 krooni ehk 10 miljonit senti välisvaluutat rohkem.

Võidakse öelda, et äralõikeid või nõndanimetatud „rupskisid“ saab paremini realiseerida Tallinnas kui Tapal. Aga ka see pole õige, sest kus peaks veel parem olema äralõikeid müüa kui põlevkivitööstuse raionis. Ja see asub ometi Tapale lähemal kui Tallinnale.

Üks tähelepanuvääriv moment näib siiski olema, mis räägib Tallinna kasuks, ja see on, et tuleb sigu vedada riigi keskaiga poole ja sealt siis tagasi pealinna, kust väljasaatmine sünnib. Aga see näib ainult nii olema. Sest kui sigu tapetakse Tallinnas, siis tuleks elussigu kaks korda suuremal arvul vedada. Tegelikult tulevad veokulud ühed ja needsamad. See on õieti ükskõik, kas vedada Tapa raionist, kus sigu palju rohkem, näiteks 10 tuhat siga Tallinna, või Tallinnast 5.000 siga Tapale ja peekon sealt tagasi. Nii et ka see põhjus, mis näib rääkivat Tallinna kasuks, langeb isenesest ära. Nii näeme, et kui välja läheme puhtmajanduslikkudest kalkulatsioonidest ja tahame sulgeda kahest ühe, nimelt kas Tallinna või Tapa eksporttapamaja, siis majanduslikud kalkulatsioonid räägivad kõik selle poolt, et meie peaksime sulgema Tallinna eksporttapamaja ja jätma töötama Tapa tapamaja.

Võiks ehk veel ühe asjaolu tuua Tallinna tapamaja kasuks ja nimelt selle, et Tallinna tapamaja on vanem, seega oleks tal nagu esimese sündimise õigus, aga siin peab tähendama, et Tallinn on osanud esimese sündimise õiguse enda käest ilusasti ära mängida. Et see nii on, selleks lubatagu lühidalt meelde tuletada minevikku, nimelt „Estonia“ eksporttapamaja minevikku, tema teguviisi mõne aasta eest. Nagu mäletame, tahtis o/ü „Estonia eksporttapamajad“ aastat 3 tagasi järsku, üheropsuga saada rikkaks ja hakkas põl-

lupidajate arvel spekulerima. Tol ajal ostis sigu üles ka a/s „Külmetus“ ühes „Estonia eksporttapamajadega“. Ja meie teame, et nende kahe asutise vahel sündis äge võistlus, ja selle võistluse tagajärjel makseti põllupidajatele võrdlemisi rahuldavat hinda. Kuid „Estonia eksporttapamajadega“ ei meeldinud see võistlus mitte, vaid ta pidas kasulikumaks a/s „Külmetuse“ teelt kõrvaldada. Ta ei kõrvaldanud aga a/s „Külmetust“ mitte võistluse teel, vaid lihtsalt võttis kätte ja ostis ta ära ja maksis 35 miljonit ühe võrdlemisi vähese väärtusega hoone eest ning ei hakanud üldse seal peekonit valmistama. Halvem oli asi veel sellepoolest, et „Estonia“ võttis endale kohustuse summa väljamaksmiseks, kuid ei nõutanud õigust selle objekti valdamiseks. Selle kohta ütles omalajal Riigivanem Rei oma kõnes 5. märtsil 1929 muu seas järgmist: „Oma imestamisväärset kergemeelse ja järelekaalumata asjaajamise tõttu oli osaihisus „Estonia eksporttapamajad“ sattunud väga täbarasse seisukorda. Hiigla summa — 35 miljonit senti — oli välja visatud ja terve asi seisis täitsa tuule peal.“ Mille peale K. Ast vahele hüüab: „Samal ajal kui endal seal hiigla võlad.“ Peab ütleva, et „Estonia eksporttapamajad“ said „Külmetuse“ äraostmisega selle kätte, mis tahtsid, sest neil ei olnud seda muuks tarvis, kui et peekoni valmistamise alal monopoli oma kätte saada, et talupidajailt sigu odavamalt kätte saada, mis ka niipea sündis, kui „Külmetus“ enam ei tegutsenud. (V a h e l h ü ü e.) Missugusteks sigade hinnad „Külmetuse“ äraostmise tagajärjel muutusid, seda näeme ajakirja „Loomakasvataja“ novembrikuu numbrist, kus on võrreldud 1927. ja 1928. a. peekoni hinda. Ma võtan 1928. a. I kolmandiku, s. o. jaanuari-, veebruari-, märtsi- ja aprillikuu, see on 4 kuud, millal „Külmetus“ veel tegutses, ja järgmised neli kuud — mai, juuni, juuli ja august, millal „Külmetus“ enam ei tegutsenud. Vaatame, palju põllumees nii ühel kui teisel ajal peekoni eest sai. Põllumehele väljamaksetava I sordi hinna ja kõrgema Inglise turu hinna vahe oli jaanuarist kuni aprillini 18 senti naelalt, maist augustini 25,4 senti naelalt, tähendab niipea, kui „Külmetus“ ära osteti, tõusis „Estonia“ vahekasu 7,4 senti võrra. Palju teeb see kilogrammilt? 7,4 senti oli naelalt, kilogrammilt teeb see üle 18 senti, ja ühe sea pealt raskusega 67 kg võeti läbisegi 1.209 senti rohkem kui õigus võtta. See 1.209 senti jätsid „Estonia eksporttapamajad“ oma tühjunud laeka täitmiseks. Vaadake, need Kr. 12.09 senti on uute tapamajade, see on Võhma ja Tapa tapamajade, loojaks olnud ja ei miski muu. See Kr. 12.09 oli õigustamatu vahekasu osaihisus „Estonia

eksporttapamajadele“, ja see vahekasu sai tõukejõuks uute tapamajade ehitusele. Nähes põllumeeste koormist, mis ette võetud oli teatud kihi poolt, ei suutnud ühedki ringkonnad külmavereliselt ja rahuliku südamega seda pealt vaadata, vaid siin löödi käed kokku, ja alates sotsialistide ringkondadest ning lõpetades rahvakerakonna ringkondadega otsustati ehitada ühiselt Tapale uus eksporttapamaja. Nii et Tapa eksporttapamaja ei ole sugugi ainult asunikkude poolt ehitatud, vaid siin on kaasa aidanud kõik ringkonnad, kõik need ringkonnad, kes „Estonia eksporttapamajade“ tegevust heaks ei kiitnud. Vähe sellest. Sellele äratundmisele, et nii edasi ei saa, et ei või ometigi põllumehi jätta „Estonia“ saagiahnuse tallermaaks, jõudsid tegelikud põllupidajad ka ise Võhma ümbruses, ja mitte esijoones asunikud, vaid just vanad põllumehed, kes võtsid ja ehisid uue eksporttapamaja ka Võhma. Nii näeme, et osaihisus „Estonia eksporttapamajade“ saagiahnus ja tahe, spekulierida põllumeeste arvel, on viinud meie poliitilised ringkonnad kui ka tegelikud põllupidajad nii kaugele, et on hakatud ehitama uusi eksporttapamaju. Tähendab „Estonia“ enda tegevus on süüdi uute tekkimises ja ei miski muu, ja sellega on „Estonia“ oma esimese sündimise õiguse käest ära mänginud. Tal ei ole absoluutselt mingit kõlblist õigust nõuda, et tema kui kõige vanem ei võiks suletud saada, kui seda peaksid nõudma majanduslikud kalkulatsioonid. Sel kõigel, mis ma seniajani kõnelesin eksporttapamajade saneerimise kohta, oli lähtekohaks Põllutöoministeeriumi praegune seisukoht, et Põhja-Eestis on küllalt sellest, kui tegutsema jääb üksainus tapamaja.

Kuid meie teame ka, et niikaua, kui polnud ministriks Jürman, oli Põllutöoministeeriumi seisukoht õieti teine. Seal oli kaks seisukohta varem kaalumisel olnud. Üks see, kui sulgeda 3 tapamaja ja jätta üks ainus tegutsema ja teine — kui jätta kõik tegutsema. Esimese seisukoha põhjendajaks oli nende eriteadlane, kes vastavad kalkulatsioonid kokku seadnud, mille järele ühe sea tapmine siis, kui kõik peekonsead tapetakse ühes tapamajas, oleks tulnud 2 kr. 15 senti odavam. Kuid sellele vaidlesid vastu eksporttapamajade esindajad ja näitasid arvestuse teel, et kokkuvõtteid ei saavutata, vaid otse ümberpöörduvalt, et siis ühe sea tapmine läheb koguni 3 kr. kallimaks. Sest kuigi tööstusekulud vähenevad, seletavad eksporttapamajade esindajad, siis sigade kaugelt vedu ja muud sellega seotud pahed annulleerivad need vähenenud tööstusekuludest saadud ülejäägid, nii et üldiselt võttes ei saa kasu, vaid lausa kahju. Näiteks üksi päidikute halva realiseerimise tagajärjel väheneks

sissetulek 96.000 kr. võrra. Sigade kaalu vähenemine kauge veo juures loomaarst Voltri uurimise alusel annaks vähem sissetulekuid 43.950 kr. võrra, rääkimata veel nendest kahjustest, mis saadakse sellest, et peekoni kvaliteet siis halvem oleks. Siis praegu olemasoleva soolvee rikkimine, mis 3 tapamaja kohta annaks vähemalt 30.000 kr. kahju. Edasi peekonsigade arvu vähenemine, mis võiks ulatada umbes 10.000 seani aastas, ja palju teisi asjaolusid vähendaksid üldisi sissetulekuid niivõrt, et ühe sea tapmine läheks ümmarguselt 3 kr. kallimaks kui siis, kui töötaksid kõik tapamajad. Nii seletasid eksporttapamajade esindajad. Ja eelmine Põllutöominister ühines nende seletustega ning arvamistega ja loobus tapamajade sulgemisest, kuigi sulgemine esialgu kasulik näis olema. Samale seisukohale asus ka praegune Põllutöominister Jürman, sest ka tema ei pidanud võimalikuks kolme tapamaja sulgemist, asudes seega, nagu eelminegi Põllutöominister, seisukohale, et tapamajade sulgemine toob kasu asemel kahju. Kuid praegune Põllutöominister, asudes küll põhimõttelikult seisukohale, et tapamajade sulgemine ei vähenda ärikulusid ühe tapetava sea kohta, tegi ühe erandi. Nimelt ta tahtis sulgeda ainult ühe tapamaja, lootes sellest kokkuvõtteid, nagu öeldakse seletuskirjas; aga imelik, kui kolme tapamaja sulgemine ei anna kokkuvõtteid, ja et see seda ei anna, seda on härra minister ka ise tunnistanud, sest muidu oleks ta töötama jätnud kõik kolm tapamaja, siis kuidas peaks ühegi sulgemine seda kokkuvõtteid andma. Ei, härra minister, mitte kokkuvõtteid ei ole siin põhjuseks ühe sulgemisele, vaid midagi muud, ja see midagi muud ei ole midagi muud, kui teie kõige palavam tahe, saneerida kõigepealt Tallinna tapamaja. Meie teame, et Tallinna tapamaja on praegu suuremates raskustes kui ükski teine tapamaja. Tallinna ja Tartu tapamajadel on kokku võlgasid 160 miljonit senti, millest üle 110 miljoni langeb Tallinna tapamajale. Varandusi on aga Tallinna ja Tartu tapamajal kokku 63 miljoni eest. On loomulik, et Tartu tapamaja kui uuema ja täielikumaa sisseseadega tapamaja arvele tuleb lugeda suurem osa nendest varandustest. Sellest võib järeldada, et Tallinna tapamaja on koormatud võlgadega 3—4-kordselt üle oma varanduste. 3—4-kordselt on Tallinna tapamajal rohkem võlgasid kui varandusi. (V a h e l h ü ü e.) Siin on „Estonia“ bilanss ja siin on ka, kui teie tahate, andmed, mida kandis ette rahaasjanduse komisjonis Põllutöoministeeriumi esindaja. Minul ei ole mingeid teisi andmeid, vaid ainult need, mis on ametlikud andmed. Mina ei ole andmeid välja mõelnud, vaid need on kas ettevõtte enda

bilansis või Põllutöoministeriumi esindaja poolt rahaasjanduse komisjonis ette kantud. Meie teame aga, et osa „Estonia“ võlgade eest on ka härra Põllutöominister vastutav. Meie teame, et on 2½ miljoni eest vekslid, millel on härra Jürmani shihiro — neid võib isegi rohkem olla, seda meie ei tea —, ja sellepärast on härra minister isiklikult huvitatud Tallinna eksporttapamajade rahalisest seisukorrast. Sellepärast teeb ta Põllutöoministrina erilise soodustuse just Tallinnale. Milles seisab siis eriline soodustus Tallinna tapamajale? Saneerimiskava § 1 lausub järgmiselt: „Ajutiselt tuleks tegevust sigade tapmise ja ekspordi alal katkestada Tapal asuvas eksporttapamajas, kusjuures tegetsevad tapamajad tasuksid selle ettevõtte laenude protsendid, minimaalsed administratsiooni kulud ja amortisatsiooni sel määral, kuivõrt tapamaja seismisel varandused oma väärtuses kahanevad.“ Vaadake, selle paragrahviaga ongi just eriline soodustus Tallinnale antud. Meie teame, et Tapa raiooni sead tulevad Tallinnale, aga Tapa tapamaja seismise kulud kannavad kõik tegetsevad tapamajad. Nii siis Tapa sead saab küll Tallinn, aga Tapa seismise kulud kandku ka teised tapamajad. See on juba kasulik kaup: Tallinn lõikab kasud, aga kahjud aitavad kõik teised tapamajad kanda. Nii ei ole Tallinna tapamajal enam riisikot karta. Nii on siis härra Jürmani saneerimiskava kasulik ainult Tallinnale ning kahjulik teistele. See on ka kahjulik Tartule, kes tahtvat ennast nüüd registreerida iseseisvaks juriidiliseks üksuseks. Sellest näeme, et saneerimiskava ei olegi mõlema „Estonia“ tapamaja huvides kokku seatud, rääkimata veel Võhmast, vaid see on üksi Tallinna tapamaja huvides. Ja mida siis kokkuvõttes võime öelda? Võime öelda seda, et saneerimiskava juures ei ole välja mindud majanduslikkudest kalkulatsioonidest, ja ei ole silmas peetud tegelikkude nõllupidajate huve, vaid on välja mindud just nende isiklikkudest huvidest, kes on vastutavad Tallinna tapamaja võlgade eest. Üks vastutaja on aga Põllutöominister Jürman ise. Tähendab Põllutöominister on tapamajade saneerimise abil korraldanud oma isiklikke rahalisi asju, on tarvitanud riiklikku võimu isiklikkudes huvides. See on aga korruptsioon ülimal määral. Sellepärast peaks Riigikogu, kui ta tahab oma prestiihi üleval pidada, sarnastele korruptsioonilistele nähetele oma hukkamõistva otsuse andma. (V a h e l h ü ü d e d.)

J u h a t a j a (koputab haamriga):
Palun rahu!

Põllutöominister A. J ü r m a n: Ma hakkaksin küsimusi selgitama samas jär-

jekorras, millises olid ette kantud. Kõigepealt „Ühiselu“ majja Põllutöoministeriumi osakonna üleviimine. Juba eelmisel korral tähendasin, ja kahjuks rkl. Laur jättis sihilikult need põhjendused ette toomata, mida ma ette tõi, ja mis oli üks peapõhjendus, miks viidi Põllutöoministeriumi osakond „Ühiselu“ majja. Ja kui nii sihilikult asju ette kanname, siis võime kõik asjad pahurpidi pöörata. (V a h e l h ü ü d e d.) Selle juurde tulen tagasi.

Esiteks puudutas härra Laur ja nimeatas, nagu oleksin mina mingite isiklikkude huvide pärast lasknud seda ümberkolimist sündida. Siin toodi ette, nagu oleksin mina „Ühiselu“ juhatuse liige. Mina ei taha tarvitada sõna „vale“, kuid härra Lauri kohta võiks seda sõna pea iga lause kohta tarvitada. (V a h e l h ü ü d e d.) Ma ütlen, need väljendused on rohkem kui sihilikud, rohkem kui vassimine. 1929. a. lahkusin mina „Ühiselu“ juhatusest, mis-sugune palvekirj on sisse antud kirjalikult ja protokolleeritud. Seda võite revideerida „Ühiselu“ juhatusest ja raamatutest. Härra Lauri võte asja isiklikule alusele viia ja rajada. see on väga vildak ja halb vassimine, sihilik vassimine, mida võib ainult siis tarvitada, kui enam muid abinõusid ei saada ette tuua, mis natuke-negi õigustaksid vastaste seisukohta. Ma tähendasin siin juba, et üleviimine sündis nendel põhjustel, et see majanduslikult kasulik oli. Minule anti väljavõte selle kohta, kuidas see küsimus üles tõusnud. Juba 1930. a. novembrikuul on lõppenud eelmine leping, mis sõlmitud aasta peale, siis enam ei hakatud pikemaajalist üürilepingut tegema, seda enam, et need ruumid ei vastanud ametiasutuse nõuetele, ei olnud selleks sugugi sündsad. Mõõdunud aasta novembrikuul sõlmiti leping kuude viisi, et selle aja jooksul leida paremat korterit. See otsimine oli käimas enne mind. Pärast taheti ministerium viia ETK majja, aga selle vastu oldi mitte sellepärast, et sinna üüri peale taheti minna, vaid sellepärast, et seda maja taheti ära osta. Osa Riigikogu liikmeid oli selle vastu, et maja osta, ja öeldi, et meie ei või välja anda kümneid miljoneid praegusel kitsal ajal, sest ETK maja eest nõuti 50 miljonit. Öeldi, et katsume läbi ajada, seda enam, et Põllutöoministerium on ajajärgus, kus kokkutõmbamisi kavatsetakse. Aasta või paari pärast ei ole Põllutöoministeriumile enam nii suurt maja tarvis, vaid ta mahub ära väiksemasse majasse väiksemate kuludega. Veebruaris olid uuesti pakkumised „Ühiselu“ poolt kui ka mujalt. Ka oli kauplemine endise peremehega, kas see mitte hinda alla ei jäta. Endine peremees hinda alla ei jätnud ning pakkumistest leiti

„Ühiselu“ oma kõige paremaks, kõige odavamaks ja kõige kohasemaks, sest praeguse üüri odavuse tõttu ja selle tõttu, et seal on keskküte olemas, on võimalik teenijat kasutada ka ühtlasi käskjalana. Sest teenijat ei ole tarvis kütta, vaid keskküte võimaldab ka teenija alal kokkuhoidu, et teenija võib käskjala kohuseid täita, ning otsekohe korteri juures asudes mõjub see ka teenijaskonna kokkuhoidmise peale. Et seal majas ka „Kaja“ sees on, siis see tüli ja pahandus. Ega see pole siis mingi ime, et kui „Kaja“ kuhugi sisse on tulnud, et siis ei tohi teised asutused enam sinna tulla. „Ühiselu“ maja on väga suur maja, ja seal on peale „Kaja“ veel paarilkümmel organisatsioonil oma korterid. Ainult sellega välja tulla ja öelda, et sinna ei tohi korterisse minna, kus „Kaja“ sees, see on väga väiklane. Ümberkolimine võeti ette ainult selle tagajärjel, et uus korter on parem ja soodsam riigiasutustele. (V a h e l h ü ü e.)

Siis läheksin edasi teise küsimuse juurde, see on piimaühisuste liidu juurde. Siin püüdis härra Laur jällegi tõendada, et see olevat ainult „Estonia“ filiaal, seal olevat juhatuse liikme asemikuks härra K. Unt, kes on ühtlasi „Estonia“ juhatuse liige, seepärast ei kõlbavat ta kuhugi. Ja sekretäriks olevat Anderson, kelle vend olevat ka „Estonia“ teenistuses. Need olid kõik need hoiatavad hääled. See on naeruväärt, niisuguseid asju ette tuua. Minu teada see Anderson pole vend sellele Anderson'ile, kes „Estonias“. Minu teada nad üldse sugulased ei ole. (V a h e l h ü ü e.) See ettevõtte või piimaühisuste liit on asutatud piimaühisuste endi poolt. Temal on eripõhikiri. ja seal on tema ülesanded täiesti kindlaks määratud. Temal on ülesandeks kogu meie piimaasjandust arendada, meie piimatalituste huviseid kaitsta lahus igasugustest eksportööridest. Ei ole tal midagi ühist eksportööridega, vaid on just tahetud luua asutust, kes väljaspool igasuguseid eksportööre kaitseks piimaühingute kui niisuguste huviseid. (V a h e l h ü ü e.) Palju mis teie kahtlete selle juures. see ei tähenda midagi. Palju piimaühisuste liikmeid on ka

Estonia“ liikmed. P. K. „Estonia“ liikmetest on üle poole piimaühisustest. (V a h e l h ü ü e.) Teie rõõmuks. Siis jäävad järele piimaühisused, mis ainult piimaühisuse keskliidu liikmed. Aastate viisi on meil igasuguste ettevõtete poolt püütud seda ettevõtet maha teha ja selle võlausaldust maha suruda, aga kõige kiuste see ettevõtte aina kasvab. (V a h e l h ü ü e.) See ettevõtte ei tarvita riigi poolt raha, riigipanga krediit on kõige vähem, võrreldes teiste suurte ühisustega, ja see ettevõtte töötab omal jõul. Nii et igasugused

ettevõtted ei ole mõjunud. Ma ei taha nende ühisuste juures peatuda ja ma arvan, et Riigikogu ei ole selleks kohaks, kus tagamõtetega tahetakse ühele ettevõttele kirstunaela taõuda ja mis korda ei ole läinud. (V a h e l h ü ü e d e.) Kui kuulsite härra Lauri, siis võisite seda tema kõnest järeldada.

Ma tahan tähendada, et meie ei pruugi ettevõtet maha tallata, mis niiviisi on töötanud. Piimaühisuste liit on asutatud piimaühisuste eneste poolt. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei ole nõukogu esimees. Piimaühisuste liit on väljaspool igasuguseid eksportööre, ja ma loodan, et sellel asutusel läheb korda palju läbi viia, sest et see ei pruugi ühegi eksportööriga seotud olla. Piimaühisuste liit annab piimaühisuste instruktorite toetamiseks summasid ja nende ülesanne on kaasa aidata ainult, et meil ühispiimatalitused paremat võid võiksid valmistada. Ja kui neil on ainult see ülesanne, siis tuleb see kasuks meile ja ühesuguselt ka kõigile eksportööridele, sest kõikide eksportööride ühine huvi on see, et meie valmistaksime head esimese sordi võid, ja seda saame siis valmistada, kui ühispiimatalitused ise on koondunud oma organisatsiooni, ja nende otsekohe valve all töötavad instruktorid, kes õpetavad head võid valmistama. See on nende ülesanne, ja sellest nad ei tohi kalduda kõrvale. Kui mulle tuuakse andmed, et nad on sellest oma otsekohe ülesandest kaldunud kõrvale, siis igatahes mina olen esimene, kes neid korrale kutsub. Kui nad aga oma ülesandeid täidavad heade tagajärgedega, siis on see meile kõigile soovitatav, ja selles võiksim neile ka omalt poolt kaasa aidata.

Nüüd läheme viimse küsimuse juurde, see on nimelt eksportapamajade küsimus. Mina eelmisel korral tõesti peatusin vähe selle juures, sest see kava, mis kokku seatud, see räägib iseenese eest, ja teiseks mina ei ole tahtnud laskuda selleni, et meie hakkame üksikute ettevõtete bilansse analüüserima, sest meil puuduvad selle kohta teatavad andmed, ja meil puudub ka see, et ühisuste juhid või juhatuse liikmed võiksid välja astuda ja seletusi anda. Sellepärast ei saa hakata igat bilanssi analüüserima, vaid selleks meie peaksime valima ekspertide komisjoni, peaksime käima seda teed, mida käib Riigikogu, kui tal mõne ettevõtte vastu huvi, nimelt laseb valida erikomisjoni ja laseb kõik välja uurida, ning siis saaksime põhjendatud ülevaate. Meie võime rääkida ühelt seisukohalt, meie võime igasuguseid andmeid ette kanda, mis aga võib-olla kokku varisevad, kui nad asjatundjate poolt hinnatakse. Aga meie siiski ei saa mööda minna, vaid peame puudu-

tama mõnda küsimust, mida ette kandis rkl. Laur. Kõigepealt härra Laur püüdis selgeks teha, et mina olevat saneerimiskava kokku seadnud isiklikkudes huvides, kuna mul olevat antud vastutus „Estonia“ eksporttapamajade peale umbes 2½-miljonilisel vekslil, ja selle päästmiseks olevat mina selle kava kokku seadnud. Härra Laur kahjuks ei nimetanud, kus see vekselsub, vast, härra Laur, nimetate ehk nüüd. Olge head, öelge otsekohe, kui teate täpselt seda summat ja kus ta on. (Vahelhüüded. — Naer.) Kui seda ütlete teadvat, siis võiksite otsekohe nimetada, kui tahate ausat mängu mängida. (Vahelhüüed.) Ma ei tea, et mul oleks praegu mõni vekselsub, mis maksev oleks. Härra Fuks alguses hüüdis vahele, et see olevat Kommerts Pangas.

Väga austatud Riigikogu liikmed! Mul on kirjad, andmed, mis on palju ennem saadud, kui ma Põllutöoministriks astusin. „Estonia“ eksporttapamajades oli mul omal ajal vastutus, see on umbes 2 aastat tagasi. Nüüd aga 3. detsembril 1930 on „Estonia“ eksporttapamajad pööranud Eesti Kommerts Panga poole kirjaga — mul on ära kirjad olemas —, anda andmeid maatulundusekapitalile, mida nõuti selleks, et teada saada, missugused kohustused on panga vastu. Siis nad saatsid järgmise kirja Kommerts Pangale: „Maatulundusekapital on pööranud ühisus „Estonia Eksporttapamajade“ poole, nõudes kiires korras järgmisi andmeid: Missugused eravõlad ja missugustes pankades on ühisus „Estonia Eksporttapamajadel“, viimase kuupäeva arvete kredit- ja deebet-saldod, iga arve kindlustused ja lisakindlustused (üksikute dokumentide tähtpäevad, allkirjad, girod, vastutuspealkirjad j.n.e.).

Palume meile neid vajalikke tõestatud andmeid meie arvete kohta Teie Pangas Tallinnas kui ka Tartu Osakonnas meile võimaldada kõige hiljem 4. s.k.p.“

See on eelmisel aastal, ja selle peale on Kommerts Pank vastanud kirjaga, kus on üles loetud, palju seal üht või teist laenu on, kes vastutavad, missugused vekslid, missuguste pealkirjadega, ja sellest selgub kahjuks teile, et minu vekselsub seal puudub. (Vahelhüüed.) See on antud välja Kommerts Panga poolt 3. detsembril 1930. Nii et sellest ametlikust dokumendist näete, ja vist on teid eksitee, mu härrad, viinud see, et omal ajal minule oli antud vekselsub, kui ma ei olnud veel eelmisse valitsusse astunud, see on umbes kaks aastat tagasi, ja see on sellest ajast maha jooksnud. Selle kirja põhjal võin täie teadmisega tegutseda, et minul mingit vastutust „Estonia“ eksporttapamajade eest ei ole, ja seepärast

ütlesin juba, et olen asja kohtu kätte andnud, ning kohus selgitab selle. Ma võiksin veel teise kirja ette tuua, mis oli küll hiljem, kuid siiski varem kui see, kus öeldakse „Estonia“ tapamajade poolt, et oleme teie kindlustused ümber vahetanud selles pangas, nii ei ole teie poolt omal ajal välja antud vekselsub enam maksev.

Härra Lauri peaväide peaks sellega ära langema. Aga need kavad, mis on kokku seatud tapamajade saneerimiseks, on kokku seatud eelmise valitsuse ajal, eelmise Põllutöoministri ajal, ja nendes kavades, kus ma üldse ei saanud kaasa rääkida, oli Tapa tapamaja sulgemine sees, (Vahelhüüed.) mitte muul põhjusel, kui välja minnes sellest, et see on kõige kasulik, kuna siis saame palju vähemate kuludega oma tapamajades töötada. Need andmed, mis ministeeriumil tol korral olid, näitasid, et see vastab tõele, ja siin võime öelda, et räägite rohkem Tapa tapamaja huvides. (Vahelhüüed.) Selleks võiksin ma oma kavade ette kanda. (Vahelhüüded.) Ja maatulundusekapital on iseküsimus. (Vahelhüüed.) Kas seda tol korral arutati? (Vahelhüüed.) Aga vaatame nüüd neid kavadeid ja meie näeme, et need põhimõtted on endiseks jäänud. Mul tuli välja valida nendest suurtest kavades üks kava, ja ma valisin selle, kus tuli töösse jätta 3 tapamaja ja selle tagajärjel, et viimased 2 kuud käesolevast aastast, nimelt jaanuar ja veebruar, näitasid, et sigade arv oli kasvanud võrreldes endise aastaga kolmekordseks. Kui jaanuari- ja veebruarikuu oleksid näidanud, et sigade arv oli samasugune, kui eelmiselgi aastal, siis oleks minu kava olnud see, et üks tapamaja tuleks töösse jätta, ja see oleks Tallinna eksporttapamaja olnud. See kava oli ka eelmise ministri ajal. Aga see oli sel ajal, kui sigu oli vähe. Huvitav, et eelmise ministri ajal andmetega näidati, et kui meie ühes tapamajas oma sead oleksime ära tapnud, siis oleksime võinud kokku hoida 13 miljonit senti. (Vahelhüüed.) Sel korral ei saanud minister teist kava esitada. Ta ütles, teie olete sellele kavale vastu rääkinud. (Vahelhüüed.) Kuudeviisi arutati seda kava ja iseäranis asunikkuide ridadest toonitati, et seda kava ei tohi esitada. Lõpuks minister ütles, et tema ka teist kava ei esita, ja seepärast saneerimiskava vastuvõtmine viibis, ning kahjuks sattus küsimuse lahendamise minu kätte. Mina ei oleks midagi hoolinud, vaid oleksin esitanud kava, mida ma tõeks pean, hoolimata sellest, et kaotan ministritooli, mina ei ripu selle küljes. Mina esitan oma kava täie teadmisega.

Siis veebruarikuus, kui mind ministriks valiti, selgus, et jaanuari- ja veeb-

ruarikuu andmed näitavad sigade arvu kolmekordset kasvu, võrreldes eelmise aastaga. Kui sigade arv kasvas kolmekordseks, siis peab tööle jääma ka 3 tapamaja. Kui aga sigade arv peaks uuesti vähenema, siis võib-olla tuleval sügisel oleme sammu juures, kus peame osa tapamajasid sulgema. Kui aga olukord samaks jääb, mis praegu on, siis on loomulik, et jääme sama kava juurde. Ja kui sigade arv kasvab, siis tuleb selle järele avada Tapa tapamaja. Võib tekkida küsimus: mispärast suleti just Tapa tapamaja, aga mitte Tallinna, Võhma või Tartu tapamaja? Selle kava järgi pidi Tapa tapamaja seisma jääma just andmete tõttu. Kui vaatame eelmise aasta andmeid, palju on tapetud tapamajades sigu, siis ütlevad need järgmist. 1930. aastal on toodud kokku 23.500 siga ehk ümmarguselt 23.000 siga. Kõige rohkem sigu on saanud Tartu tapamaja — 6.640 siga. Selle järele tulevad teisele kohale Tallinna tapamajad — 6.392, kolmandale kohale Võhma tapamaja — 6.028, ja Tapa tapamaja on viimsel kohal — 4.446. Nii näeme, et Tapa on umbes 2.000 siga saanud vähem kui teised tapamajad. (V a h e l h ü ü e.)

Raioonide jagamine on omaette küsimus, ja teie nägite, et Tapa tapamaja pidi võtma sigu teistest raioonidest. Mitmed jaamad, näiteks Võhma, Jõgeva j.n.e. protesteerivad selle vastu, et miks nad peavad Tapa tapamajasse sigu viima.

Nüüd läheme edasi käesoleva aasta arvide juurde, tähendab 2 kuu arvide juurde. Eelmine aasta näitas, et Tapa tapamaja on kõige viimasel kohal. Loomulikult, oma olukorra, oma seisukoha poolest käib ta sulgemise alla. Võhmal on oma suur raioon, samuti ka Tartul. Kui tahaksime Tapa tapamajale sigu anda, siis peaksime Saaremaa sead sinna saatma, mille tõttu oleks kahekordne vedu, nimelt Tallinnast läbi Tapale ja pärast Tapalt jälle Tallinna. Kes vähegi majanduslikult mõtleb, saab aru, et see on täiesti absurd. Tallinnas läheb aga peekon otsekohe laevale, ning nii ei ole kahekordset peale- ja mahalaadimist. (V a h e l h ü ü e.) Sellega oleks siis ainult üks kord vedu Tallinna, kuid nii nagu Tapale edasi-tagasi vedada, üks kord sigu sinna ja teine kord peekonit tagasi, see on täielik absurd.

Nüüd vaatame edasi. Minul on siin käesoleva aasta kahe kuu andmed, mis näitavad, et esimesel kohal on jällegi Tartu, tema on saanud veebruar- ja jaanuarikuul kokku 2.127 siga. Võhma — 1.632 siga, Tallinna — 1.407 siga ja Tapa — 1.119 siga. Järelikult Tapa on viimsel kohal sigade arvu saamise poo-

lest. See asjaolu, et Tapa kõige vähem sigu saab ja sellega tema seisukord ka kõige halvem on, oli kõige loomulikum põhjus, kui valiti, missugune kolmest tapamajast tööle jätta, et esialgselt tuleks töö seisma jätta Tapa tapamajas. Ja otsus tehtigi niisugune. Tapa tapamaja ei võiks sugugi kaevata, nagu oleks temale liiga tehtud. (V a h e l h ü ü d e d.)

A. L a u r (as, fakt. märk.): Põllutööminister härra Jürman tõendas, et tema ei pea mitte olema „Ühiselu“ juhatus liige. (V a h e l h ü ü e.) Minul on käepärast üks dokument, mis kannab järgmist kuupäeva: 24. märts 1931. a., järelikult tänast kuupäeva, missugune dokument on kaubandus-tööstuskostast välja antud. (V a h e l h ü ü e.) Siin on väljavõte äride registrist, mis järgmine: 1) firma nimetus, see on „Ühiselu“; asukoht — Pikk tän. 42 Tallinn j.n.e.; juhatuse liikmed — August Jürman, Artur Tupits, Märt Martinson. Ma ei saa oletada, et see õige ei ole, seda enam, et Äride registreerimise seaduse § 9 nõuab, et igast muudatusest juhatuses kui see sündinud, peab teatama kaubandus-tööstuskostale hiljemalt 14 päeva jooksul, ja kui „Ühiselu“ juhatus muudatusest ei ole teatanud, ega mina selles süüdi ei ole. Minul on ametlik dokument, ja vaadake, dokument on siin. Ja kui ta juhatuse liige ei ole, siis on „Ühiselu“ seadusevastasel tegutsenud. Ma ei saa aru, kus on Kohtu- ja siseminister, kes „Ühiselu“ vastutusele peaks võtma.

Teise faktilise märkusena tahaksin tähendada järgmist. Härra minister Jürman eitab oma vekslit olemasolemist, kus temal shiir on. Mina võin aga tõendada: Veksel oli olemas Kommerts Pangas just samal päeval, kui tapamajade saneerimiskava esitati, s. o. 11. märtsil. Siin istub inimene, kes oma silmaga seda vekslit nägi ja oma käega seda katsus. Ta küsis, et kas see on minister Jürman'i shiir, ja temale vastati: jah, see on minister Jürman'i shiir.

M. L a a r m a n (põl, fakt. märk.): Minul on au olla osaühisus „Ühiselu“ revisjoni komisjoni liige, ja ma võin kinnitada, et härra Jürman ei ole praegu ega juba kauemat aega juhatuse liige.

Põllutööminister A. J ü r m a n (fakt. märk.): Ma pean veel tähendama, et mina välja astusin „Ühiselu“ juhatuses ja et see protokolleeritud on. Aga kui kaubandus-tööstuskoda seda ei tea, siis on see teine asi. Sellepärast ei saa mind süüdistada, sest mina olen oma kohused täitnud. Samuti oli minul dokument vekslit kohta ja mind ei saa süüdistada selles, et ma olen sihilikult talitanud. Kas

see vekseld on tapamajade käes, või Kommerts Pangas, seda mina ei tea, aga minul on andmed, mille peale ma põhjendasin ja mida ma võisin uskuda. Ma võisin neid andmeid uskuda, mis andsid Kommerts Pank ja eksporttapamajad.

Vaheaeg kl. 19.30 min. — kl. 19.49 min.

Juhataja: Rkl. M. Martinson on esitanud lihtülemineku-vormeli.

M. Martinson (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Tahaksin mõne äärmärguse teha härra Lauri esinemise suhtes. Ta kõneles riiklikkude toetuste püüdmisest ja korrupsioonist. Et tõesti kõige selle aktsiooni taga, mida härra Laur oma erakorralise teadaandega möödunud nädalal Riigikogus alustas, riiklikkude toetuste püüdmine ja korrupsioon näib olevat, on enam kui kindel.

Põllutööminister härra Jürman on juba sisuliselt pea kõigile härra Lauri poolt tõstetud küsimustele vastanud ja faktilise materjaliga ja andmetega need ümber lükanud, nii et tõelist alust enam mingit järgi ei jää. Kuid ei saa siiski mööda minna, nagu ma tähendasin, kogu sellest erilisest sapolisest vihast, millest on juhitud kogu koonduse erakond käesolevas küsimuses. Ja arusaadav, kui „Estonia“ tapamajad omal ajal tegevust alustasid, siis tulid varsti koonduse erakonna inimesed, esitasid seaduseelnõu Riigikogule nõudmisega, et antagu riigikassast laenu, vist oli 30.000.000 senti, et nad saaksid Tartusse tapamaja asutada. See seaduseelnõu lükati tagasi, ja ma tahaksin sel puhul tuua ette, kuidas tol ajal tööerakonna leht „Vaba Maa“ seda rahaasjanduse komisjoni koosoleku käiku kirjeldas. Ta ütles: „Asunikud tahavad ainult võtta ja jagada. Algas tehti kohtade oma kätte kiskumisega — kergelt saadi kätte saadiku koht, ministri kohad ja Riigikontrolöri koht. Süües kasvab isu. Neil on veel inimesi, kes kohti nuruvad, ja neid on tarvis rahuldada. Kavatsesetav eksporttapamaja annaks neile mõne direktori koha. Andke aga koonduslastele raha! Niisugusele lautamisele ja saagihimule tuleb lõpp teha.“ Niiviisi kirjutas „Vaba Maa“ 17. märtsil 1927. aastal. (Vahelhüüe.) Vaadake, see seisukoht on nähtavasti paika pidanud koonduse erakonnas seniajani, ja sellest suunast on juhitud olnud nende ettevõtlikkust ja ka pealekäimine teistele ettevõtetele. (Vahelhüüe.) See on 17. märtsist. (Vahelhüüe.) Härra Schulbach on ise toimetuse liige, eks ta vaata järele. (Vahelhüüe.) Ja päris õieti on seda küsimust käsitanud, sest tänapäeval tuleb see selgemini nähtavale kui tol korral, kui

eksporttapamajade küsimusi käsitati. Tänapäeval on need küsimused selgemad. Veel rohkem, meie näeme sarnaseid asju paljudel aladel, mis koondus katsub teistele ette heita ja teistele külge kleepida. (Vahelhüüe.) Selleks peavad kaaskannatajad olema, ja kust sa neid leiad, need on aga tarvis leida, ja leida nende asutuste keskelt, millised on rahva keskel poolehoidu võitnud oma korraliku tegutsemisega. (Vahelhüüe.) Seda poolehoidu näitab P. K. „Estonia“, mida härra Laur siit tsiteeris. Vaatamata süüdistustele, mis viimasel ajal on sündinud, on viimastel nädalatel „Estonia“ võihulk kasvanud. Möödunud aastal oli 50—60%. (Vahelhüüed.) Nüüd viimastel nädalatel on 60% ja isegi rohkem. Vaadake, rahvas oskab hinnata. Rahvas ei ole mitte nii pime, et tema igasuguseid demagoogilisi kihutusi hakkaks uskuma ja ei saaks ega oskaks vastavaid järeldusi teha. Ajalehist loeme, kuidas koonduse erakonna sekretärid maal ringi käivad ja kontrollühisustest enestele volitusi kutsuvad saada, et neil võimalik oleks minna kontrollliidu peakoosolekule. (Vahelhüüe.) Vaadake, neid nähteid ei saa teie kuidagi dokumenteerida, nii nagu see Äksi või Kose kontrollühisuse suhtes avalikuks tulnud, kus kästakse blanko-volitust anda härra Maandi või Loosalu' nimele. Teie inimesed on niisugust politikat ajanud, nagu seda ei ole teinud ühegi teise erakonna liikmed. Sellest kõneldi Riigikogu rahaasjanduse komisjonis, et üks minister teise ministri seljataga intrigeerinud. Oleks hea, kui tuldaks ja öeldaks, missugune minister, aga igapähele jäi mulje, et see koonduse erakonnast mööda ei läinud.

See nähe, mis tuli esile Tapal, kus tapamaja töötas möödunud aastal 2-miljonilise puudujäägiga ja selle juures oma põhikapitali läbi töötas, see ei ole kord ühistegelises asutuses, vaid see on korrupsioon, kui üldse korrupsioonist rääkida. (Vahelhüüed.) Ma ei tea, mul ei ole ühtki tapamaja ja mul ei ole rohkem põhikapitali kui see, mis mul isiklik raha taskus, seda loen ma isiklikuks põhikapitaliks. (Vahelhüüed.) Härra Fuks räägib minu põhikapitalist, aga ma ei tea, mis see siin korda läheb. (Vahelhüüed.) Ma olin sunnitud vahele hüüdma, et härra Baars'i pangal Viljandis on Eesti Pangast laenusid, aga P. K. „Estonial“ ei ole praegu mitte senti Eesti Panga laenu. Meie oleme näinud koonduse erakonna tegelaste suhtes väga palju sarnast, mis annab mõista, et seal tungitakse riiklikkudele toetustele. Niisugused nähted on korrupsiiivsed nähted. Alles hiljuti võisime ajalehtedes lugeda, kuidas omal ajal koonduse rühma liige

Kuris Varbola valla summasid oli käsutanud ühte koonduse pank, ja alles nüüd on volikogu sellest painajast lahti saanud, summad on mujale viidud, nähtavasti on kahtlus selle panga suhtes tekkinud. Ei ole kaua aega tagasi, kui tema kaaslane, üks teine koonduse tegelane, läks maapanka, ja kõik kindlustused viidi siis maapanga poolt ainult koonduse erakonna pank. Teame, et kui üks asutus või pank on sunnitud olnud kolmanda isiku või kodaniku varandust kindlustama, siis on tehtud seda nii, et kindlustatakse samas kindlustuseasutuses, kus isiku varandus varem kindlustatud oli.

Kas see ei ole püüd riiklikkudele toetustele? (V a h e l h ü ü e.) Ei räägi sugugi ebaõigust. Maapanga nõukogus oldi sunnitud küsimust üles tõstma ja selle tagajärjel saadi vahekorrad loomulikmaks muuta. Alles siis, kui maapanga nõukogu oli küsimust käsitanud ja avalikult ajakirjanduses puudutatud, siis tõmmati tagasi ja toimiti teisiti. (V a h e l h ü ü e.) Minu pärast olgu ka Hellat, aga see näitab, missugune mõjuvõim teie poolt maksuma pandi ja missugust küünarnukipoliitikat siis aeti, kus vähegi ajada sai. (V a h e l h ü ü e.) Mis seal siis nii imestada, kui härra Johanson kõneles, aga „Vaba Maa“ refereerib innuga seda ja nähtavasti peab seda seisukorda ka õigeks. Aga tagantjärele praegune elu on näidanud, et see on sõnasõnalt tõsi, ja kui härra Johanson seda ütles, siis on ta väga hea prohvett olnud ja tuleb temale ainult kiitust öelda.

Lugupeetud Riigikogu liikmed on aegade jooksul võinud kõike seda ajakirjandusest lugeda ja jälgida, kuidas koonduse ridades olevad inimesed, ka riigi palga peal olevad instruktorigid, nõuandjad siin ja seal poliitilist kihutusetööd on teinud selleks, et jõuda riiklikkudele hüvedele. Võiksin ühe näite veel ette tuua: turbaühingute liidu omaaegne sekretär esines Väike-Maarja koosolekul kunagi koonduse agitaatorina nii, et isegi politsei oli sunnitud vahele segama. Seda kirjutab küll „Maaleht“, aga mina ei tahaks seda temast uskuda. Tunnen seda härrat, ja tema ei seisa ühegi põllumeeste organisatsiooni teenistuses, ja mis tema kui eraisik kuskil kõneleb, ei lähe mulle kuidagi korda, ja ma usun, et ta on küllalt nii tark ja taktiline, et mitteriiklikkude toetuste poole püüdma minna, nagu koonduse agitaatorid, nagu kirjast Äksi kontrollühisusele välja paistab. Mul oli väga hea meel eelarve-komisjonis kuulda, kuidas koonduse esindajad üles tõstsid küsimuse, kuidas riiklikkude summade arvel, või õieti teedekapitali summade arvel autodega ringi sõidetavat. Ja just seepärast oli

mul hea meel, et eriti koonduse tegelaste kohta seda saab öelda Harjumaal ja ka Järvamaal, peale selle ma olen kuulnud ka Viljandimaa kohta, kus koondusemees, teedeosakonna juhataja, on pidanud noomituse vastu võtma, et üle truubi sõitused on lasknud sündida. Milles teisi kahtlustatakse, sinnapoole ise püütakse. (V a h e l h ü ü e.) Kindlasti olete teie juba rääkinud ja on vist ka selge... Ja et see korruptiivne nähe on, et see kõrvaldada tuleb, on selge. Selge on ka see, et selle algatajaks on olnud koondusemehed.

Koosolekut asub juhutama Esimees K. Einbund.

R. Penno (as, fakt. märk.): Mina asjaliku õiendusena rkl. Martinson'i kõne puhul tahan vastata seda, et niinimetatud koonduse kindlustuseselts, ma ei tea, missugust ta mõtleb... (V a h e l h ü ü e.) Kui seda mõtles, siis sellel seltsil on kohtuprotsess olnud „Kajaga“, kus kohus kahe aastaga on „Kaja“ vastutavat toimetajat karistanud ja hiljem on kokku lepitud selles küsimuses. Ma ütlen veel edasi. Tunnistajate seas kohtus vande all kinnitas maapanga president Hellat, kes kuulub teie ridadesse, et temale mingit mõjutust väljastpoolt lepingute sõlmimisel ei ole tehtud. Kuivõrt õiged siis rkl. Martinson'i andmed on, selles võite minu faktilisest märkusest järelduse teha.

A. Tupits (põl, fakt. mär.): Eelkõneleja väitis siin, nagu oleks ajaleht „Kaja“ kohtuprotsessis selles asjas süüdi mõistetud, et tema oli kirjutanud, et maapanga kindlustused on viidud üle koonduse kindlustuseseltsi. Pean ütleva, et „Kaja“ ei mõistetud mitte selles asjas süüdi, vaid seepärast, et „Kajas“ leidis märkus, et see kindlustuseselts on nõrk. Seepärast oli süüdimõistmine. (V a h e l h ü ü e.) See, kas ta on tugev või nõrk, jääb praegu lahtiseks. (N a e r.) Fakt on aga see, et need kindlustused riigi maapangast koonduse kindlustuseseltsi viidi. Seda teab terve avalikkus, ja seda see faktiline märkus ümber ei lükka, mida siin eelkõneleja ette tõi. (O m a v a h e l i s e d k ö n e l u s e d.)

Juhataja: Palun austatud Riigikogu liikmed omavahelised kõnelused jätta kõrvale, sest see takistab väga meie koosoleku korralikku edasikestmist ja see ei ole välispidi ilus.

R. Kuris (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma arvasin, et kui peale härra Põllutööministri nüüd põllumeeste kogude tegelased välja astuvad, et nad siis tulevad ministri kaitseks välja tege-likkude andmetega, et ministri olukorda

õigustada, nagu see olema oleks pidanud. Kuid ma pean kahjuks ütleva, et härra Märt Martinson seda mitte ei teinud, selle asemel ta laskus isiklikkusesse küsimustesse, püüdes tungida teiste poliitiliste rühmadele kallale, mitte sugugi seletades seda, mis õieti ta ülesanne oleks olnud. Ta püüdis tervet tõepõhja kõrvale juhtida. Sellepärast pean ütleva, et härra Martinson'i poolt ettetoodud andmed olid täiesti ühekülgsed ja niiõelda üldise tähelepanu kõrvalejuhtimiseks. Kõigepealt härra Martinson ütles, et härra minister olevat kõik ettetoodud andmed ümber lükanud. Et see nii ei ole, selle juurde lähen natuke hiljem. Aga kui teie lubate, siis ma puudutan enne paari sõnaga härra Martinson'i poolt ettetoodud asjaolu. Härra Martinson ütles, et P. K. „Estonia“ toodang olevat tõusnud. See on õige, selle vastu ei vaidle mina, ja seda ei salga ka keegi teine. Kuid üldse meie Eesti piimasaaduste toodang on tõusnud tunduvalt viimase paari aasta jooksul. Aga mis ei ole protsentuaalselt tõusnud, see on eksportööri P. K. „Estonia“ võitoodangu väljavedu. Tegelikult näitab see tagasiminekut. Mina tahtsin just seda näidata, et selle firma võitoodangu läbikäik ei näita mitte üldiselt võttes kogu võitoodangu suurenemist, vaid tagasiminekut. (V a h e l h ü ü d e d.) Ma ei oleks tahtnud, härra Tonkman, neid küsimusi üldse puudutada, kuid siin on toodud ette ebaõigeid andmeid, ja ma pean oma kohuseks neid asju valgustada teisest seisukohast. Ma isiklikult ei pea sündsaks sarnasel viisil asju käsitada, nagu härra Martinson seda tegi, aga kui ta seda teinud on, siis lubage, et ma tema poolt ettetoodud asjaolud ümber lükan.

Mis puutub härra M. Martinson'i poolt ettetoodud asjaoludesse, et mina maavalitsuse esimehena olevat Varbola vallavalitsuse summad käsutanud ühte teatud pankat, siis kahjuks pean ma tähendama, ei ole ühelgi maavalitsuse esimehel niisugust võimu. On ju igalühel teada, et sarnast käsutamist ei ole olnud, ega saa olla ühelgi maavalitsuse esimehel. Vallavalitsused on iseseisvad, viivad oma raha kuhu nad tahavad. Varbola vallavalitsus on aga asja otsustades leidnud, et Tallinnas ei ole ühtki pankat, kuhu vallavalitsus usaldaks oma raha paigutada ja ta viis raha riigipanka. Siin aga härra M. Martinson tsiteerib olukorda mitte õigest seisukohast.

Mis puutub kindlustuse üleviimisse, mida härra Penno asjaliku märkusena öiendas, siis pean selgitama veel kord, et need asjad, mida ette sel ajal toodi, ja mida käsitas ka ajaleht „Kaja“, olid maapanga direktor Hellat'i ajal, milliste as-

jade kohta on selgitus toimetatud ja ka kohtu poolt härra Hellat üle kuulatud. Kui soovitakse, siis ma võiksin tsiteerida kohtuakte ja tuua andmeid, kuid rkl. Tupitsa poolt niisuguste asjade ettetoomine ei ole korrektne, kuigi härra Tupits püüdis ümber seletada, ometigi ei saa ta ümber lükata, et teatav karistus on selle asja eest määratud „Kaja“ toimetajale. (V a h e l h ü ü d e d.) — J u h a t a j a koputab haamriga.) Minu arvates härra Tupits oleks paremini teinud, kui tema neid asju ei oleks puudutanud. (V a h e l h ü ü d e d.)

J u h a t a j a (koputab haamriga): Rkl-d Penno ja Tupits!

R. Kuris (as): See tundub imeliku joonena, et põllumeeste kogude liikmed nendes küsimustes, milles lepitakse kokku, nagu oli seda eksporttapamajade lepingu juures, niisama karistuse määramise juures lepitati kokku, et ei tarvitseks istuma minna, mõni aeg hiljem asja teisiti käsitavad ja igasuguseid ebaõigeid asjaolusid ette toovad, mis näitab, et põllumeeste kogude liikmetel sõlmitud lepped, isegi vormilikult allakirjutatud lepped, mis olid härra Tupitsa ja Penno vahel, ei maksa midagi, kui aga vähegi saadakse, siis keeratakse need pahurpidi. Minu arvates peaks isegi kogupõllumehelik aumehelikus nii korrektne olema, et neid leppeid vähemalt, mis vormilikuks ja nende enda alla kirjutatud, pidada ikka tuleb. Aga kahjuks on olukorrad kujunenud siiski teisiti. Siis on ette toodud ka veel teedekapitali arvel sõitusid. Ma pean ütleva, — minul ei ole põhjust ja ma ei taha neid asju pikemalt puudutada — et siin on Teedeministeeriumi ja üksikute maavalitsuste vahel lahkarvamised. Meie teame, et sarnane vahekord on praegu põllumeeste kogusse kuuluva Viru maavalitsuse teedekogakonna juhataja ja Teedeministeeriumi vahel. Härrad põllumeeste kogude liikmed teavad seda asja paremini, ja ma ei tahaks nimesid nimetada. See teedekogakonna juhataja sõidab Rakverest Tallinna alati teedekapitali autoga.

Siis lubage, et ma veidi härra ministri väidete juurde tulen. Härra minister tõi ette, et a/s. „Ühiselu“ majasse paigutatud Põllutöoministeeriumi osakond sellepärast, et see riigile majanduslikult kasulik olnud. See korter olevat odavam olnud. Aga mis ministeerium tegi selleks, et odavat korterit saavutada, seda minister ette ei toonud. Kõik korteriotsijad kuulutavad avalikult välja, et otsitakse korterit, kuid ministeerium minu teada seda teinud ei ole. Ma julgen kindlasti öelda, et sarnast ruumi sarnases kauguses on võimalik palju odavamini leida. Aga seda ei ole tehtud, et oleks püütud avalikult

kuulutades leida tarvilikke ruume, et oleks mingi võistlus tekkinud. Sellepärast on selge, et siin ei ole minister kõiki samme astunud, enne kui lõpliku otsuse andis, et Põllutöoministriumi osakond aktsiaselts „Ühiselu“ majasse üle viia.

Mis puutub härra Laarman'i seletusse, nagu ei oleks minister enam juhatuse liige — ma mäletan, et rkl. Laarman ütles, et ta ei ole enam kauemat aega juhatuse liige —, siis lubage küsida, millal minister lahkumiskirja sisse andis? Kuidas härra Laarman „Ühiselu“ revideerinud on ja kas ta üldse seda revideerinud on? Minu arvates saab juttu olla ainult kindlatest andmetest, aga mitte „mõnda aega“ kõnelusist. Ja kui meie nüüd läheme selle moraalse sisu juurde, siis peab ütlema, et ei ole moraalselt kuidagi suurt väärtust sellel, kui oma rühmakaaslane tuleb ja ütleb olukorrast päästmiseks, et „mõnda aega“ tema rühmakaaslane ei ole sel või teisel kohal. Meie teame väga hästi nende eraseltside protokolliraamatuid, neid võib iga päev uusi juurde teha. (V a h e l h ü ü d e d.) Ma ei räägi, et see võltsimine on, aga seal ei puudu võimalus neid lahkumise teadaandeid alati juurde lisada. (V a h e l h ü ü e.) Siis oleks tulnud ka a/s. „Ühiselul“ kaubandus-tööstuskojale vähemalt esitada...

J u h a t a j a: Rkl. Kuris, Teie viimastest avaldustest ma ei pannud küll tähele seda, et Teie oleksite mõnda üksikut organisatsiooni või seltsi puudutanud ja haavanud, aga parlamentlikult ebasüüdsad need viimased oletused on kõigi meie organisatsioonide kohta, ja seepärast ma paluksin Teid pidada kõne korrast kinni.

R. K u r i s (a s): Mina tahtsin kinnitada veel, et meile siin ei ole mingit tõendust toodud selleks, et härra minister on lahkunud, ja ei ole ka lähemaid teateid esitatud. Mina seadsin küsimuse üles, et kas ja millal on minister lahkunud. Ja kui meie oletame, et minister on lahkunud „Ühiselu“ juhatusest, eks siis oleks pidanud vastava seaduse järgi härra Tupits kui juhatuse liige sellest teatama kaubandus-tööstuskojale. (V a h e l h ü ü e.) Vastake minu küsimusele, härra Tupits! Tähendab ikka, et seda teadaannet tehtud ei ole. Ja nii kaua, kui seda tehtud ei ole, või tõendusi esitatud, lubage mulle teist oletada. (V a h e l h ü ü e.)

Siis on härra ministri poolt ette toodud asjaolusid, et piimaühisuste keskliit olevat väljaspool igasuguseid eksportööre ja tegutsevat iseseisvalt. Ma pean ütlema, härra minister, siin juba eelkõneleja härra Laur puudutas neid asjaolusid, tõi ette, et see nii ei ole, kuid ma pean siiski

paratamata mõnda asjaolu uuesti kordama. Kuidas piimaühisuste keskliit saab olla väljaspool eksportööre, kui teda juhib P. K. „Estonia“ direktor? Seda pole härra minister seni tagasi lükanud, kuid ma sain siiski aru, et püüti tõendada, seal midagi ühist ei ole. Et seal ühist on, seda lubage mulle kohe tõendada. Siin on piimaühisuste keskliidu kiri, mis kannab P. K. „Estonia“ direktori härra Unt'i allkirja. (V a h e l h ü ü e.) Ega see muud ei ole, kui on selge tõendus selleks, et see piimaühisuste keskliit on otse selle väieksportööri P. K. „Estonia“ alaosaakond. (V a h e l h ü ü e.) Ja et ta ei saa jääda teiste eksportööride suhtes erapooletuks. (V a h e l h ü ü e.) Härra kindral Soots tahtis seda võrrelda Riigikogu komisjoniga. Minu arvates meie ei saa nii primitiivsed olla, et meie saame ärilist ettevõtet, kes võistleb teisega, võrrelda ühe Riigikogu komisjoniga. (V a h e l h ü ü e.) Kui ta seal on, siis on ta selleks seal... (V a h e l h ü ü e.) Kahjuks mina ei ole Rahvapangas, nii et mina ei tea sellest. Aga päris selge on, et kui piimaühingute keskliidust kirjad lähevad ühe eksportäri direktori allkirjadega, siis ei ole see äriliselt erapooletu asutus. Ma võiksin teile teised näited tuua. Meil oli rahaasjanduse komisjonis piimaühisuste korraldamise küsimus. (V a h e l h ü ü e.) Sel puhul härra Põllutöominister... (V a h e l h ü ü d e d.)

J u h a t a j a (koputab haamriga): Rkl-d Teemant ja Soots, ma paluksin võimaldada koosoleku edasikestmist. (V a h e l h ü ü e.)

R. K u r i s (a s): Härra Põllutöominister tõi ette, et piimaühisuste keskliidu esindaja Anderson esines sooviavaldusega, et piimaühisuste liigitused saaksid välja kuulutatud. Selgus, et seal ei olnud see piimaühisuste huvides, vaid kahjuks aga eksportööri huvides. Ma ei taha teid kaua kinni pidada. Mul on käepärast kaart, kus piimaühisused on üksteisest asukohtadega nii lähedal, et tulevad paratamata sulgeda. Talupidajad on sisse kukkunud sellega, et on vastavaid veksleid ja kohustusi välja andnud, ja nüüd tuleb P. K. „Estonia“, kes neile meiei sisseseaded võlgu kaela sokutanud, oma esindaja kaudu piimaühisuste keskliidu nimel ja nõuab, et see nimekiri tuleb välja kuulutada.

Edasi pean seda tähendama, et piimaühisuste keskliidu instruktoritele maksis seniajani palka P. K. „Estonia“, nüüd hakkab maksma riik. Sellega saab P. K. „Estonia“ oma raha vabaks.

Edasi peatus härra Põllutöominister eksporttapamajade juures ja ütles nende

bilansside kohta, et neid analüeerida, selleks peavad erilised eksperdid ja komisjon olema, muidu ei ole võimalust selgusele jõuda. Mina tahtsin küsida härra ministri käest, kas tõesti härra minister esitas saneerimiskava Vabariigi Valitsusele, ilma et ta oleks lasknud analüeerida bilanssi. Mulle tundub, et see nii ei ole, aga kui see nii on, siis on halvasti talitatud. Ma luban siiski enesele oletada, et minister on lasknud bilanssi analüeerida. Meie teame, et härra minister Jürman'i eelkäija Põllutöominister Kerem esines rahaasjanduse komisjonis pikema seletusega ja tal olid need bilanssid analüeeritud, ning mul oli juhus nende kokkuvõtete ja analüüside vastu vaielda, kuna „Estonia“ eksporttapamajade bilansist a/s. „Külmetusel“ ostetud tapamaja oli välja jäetud. Mul on meeles, et „Estonia“ eksporttapamajadel oli võlgu rohkem kui varandusi ühe miljoni krooni võrra, või 100 miljoni sendi võrra.

Ma pean veel ühe imeliku asjaolu peale juhtima tähelepanu. Kõik aeg härra Põllutöominister on seletanud Tapal „Lihaekspordi“ tapamaja sulgemisest. Ma kinnitan siin, et nii avalikult ametlike asjaoludega ümber käia ei tohiks, sest Põllutöoministril ei ole võimu sulgemiseks ja ta ei ole ka säärase korraldust ega ettepanekut teinud. Kui härra minister esineb sarnaste seisukohtadega ja ütleb, et ta on tapamaja sulgenud j.n.e., siis see võib ärilistes huvides sellele ärilisele ettevõttele kahju sünnitada. Ma ütlen, iga iseseisev äriline ettevõtte võib teotseda seni, kui ta ei ole üle astunud vastavatest seadustest. Aga siin on sootuks teine asi, nimelt et härra minister on riiklikud odavaprotsendilised laenuid juhtinud teistesse eksporttapamajadesse, mis talle poliitiliselt lähemal seisavad, aga „Lihaekspordi“ Tapal asuvasse tapamajasse neid juhtinud ei ole, härra minister oleks pidanud ka sellelt seisukohalt siis asja käsutama. Igatahes ei ole korralik ega õige, kui sääraseid ametlike asjaolusid ühe ministri poolt ühekülgsest käsitatakse.

K. T o n k m a n (põl) : Austatud Riigikogu liikmed! Kõigepealt peab täheleandama, et niisugused sihilikkud kallaletungimised praegusele Põllutööministrile annavad selget tunnistust, kuivõrt need isikud ei püüa enestele selgeks teha neid tagajärgi, mis meie majanduseelu niisuguste kallaletungimiste tagajärjel kannatada saab. Kui koonduse tegelased on alati toonitanud, et nemad olevat see õige põllumeeste esindus, et nemad olevat need, kes põllumehi tahavad iga hinna eest kaitsta ja põllumajanduse olukorda parandada, kui nüüd kuulata ka härra Lauri ja teiste koonduse rühma kuuluvate Riigikogu liik-

mete kõnesid, siis peab ütleva, et paistab, nagu oleksid need inimesed kuu pealt tulnud, kes meie tegeliku elu olukorraga ei rehkenda, kes majanduseelu ja majanduslikke ettevõtteid püüavad halvata iga suguste sihilikkude võtetega ja sihilikkude kallaletungimistega, neid keerutades ja kombineerides, ja niisugune sihilik talitamine on pöördud praeguse Põllutöoministri vastu. Peab ütleva, et inimestel peab väga palju julgust olema nii meie majanduseeluga otsekohe mängida. (V a h e l h ü ü e.) See puudutab meie majanduseelu, ja ma näitan, kuidas see võib ka tulevikus meie majanduseelu halvata. Mitte ärid, ärid jäävad ärideks, aga selle all saab meie majanduseelu kannatada.

Kui tuuakse ette ETK majaostmise küsimus ja seatakse see paralleelselt praeguse Põllutöoministri alla kuuluva ametiasutuse kolimisega „Ühiselu“ majja, siis on need kaks iseküsimust. Kui rkl. Laur tahab tõendada, et põllumeeste kogude rühm, olles selles teadlik, on seepärast rahaasjanduse komisjonis ärevusse sattunud ja ei olevat ETK majaostmist pooldanud, siis ei ole see õige. See on jällegi sihilik vassimine. ETK majaostmise küsimus ei ole olnud iseseisvalt rahaasjanduse komisjonis, vaid kõrvalküsimusena, nimelt vastati minu küsimusele, kas Põllutöoministril on kavatsus ETK maja osta, ja kas on praegu riigil raha, et võib üle 50 miljoni sendi majja kinni panna. Põllumeeste kogude rühmal oleks täiesti ükskõik olnud, kelle maja see oleks olnud, kas ETK või praegune „Ühiselu“ maja, vaid siin oli tähtis finantsküsimus, kas on praegusel ajal võimalik panna kinnisvarasse üle 50 miljoni sendi, kus riigi eelarve tulud ei olnud veel selgunud ja riigi eelarve ei olnud kokku seatud. (V a h e l h ü ü e.) Teie väljendusest paistab, et teil rahalised küsimused tuttavad ei ole. Pikalaenu Panga summadega ei saa valitsus kunagi maja osta ja teile on see ükskõik kuidas, teie kõne on ka üks „kuidas“.

Kui küsimus oli rahaasjanduse komisjonis, siis võeti see iseseisvalt üles ja seletati sellest seisukohast välja minnes, et meil ei ole praegu võimalik teatud rahasummat kinnisvarasse paigutada. Nii on see härra Lauri väide täiesti ekslik ja sihilik, kui ta ütles, et põllumeeste kogude rühm olevat sel korral ärevusse sattunud ja olevat siis juba kavatsus olnud „Ühiselu“ majja Põllutööministeeriumi üht osa üle viia. See ei passi selle küsimusega kokku.

Nüüd edasi, mis on siis õieti halba sündinud, kui Põllutööministeeriumi üks asutus viidi „Ühiselu“ majja. Öeldakse, et see ei olevat sünnis, kuid midagi ei ole ette toodud, et maja ei oleks kõlbulik, ruumid ei ole kõlbulikud, tüür kallis, vaid

öeldakse ainult, see ei ole sünnis, seal olivat silte, mida teie ei taha lugeda, tähendab on asutusi, mis teile ei meeldi. Linnas võib palju asutusi olla, mis ühele või teisele ei meeldi, kas peame siis sellepärast asutused ära kaotama? Väga paljudes majades on inimesi, kes elavad teie vastas korteris ja ei meeldi teile, aga mis sinna siis parata? Kuid sisuliselt ei ole midagi ette toodud, et Põllutöoministerium on nii ja nii teinud ja sellel on halvalt tagajärjed. Mispärast see sünnis ei ole, seda ei ole öeldud. Siin on ju kõik korras, sest üüriti maja, mis ruumide poolest on parem ja otstarbekohasem, ja üür odavam, ka keskküte olemas. Mis puutub veel praegusse Põllutöoministeriumi maja ostmise küsimusse, siis ei ole veel selgunud, kuivõrt suured koosseisud ja missugused koosseisud edaspidi jäävad Põllutöoministeriumile. Üks on selge, et tuleb aeg, kus Riigikogu peab otsustama Põllutöoministeriumi maja ostmise küsimust, aga praegusel ajal on see võimata.

Siis veel paar sõna sellest, et härra Fuks ütleb, et võtke Pikalaenu Panga summasid. Kuidas saame neid võtta? Pikalaenu Pank on iseseisev rahaasutus, kus on teatud põhikapital ja tegevusekapital. Sellest ta annab ETK'le teatavad summad laenuks; kui Põllutöoministerium ETK maja ära ostab, siis peab ta Pikalaenu Panga obligatsioonid, mis pangale on pantinud, pangalt välja ostma, et panga kapitalid selle võrra ei väheneks. Lugu on nii, teisiti ei saa. (V a h e l h ü ü e.) See on täiesti selge, et kui tahame ETK maja osta, siis peab selleks raha olema. (V a h e l h ü ü e.) Teile on kõik kõrvalised asjad. Teie tulete ja ütlete, miks Põllutöominister on lasknud üürida need ruumid ja jälle ütlete, miks ei osta ministerium ETK maja ära. (V a h e l h ü ü e.) Härra Laur, teil ei ole seisukohta. See on teada, et koondusel puudub igas küsimuses ühine seisukoht. Kui tarvis räägitakse nii, teine tuleb ja avaldab hoopis vastupidist. Nii on maal hea öelda, kui on tarvis seda seisukohta võtta, mis kuskil kasulik härra Lauri seisukohalt võtta; kui on tarvis härra Kuris'e seisukohta võtta, siis tulete ja ütlete, härra Kuris rääkis nii. Teie aga räägite siia ja sinna, vaatate, kus rohkem valijaid õngeotsa hakkaks.

Mis puutub piimaühisuste liidusse ja selle keskliidusse, siis ütles härra Laur siin, et piimaühisuste keskselts on poliitiline asutus, jättis aga ütlemata, missugune poliitiline asutus see on. (V a h e l h ü ü e.) Kogumeeste. Tähendab puhtpoliitiline asutus, mitte majandusepoliitiline. Sinna ei saa midagi parata, kui piimaühisused tulevad kokku, ja nende hulgas on ka kogu-

mehi, sest neid saa kaotada seepärast, et meie inimesi on peaaegu pool rohkem kui teid. Vaadake, kui haledasti teie sisse kukute nende Anderson'ide nime nimetamisega, niipalju olete teie sellesse küsimusse tungida võinud. Võin kindlasti tõendada, et need L. ja A. Anderson'id ei ole vennad. Veel rohkem, minule teada olevate andmete järgi ei ole ka nende perekonnad üksteisele sugulased. (V a h e l h ü ü e.) Kui piimaühisused ühinevad, see teile ei kõlba. No mis teile siis kõlbab? (V a h e l h ü ü e.) Nõuandebüroo, — sellega olete ka liiva peale jooksnud. Ega see agronoomiline nõuandebüroo ei suuda neid ülesandeid täita, mis tema peale panete, oodake vaid mõni aasta.

Nüüd edasi, härra Laur ütleb, et see olevat halb asi, et piimaühisuste liidu juhatuses olev isik on ka P. K. „Estonia“ direktor. No mis halba selles siis on, kui valitav isik on asutuse juhatuse liige, ja kui teine asutus ka valib tema juhatuse liikmeks. Ega ta ise ei ole sinna etteotsa läinud. (V a h e l h ü ü e.) Mis moodi ta filiaal on? (V a h e l h ü ü e.) Kuulge, härra Kuris, ma olen kindlal arvamisel, et keegi inimene piimaühisuse juhatuse etteotsa muidu ei saa, kui teda peab valima. (V a h e l h ü ü e.) No siis mõistate piimaühisuste liidu tegevuse hukka, mitte aga selle isiku tegevuse, kes seda piimaühisust juhib. (V a h e l h ü ü e.) Minu teada ei ole „Estonia“ direktor kuskil poliitiliselt tegutsenud. Teie ütlete, et tema ei ole erapooletu. (V a h e l h ü ü e.) Missugust erapooletust peaks siin tarvis olema? Liidu juhatus peab seda täitma, mida liidu peakoosolek otsustab. (V a h e l h ü ü e.) Kuulge, ega P. K. „Estonia“ ei ole liit. Siin on sihilikult vassitud ja otsitakse üht kui teist asja ja püütakse üht ettevõtet, mis niiöelda piimaühisuste tervendamiseks tarvilik, mis püüab oma tegevust laiendada, maha teha. Kuulge, nii ei saa meie majanduseelu juhtida, et kui mõni väike võsuke tärkab, siis kohe hakatakse seda maha kiskuma. (V a h e l h ü ü d e d.) Teie olete ju küpsetanud ühe väikese piimaliidu, miks teie talle siis hinge sisse ei saa? (V a h e l h ü ü d e d.) Teie olete mitu aastat propageerinud, eks ajage hing sisse! (V a h e l h ü ü d e d — J u h a t a j a koputab haamriga.)

Mis puutub sellesse, et üks suur autoriteet olevat läinud pühapäeval kõnelenud piimaühisuste kongressil, et 11 senti või kilogrammilt võtavad võiärid vahekasu. (V a h e l h ü ü e.) Kui see nii on, siis peab küll tähendama, et teie võiärid töötavad väga halvasti. P. K. „Estonia“ töötab teistsugustel andmetel. Kahjuks ei ole mul võimalik praegu andmeid ette kanda, sest ei teadnud neid andmeid kaasa võtta,

arvates, et täna koosolekul neid tarvis ei peaks minema. Kui võimalik peaks olema ühel järgmisel koosolekul seda küsimust puudutada, siis toon ma need andmed tingimata ja näitan, kuipalju „Estonial“ läheb ärikuludeks ühe kilogrammi või kohta. (V a h e l h ü ü d e d.) Need kulud on palju väiksemad. Peab otsekohe ütleva, teie tööll niiviisi küll edu olla ei saa, kui 11 senti läheb ärikuludeks ühelt võikilogrammilt. Üldse on arusaamata, miks tuuakse niisuguste majanduslikkude organisatsioonide sisemised asjad, nagu seda on P. K. „Estonia“ ja ekspordtapamajad, Riigikogu ette, kus Riigikogu liikmed ei saa kompetentsed olla nendele küsimustele vastamiseks. Teie otsite ja kannate sihilikud andmed siin ette. Ei ole absoluutselt võimalik kõiki neid dokumente Riigikogus ette kanda. (V a h e l h ü ü d e d.) Ei ole „Estonia“ saneerimiskava üldse olnud. Kui Riigikogu tahab neid küsimusi arutada, siis minu arvamise järgi ei saa majanduslikkude ettevõtetega niimoodi ümber käia. Mis tuleb sellest välja, kui teie tulete P. K. „Estonia“ kallale puhtpoliitistel motiividel? Niisugune teguviis ei ole õige. Mis oleks selle tagajärg, kui põllumeeste kogude tegelased võtaksid mõne teise asutuse ja hakkaksid Riigikogus materdama? Kui kaugele meie niimoodi jõuame? (V a h e l h ü ü e.) Ei ole niisuguseid andmeid tapamajade kohta ette toonud. (V a h e l h ü ü e.) Ma kõnele praegu P. K. „Estoniast“. On kindel, et „Estonia“ on üks suurematest ühistegelitest ettevõtetest ja äridest Eestis. (V a h e l h ü ü e.) Ja ma palun Teid, härra Kask, kui aumeest, opereerida õigete andmetega. Kui siin P. K. „Estoniale“ ette heidetakse, et ta riigi summadega on opereerinud, siis on tema opereerinud samade krediitide piirides, nagu iga teine ettevõtte seda Eestis teeb. Kuipalju on neid ärisid ja panku, kes iseseisvalt suudavad tegutseda, ilma et neile riik krediiti annaks? Kui teie niiviisi huupi süüdistusi loobite, et sellega P. K. „Estoniat“ pankrotti viia, siis ütlen, et see on täiesti võimatu. Kui teie selle läbi viiksite, siis on sellel Eesti majanduseelu kohta väga kurvad tagajärjed. Kui teie hakkate huupi asutuste kohta süüdistusi loopima, siis ei ole see riiklikult õige. Tulge näidake, et „Estonia“ ei ole oma krediite korralikult tarvitanud, või et ta otstarbekohaselt ei ole tegutsenud ja vigu on teinud. Ma saan aru, kui teie ütleksite ja ette heidaksite ainult seda, et „Estonia“ töötab riigi rahadega, aga teie tahate, et ta rohkem peaks välja maksma, kui tegelikult ise saab, et ta kahju peaks saama. Aga „Estonia“ ettevõtte on terve ettevõtte ja maksab niipalju välja, kui tema kulud ja tulud seda võimaldavad. Iga aastaga on see

ettevõtte tervenenu. Öelge, mis on „Estonia“ Eesti riigile ja rahvale ning põllumeestele kahju teinud? Niihästi Riigikogus kui ka rahaasjanduse komisjonis ei kuulu muud juttu, kui „Estonia“, „Estonia“. (V a h e l h ü ü d e d.) Aga näib, et koondusel ei ole enam juhti, või olete juhi käest valla pääsenud.

Siis veel paar sõna „Ühiselu“ juhatuse liikme koha asjus. Mul on siin kahe aasta aruanne, kus härrad Laur ja Fuks püüdsid tõendada, et praegune Põllutööminister olevat ühtlasi olnud ka aktsiaselts „Ühiselu“ juhatuse liige. Siin on 1929. a. aruanne, mis on peakoosolekul vastu võetud. (V a h e l h ü ü e.) Teie teate, et juhatuse liikmed peavad aruandele alla kirjutama. (V a h e l h ü ü e.) Seda ei ole olemas. Olen sellest koosolekust osa võtnud ja mäletan, et tehti teatavaks, et juhatuse liige Jürman on juhatusest välja astunud sellepärast, et Jürman on valitud Vabariigi Valitsuse liikmeks. (V a h e l h ü ü d e d.) Kuidas kaubandus-tööstuskoda seda registrit peab, see mind ei huvita. Ma räägin seda, mis tegelikult olemas, ja võin öelda, et härra Jürman ei ole a/s. „Ühiselu“ juhatuse liige. (V a h e l h ü ü d e d.) — J u h a t a j a koputab haamriga.) Ma läheksin ekspordtapamajade küsimuse juurde. Näib ju, et terve see küsimus on üles kerkinud ekspordtapamajade pärast. Siin otsitakse teisi juurde ja püütakse rohkem tähelepanu sellele küsimusele pöörata. Ma mäletan neid andmeid, mis rahaasjanduse komisjonis ette toodi, kui Maatulundusekapitali seadus oli päevakorras. (V a h e l h ü ü d e d.)

J u h a t a j a (koputab haamriga): Rkl. Laur, ma palun kõnelejat mitte segada. (V a h e l h ü ü d e d.)

K. T o n k m a n (põl): Maatulundusekapitali arutamise juures kanti andmeid ette, et kui 1927. a. töötas üks ekspordtapamaja, siis olid tööstusekulud 8,4 kg... (V a h e l h ü ü d e d.) Ma ei tea. Sel korral ei oldud sellega rahul, vaid hakati uusi tapamaju ehitama, küsiti raha, tehti mitmeid keerdkäike ja lõpuks klopiti ekspordtapamaja valmis. Kui tapamaja töötama hakkas, siis ei tulnud omaga välja, mindi riigi pankade ja keskpankade juurde. Võeti hulk raha välja, kuid sissepandud kapital ei tasu ennast ära. Nüüd korruga jälle riik ole hea ja aita. Kui rahaasjanduse komisjonis oli arutamisel maatulundusekapital, siis mina olin üks neist, kes nõudis, et tuleb esitada saneerimiskava, sest sel ajal püüti tõendada, et kõigile tapamajadele tahetakse ühepalju raha anda. Praegusel korral on saneerimiskava mulle isiklikult vastuvõetav sel-

lepärast, et siin on kaalutud neid põhimõtteid, mida praegu seakasvatus nõuab, ja kaalutud neid võimupiire, kuipalju praegu sigu võime tapamajadele anda. See saneerimiskava on täiesti selles piiris õige. Aga mis siis lõhki on kärisenud? Lõhki on kärisenud see, et direktorid on kaotatud. Härra minister tähendas, et teised kulud võetakse kanda, kõikide teiste tapamajade peale ära jagades. (V a h e l h ü ü d e d.) Administratsioon kaob ära. (V a h e l h ü ü d e d.) Nähtavasti, härra Sikkar, olete huvitatud, et Teie sellelt kohalt peate lahkuma, kuid see on isiklik arvamine, aga tõesti tervendav asi on see, kui üks direktor Eestis jälle vähem on. (V a h e l h ü ü d e d.) P. K. „Estonia“ direktorid ei ole ise hakanud, vaid piimaühisused on nad sinna pannud. (V a h e l h ü ü d e d.) Kui ettevõtte hästi töötab, mis teie siis hädaldate, vaid öelge, et ettevõtte on hea. (V a h e l h ü ü d e d.) Kui teie ei hädalda, milles siis lugu seisab, ja mis meie siis asjata Riigikogu aega viidame. Kõik see näitab, et asja ei ole kaalutud majanduslikult seisukohalt, vaid on puht poliitilisest seisukohast välja mindud. Kui on katsutud politikaga sigu tappa, ja sigade tapmine politikaga ei ole hästi korda läinud, ega siis ei saa seda kellelegi pahaks panna. (V a h e l h ü ü d e d.) Ma ei taha kõiki üksikasju ette kanda. Aga ma juhiaksin teie tähelepanu nende protokollide ja materjalide peale, mis olid rahaasjanduse komisjonis, ja sealt selgub, et need andmed, mis siin Teie poolt on ette toodud, tööoludele ei vasta.

Mis puutub raionidesse, siis õnnetumat asja üldse ei või enam olla. Kui tõendati siit kõnetoolilt, et kõik olevat korras olnud, et Tapal olevat palju sigu olnud, — aga mispärast teie kohtuga siis omale sigu nõudma hakkasite, kui asi korras oli? Otse punastama peab niisuguste asjade ees. Tähendab, kohus peab ära määrama, kuhu tapamajasse sead saata — õnnelik arusaamine. Kui põllumees tahab ühte tapamajja sea viia, siis peab ta rohkem kulu kandma, et teisele tapamajale tagasi maksta. Ja niiviisi mängitakse põllumeestega! Kui olete põllumeeste esindaja, mispärast siis nendega nii mängite? Teie asutasite tapamajad selleks, et need hakkaksid põllumeestele rohkem hindu maksma. (V a h e l h ü ü e.) Härra Sikkar, Teie olite poolt, ütlesite, peab asutama, peab võistlus olema. Kus on nüüd see suurem hind, mispärast oma tapamajale üle 2½ miljoni juurde maksite? Teie olete sama hinda maksnud, mis teised ja mõnikord isegi vähem. Vaadake, milles tegelikult lugu on. Kui ütlete, et tahate niipalju sigu saada, palju kulude katteks

läheb — ega siis nii tapamajade ülesandeid täideta.

Ma ei taha pikemalt peatuda selle asja juures. Pean ütlema, et kui tahame, et meie majanduseelu peaks tervenema ja tervenema peab, siis ei või nii edasi minna. Põllumajanduses on raskused eriti suured, ja põllumehed ootavad suure põnevusega, et Riigikogu ja Vabariigi Valitsus neid kuidagi sellest suurest raskusest välja aitaks. Kuid nüüd valitsus on sammu astunud ja ära näidanud, et saame kulusid kokku hoida sellega, et ühe eksporttapamaja sulgeme. Mis teie olete tapamajade sisse matnud, selle peavad põllumehed kõik oma sigadega välja maksma, ja selle kohta ei lausu teie ühtki sõna.

Minu arusaamise järgi tulevad Põllutööstusministri sammud nii ühes kui teises asjas täiesti heaks kiita ja Riigikogul ei ole mingit põhjust nuriseda Põllutööstusministri tegevuse üle.

J. Holberg (põl, fakt. märk.): Põllutööstusministeeriumi teise osakonna korteriküsimuses oleks mul niipalju öelda, et mina kui „Ühiselu“ juhatus liige sõlmin selle juhatajaga juba enne, kui praegune minister ametisse oli astunud, kokkuleppe, kuna praeguse ministri ajal vormiline külg täideti.

M. Laarmann (põl, fakt. märk.): Rkl. Kuris on heaks arvanud kahtlust avaldada, kas mina küllalt korralikult olen „Ühiselu“ revideerinud ja kas ma üldse seda ühisust olen revideerinud. Ma arvan, et minul küll ei pruugi selle peale härra Kuris'ele seletust anda, aga kui ta kahtleb, kas mu andmed õiged on, siis võin siin vähemalt samadele dokumentidele tähendada, millele tähendas härra Tonkman, et kirjalik tõendus on olemas, et härra Jürman ei ole viimasel kahel aastal olnud „Ühiselu“ juhatus liige aruande kinnitamise ajal.

R. Kuris (as, fakt. märk.): Ma tahaksin asjaliku märkusena öiendada, et see, kui aruandele ei ole juhatus liige alla kirjutanud, ei tähenda veel, et ta juhatus liige ei ole. Meie teame harilikus praktikas, et alla kirjutab see, kes juhatus koosolekul on.

Mis puutub härra Tonkman'i poolt ette toodud lepingusse, millega nõutakse Tapa tapamajalt sigade viimist teistest raionidest, siis ma pean ütlema, et „Lihaeksporti“ Tapa tapamaja ei ole seda lepingut ise tahtnud, vaid see on temale peale sunnitud „Estonia“ eksporttapamajade poolt Pikalaenu Panga surve, millest aga needsamad tegelased aumehelikult kinni ei pea ja siin julgevad vastupidist tõendama tulla. Kolmanda faktina pean tähendama,

et härra minister Jürman on pidanud tõendama, et veksel tema shiiroga käigus oli, kui ta eksporttapamaja saneerimiskava ette kandis ja tegi.

K. T o n k m a n (põl, fakt, märk.): Faktilise märkusena pean tähendama, kui leping oli tapamajale peale sunnitud, siis tänage õnne, kui temast olete lahti saanud. Milleks nõudsite täitmist? (V a h e l h ü ü e.)

J. S i k k a r (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Siin on härra Põllutöministri poolt ette kantud andmed Tapa tapamaja kohta, mis ei vasta tõele, ja ma pean oma kohuseks seda õiendada. Kõigepealt härra minister tahtis tõendada, nagu Tapa tapamaja asuks raioonis, kus kõige vähem sigu, ja sellepärast tuleks ta sulgeda ja teised tööle jätta. (V a h e l h ü ü e.) Teie, härra Laarman, teate vist küll, kus see Tapa asub, ja ta ümbrus on ta raioon. Kui Teie sellest huvitatud olete, siis pärast ma tulen selle juurde tagasi. Saneerimiskavas on teatud põhimõtted tapamajade raioonide määramiseks üles seatud, mis Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud. Ma loen ette, et teie neid teaksite.

„§ 4. Üksikute eksporttapamajade loomulikkude tegevuspiirkondade väljakujundamiseks kohustuvad lepinguosalisel sigu kokku võtma ainult oma tegevusraioones.

Tegevusraioonide kindlaksmääramisel peab aluseks olema kokkuhoid sigade ja peekoni veokuludes. Kui tegevusraioonide kindlaksmääramine omavahelisel kokkuleppel võimata, määrab raioonid kindlaks Põllutöministeerium.“

Tähendab, siin on õieti kokkuhoiu põhimõtte, mille alusel need raioonid kindlaks määratakse, ja kui siis minister tuli välja ja ütles, et Tapa on sead saanud Jõgevalt ja Kaareperest, siis peaksid need iust ülesseatud põhimõtte alusel kuuluma Tapa raiooni. Kaarepere sigade ja peekonivedu Tapale on 7 senti odavam kui Tartu. Samuti on Jõgevalt 22 senti odavam kui Tartu. Kui need põhimõtted võtta aluseks, mis saneerimiskavasse üles on võetud, siis igatahes need kuuluvad Tapa raiooni. Kui sellest välja läheme, siis kujuneb sigade arv järgmiselt: Tapal umbes 5 tuhat siga, kuna „Estonia“ tapamajadel samal ajal kõigest natukene üle 3 tuhande sea. Seni on tema oma sead vedanud väljastpoolt oma raiooni, tagantpoolt Võhma ja Viljandist üle 1.500 sea, Abjast 1.000 siga, peale selle veel Voltvetist, mis kõik teeb välja üle poole tema sigade arvust. Nagu näete, andmed, mida härra minister siin Tapa tapamaja kohta esile toob, ei ole õiged. Peale selle härra

minister tähendas, et vaadake, Kaarepere ja Jõgeva raioonide määramise juures peaks aluseks võtma ka rahva soove, ja et ministeeriumil on hulk proteste selle vastu, et neid on määratud Tapa raiooni. Mina ütlen, see on täielik vassimine, kui sellega välia tullakse. Lugu on nii, et Jõgeva ümbruskonna põllupidajate poolt on saadetud Riigivanemale märgukiri, ma kuulsin, see olevat praegu Põllutöministeeriumis. Ma kannan selle kirja siin ette, millel on üle saja Jõgeva ümbruskonna põllupidaja allkirja, ja sellest näete, mis-sugune meeoleolu seal valitseb. Kiri on järgmine:

„Kuna lähemal ajal tuleb Vabariigi Valitsuses, nagu kuulda, eksporttapamajade küsimus lahendamisele, siis palume Teid härra Riigivanem selle küsimuse juures ka meie seisukohti ja arvamisi arvesse võtta, kui seakasvatajate omi.

Ajalehe teadete järele olla Põllutöministeeriumi kava liita kõiki tapamaju üheks juriidiliseks üksuseks. Meie seakasvatajate seisukohast ei oleks see seisukoht mitte vastuvõetav järgmisel põhjusel.

Olgugi, et praegune seisukord tapamajade asjus meid ei rahulda oleva „trusti“ näol, kuid siis muutuks tema aga veel halvemaks. Praegu on tapamajad Võhma ja Tapa iseseisvad üksused ja nad ei pruugi „Estonia“ tapamaja tahtmistega alati nõus olla, aga ühendamise korral sattuks need aga täiesti „Estonia“ tapamaja mõju alla, sest „Estonial“ kaks tapamaja ja siis oleks tegelikult maksmas täielikult „Estonia“ monopol.

„Estonia“ monopoliga ei saa meie kuidagi nõus olla, sest 1928. a. kevadel, kui „Estonia“ tapamajadel oli monopoli seisukord, hakati sea päält kohe rohkem vahekasu võtma kui enne.

Nüüd kordame meie jälle, et kui „Estonia“ tapamajade ringkonnad mõjuvõimu täiesti oma kätte saavad, siis hakatakse meie sea päält kohe neid suuri summasisse võtma, mis nad „Külmetuse“ tapamajale maksnud ja meie oma sea eest selle tõttu vähem hinda saame ja seepärast sunnitud oleme seakasvatusest loobuma.

Samuti on kuulda, et kavatakse igale tapamajale ka oma raioon määrata, siis palume Jõgeva määramisel seda silmas pidada, et meie saaks sinna raiooni määratud, kus üldised veokulud odavamad tulevad, sest siis võime meie tapamajalt rohkem hinda saada ja pääle selle seda arvesse võtta, et meil pole „Estonia“ tapamajade vastu tema endise tegevuse pärast täit usaldust.

Meie arvamise järele oleks meile kõige õigem tapamajad iseseisvaks jätta, kuid

nendele tööstuskulude ülemäär ära määrata.

Loodame, et Teie hra Riigivanem, meie arvamisi selle asja otsustamise juures arvesse võtate ja sellega meile, seakasvatajatele, õiglase hinna saamise oma sea eest kindlustate.“

Vaadake, sellele kirjale on alla kirjutatud üle saja põllupidaja Jõgevalt ja Laiuselt. Nõnda siis, härra Põllutöminister, missugustel andmetel räägite Teie, et rahvas on sarnasel ja sarnasel arvamisel? (V a h e l h ü ü e.) Ma arvan, et kui need on põllupidajate allkirjad, mispärast nad siis õiged ei ole. (V a h e l h ü ü e.) Ma arvan, seda võib ministeerium kontrollida, ministeeriumi esindaja käis ju kohapeal selle palvekirja puhul.

Mis puutub aga sellesse saneerimiskavasse, siis ma ütlen, sellel saneerimiskaval on üldse teatav pikk ajalugu. Selle koostamist alustati juba sügisel ja seniajani on see veninud. Ma pean märkima, et eksporttapamajad kaalusid suvel, kas ei ole otstarbekohasem mõnda neist sulgeda, et teistel paremini töötada lasta. Seda kaaluti ühiselt ilma välise surveta ja siis jõuti asja kaaludes otsusele, et lõppudelõpuks on ikkagi kasulikum edasi töötada kõigil tapamajadel ka vähese sigadearvu juures, kui sulgeda mõni, just arvesse võttes seda, et teatavad kaotsiminekuks tulevad soolvee rikkimineku tõttu, ja personaal laiali läheb, ja selle tagajärjel mingit erilist kasu sulgemisest ei tule. Ministeeriumis oli kaalumisel mitu kava ja ministeeriumi poolt esitati niisugune kava, et jätta neljast tapamajast töötama üks ja kolm sulgeda. See paistab teoreetiliselt küll kõige õigem olema, kuid tegelikult ei ole see nii. See kava tuli maatundusekapitali nõukogusse, ja seal arutades leiti, et tegelikult arvesse võttes teisi kulusid see näiline kasu, mis ministeerium kava kokkuseadmisel arvesse võttis, ära kaob. Eriti suurt kulu teeb veokulu ja sigade kahanemine veo tõttu kauge maa taha, mis selle kasu annulleerib, kasu, mis ainult näilik on. Seda arvesse võttes ministeerium loobus sellest seisukohast ja esitas kava, mille maatundusekapitali nõukogu oli esitanud, et jätta kõik neli tapamaja töötama ja mitte ühtki sulgeda, leides, et see üldiselt kasulikum on. Nüüd tahaksin seletada seda, nagu paistaksid siin mingid vastolud olema, et millest see tuleb, et ühes tapamajas ei tule odavam, kui neljas tapamajas töötamine. Selle tõenduseks tahtsin tuua näiteid meie naabermailt, eriti aga Taanist. Kui Taani olusid jälgida siis näete, et seal töötab üle 40 tapamaja. Miks seal ei ole suuri tapamajad? Sellepärast, et sigade vedu väga kallis on, nii kallis, et see sööb kõik kasu ära, mis tuleb sellest tööstuse-

kulude kokkuhoiust, ja sellepärast on asutatud niipalju tapamaju ja nii mööda maad laiali, et talumehed sigade veost ei pruugi raha maksta, vaid ise vankritel tapamajasse viivad. Ka meil maksavad samad põhimõtted ja sellepärast ei tulnud ministeeriumi projektist, kolm kinni panna ja üks töötama jätta, midagi välja.

(Koosolekut asub juhatama teine abiesimees **R. Penno.**)

Arvatakse, et meie saame sellega häid tagajärgi kätte, kui kolm tapamaja jätame ja ühe kinni paneme. Ma pean arve tarvilikuks ette tuua selle kohta, kuidas tegelikult lugu sel alal oleks. Tapamajad esitasid ministeeriumile eelarved 1931. a. peale, kus välja mindi sellest seisukohast, et meil saab olema 60.000 sea ümber ja sellele arvule vastavalt tuli Tapa tapamaja kohta praegumaksva kvoote alusel 14.700 siga. Vaatame nüüd, kuidas Tapa tapamaja sulgemisega kokkuhoidu võime saada. Kui võtame vaatlusele eelarve, siis näeme, missugused kulud seal ära langevad sulgemisega. Sõidurahad langeksid ära, esitusekulud samuti. Loomaarstliku järelevalve kohta ei saa öelda, et need kulud täiesti ära langeksid, aga teataval määral võib seal kokkuhoidu saavutada. Loomaarstile võib ainult teataval määral kohustusi peale panna ja sügisel, kui sigade tapmine suureneb, tuleks abiarst võtta. Sel kulul langeks siis loomulikult ainult pool ära. Ametnikkude palkadeks ja tööliste tasudeks on ette nähtud 3.600.000 senti. Siin võiks seisukohale asuda, et kui tapamaja sulgeda, siis teataval määral ka sel alal kokkuhoidu saavutada võib. Aga meie ei või sugugi seda öelda, et kui see sigade arv, mis Tapal tapetakse, Tallinna tapamajale juurde tuleb, et siis endise arvu tööliste ja ametnikkudega läbi saab, ilma et neid juurde pruugiks võtta. Inimene teeb niipalju kui jõuab, ja on kindel, et Tallinna tapamaja personaali peab suurendama. Kokkuhoidu võib saada ainult kantselei alal. Ja kui oletada, et siin poole saab kokku hoida, siis on see 1.800.000 senti. Mis puutub kontorikuludesse ja telefonikõnedesse, siis peaksid need minu arvates minema suuremaks, sest kaugekõnesid tuleks kindlasti rohkem ja selle tõttu nende kulude alal suurt kokkuhoidu vist ei saa. Oletame, et saame siin 1.000 krooni kokku hoida.

Edasi kinnituskulud ja maksud. Siin võib kokkuhoidu saada ainult haigekassamaksude alal, kuna tempelmaksud samaks jäävad. Nii et siin võib vast haigekassamaksude arvel saada kokkuhoidu 1.000 krooni.

Edasi laenude protsendid. Need tulevad ikka maksta.

Siis remondid. Kui Tallinna eksporttapamaja sunnitud on rohkem töötama, siis tuleb ka remontisid rohkem, aga oletame, et 500 krooni võrra kokkuvõtte saab.

Siis on sigade kokkuveo kulud. Siin on ette nähtud 1 miljon marka. Kui meie Tapalt sigu Tallinna hakkame transporteerima, siis teeb see lisakulusid 2 miljonit senti. Peale selle tuleb veel terve rida lisakulusid kokkuvõtte alal. Praegu läheb suur protsent sigadest otsekohe tapamajja, seal mingeid lisakulusid ei ole, aga nüüd tuleb neid raudteejaamas vastu võtta, ja selleks on ette nähtud 1 kroon sea pealt. Kui seda arvesse võtame, siis näeme, et kokkuveo kulud suurenevad 2.450.000 sendi võrra.

Edasi kui läheme kütte ja valgustuse juurde, siis seal ka erilist suurt kokkuvõtte ei saa selle tagajärjel, et Tapa asub põlevkiviraioonis, ja küte on seal odavam kui Tallinnas. Aga oletame siiski, et siin võib 800 krooni kokkuvõtte saada ruumide kütte arvel.

Edasi sool ja salpeter. Siin ei saa kokkuvõtte. Niisama palju kui neid läheb Tapal, sama palju läheb ka Tallinnas.

Siis pakkimise materjal. Pakkida tuleb niikuini niihästi Tapal kui Tallinnas, seepärast siin ka ei saa kokkuvõtte. (V a h e l h ü ü e.) Lugu on nii, et tegelikult pakitakse kaks siga ühte palli, ja kas see siga on suurem või vähem, seepärast materjali rohkem ei lähe.

Siis peekoni veokulud sadamani. Tapal läheks see vedu maksma 6.700 krooni, Tallinnas aga 2.200, nii et siin saaks kokkuvõtte 4.500 krooni võrra.

Edasi amortisatsioon. Siin igatahes kokkuvõtte ei saa olla seepärast, et selle tagajärjel, et tapamaja seisma jääb, hävinevad peekoni valmistamise abinõud — soolvesi. Ka sisseaad roostetab rohkem, eriti külmetusetorustikus. Tapamajas on üks tähtsam asi, millega peekoni saadakse, see on soolvesi. Soolvesi hävineb ja selle saavutamiseks kulub tapamajal vahel ½ aastat, enne kui saab jälle turunõuetele vastavat kaupa valmistada. Mittekorralikus soolvees valmistatud peekon tuleb odavamalt ära müüa. Seeläbi sai tapamaja vähemalt 1½ miljonit kahju.

Edasi on ette nähtud mitmesugused kulud — 7.200 krooni. Ka siin võib vahest teatavat kokkuvõtte saada, olgugi et siia sisse võetud on õlid ja nafta sigade kõrvetamiseks ja mida kulub samuti Tallinnas kui Tapal. Kogusummas saaks kokkuvõtte umbes 3.315.000 senti Tallinna toomise tagajärjel, lisakulusid tekiks aga selle juures peekoniveo alal ligi 2½ miljonit, amortisatsiooni 1½ miljonit. Nõnda et lõpuks oleks kulud üle 600.000

sendi rohkem kui tulused sigade Tapalt Tallinna veost.

Saneerimiskavas on ette nähtud seisvate tapamajade vastav administratsioon. Loomulik, et ei saa tapamaja valveta jätta. Kui tapamaja seisma panna tahate, siis tuleb kolme kuu palk ametnikkudele ja poolekuu palk töölistele maksta, mis teeks kulu üle miljoni sendi. Kui võtame arvesse sigade kauge maa taha veo tagajärjel kahanemist ja kui võtta selle juures aluseks härra Voltri arvestust, et siga kaotab tapakaalus kauge maa taha veo tõttu ½% kuni 3½%, siis arvestades, et siin ei ole väga kauge vedu, mille tõttu kaotaks 100 kg siga ainult ¼ kg ja kui seda võtta 14.700-kordselt, siis annaks see kaotust, arvestades ühe kilo liha hinnaks 80 senti, kogusummas Kr. 8.820.—. Kaotaja oleks siin sea tapamajja tooja — põllumees. Kui tapamaja suletakse, siis sigade kasvatamine selles raioonis enam ei edene nii kiiresti. (V a h e l h ü ü e.) Seakasvatuse edendamiseks on eksporttapamaja palju ära teinud. See on tapamajade ühine arvamine olnud ja see on ka Põllutöömisteeriumi arvamine, et selles raioonis sigade kasvatamine ei edene nii kiiresti, kus tapamaja suletakse. Arvatakse, et vähemalt 25%—30% tapamaja sulgemise tagajärjel sigu vähem tuleb sellest raioonist. Lugu on see, et meie seakasvataja on umbusklik, tema ei usalda siga käest ära anda. See on see, mis tuleb raiooni tapamaja kasuks, ja kui meie välja läheme sellelt seisukohalt, et eksporttapamajal võiks olla 15 tuhat siga, siis jääks tapamajadesse toomata umbes 4.000 siga. Kui seda arvu kasvatada puhastuludega, mis tapamajal 10 krooni üldtulude juures 5 krooni tuleb rehkendada sea pealt, siis teeks välja 2 miljonit senti, mis jääks tapamajadel tuludena saamata. Kokkuvõttes oleks kaotus selle tagajärjel, et sead Tapalt Tallinna transporteeritaks, 4½ miljonit senti. Nii et rääkida mingist suuremast kokkuvõtte on alusetu jutt.

Peale selle räägitakse, et saneerimiskava on kokku seatud nii, et kõigil tapamajadel peaks hea olema. Sisuliselt pole see aga nõnda, sest maatulundusekapitalist saadavatest summadest ei jätku, et katta kõiki neid laenusid, mis tapamajadel on. Tapamajadel on tulnud hankida peale odavaprotsendiliste laenude veel väliskapitali tingimisel, et nad kaupa saadavad. Tapamaja sulgemisel tulevad arusaadavalt need summad tagasi maksa. Nende summade maksmiseks ei jätku maatulundusekapitalist saadavatest summadest, ja see viib tapamajad raskesse seisukorda. Nõnda ei oleks see mitte saneerimiskava, vaid oleks üksikutele tapamajadele riikliku võimuga pankroti organiseerimise kava.

Vaheaeg kl. 21.48 min. — kl. 22.01 min.

Koosolekut juhatab Esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal sekretäri esimene abi **A. Tõllassepp**.

A. Tupits (põl, fakt. märk.): Austatud Riigikogu liikmed! Kuigi siit kõnetoolilt härra minister Jürman juba kategeooriliselt teatas, et õige ei ole, mis härra Laur ette tõi, ja kindlal kujul seletas, et tema a/s. „Ühiselu“ juhatusel liige ei ole, leidis ka härra Kuris tarviliku tõendama tulla, nagu oleksid need dokumendid, mis härra Tonkman ette tõi, olnud ebaõiged või võltsitud, et seal ehk puudub üks allkiri. Sellest paistab välja, et teie liigute niisuguses ringis, kus niisuguste asjadega toime saadakse, meil seda küll ei sünni. Et seda asjaolu veel kord tõendada, et härra Jürman pole „Ühiselu“ juhatusel liige, olen ma lasknud siia tuua a/s. „Ühiselu“ protokollid. Siin on härra Jürman'ilt kiri, võite ise tõendada: „Sellega on mul au teatada, et mina a/s. „Ühiselu“ juhatusest lahkun. A. Jürman, Tallinnas, 10. VII. 29.“ Siis on juhatusel protokoll: „Ühiselu“ juhatusel koosolek 11. VII. 29. koos A. Tupits, Märt Martinson. Päevakorras A. Jürman'i kiri. Juhatusel esimees A. Jürman teatab kirjaga 10. juulist, et tema „Ühiselu“ juhatusest lahkub. See kiri otsustatakse teatavaks võtta. Tema asemele otsustatakse uueks juhatusel liikmeks kutsuda üks juhatusel liikme kandidaatidest.“ Siis tuleb järgmine juhatusel koosolek 12. IX 29. „Koos A. Tupits, J. Holberg, M. Martinson. Päevakorras: juhatusel esimehe valimine. Kuna endine juhatusel esimees A. Jürman on juhatusel koosseisust lahkunud, valitakse juhatusel esimeheks A. Tupits.“ Siis tuleb peale selle a/s. „Ühiselu“ peakoosolek, mis on peetud 2. aprillil 1930 ja protokollis seisab punkt 4 all: „Punkt 4. Valimise vanaduse tõttu juhatusel lahkunud härra Artur Tupits valitakse ühel häälel tagasi. Seega koosneb juhatus järgmistest kolmest liikmest: härra Artur Tupits, Märt Martinson ja Johannes Holberg.“ Nii on lugu a/s. „Ühiseluga“. Kui asjaajaja on unustanud sellest muudatusest teatada kaubandus-tööstuskolmale, siis võib niisugune unustus ette tulla igas asutuses, aga sellega ei saa veel midagi tõendada, kes tahab aumees olla. Siis võiksin veel teise faktilise märkuse teha. Tapa tapamaja direktor kõneles enne vaheaega siin...

Juhataja: Kõneleja, Riigikogu kõnetoolil on sõnaõigus ainult Riigikogu liikmetel.

A. Tupits (põl): Rkl. Sikkar, kes on Tapa tapamaja direktor, näitas, nagu

sooviks Jõgeva ümbruskond oma sigu viia Tapale. Meie ei saanud sellest kirjast järeldusi teha, kuipalju neid, kes alla on kirjutanud. Mina tean aga, et eelmise valituse ajal käis põlluharijate saatkond Jõgevalt siin ja pööras Põllutöoministeeriumi ning Vabariigi Valituse poole palvega, et neid ei sunnitaks oma sigu saatma Tapale, kuna neil Tapaga ei ole mingit läbikäimist ega tegemist. Ja kui üks Riigikogu liige, kes on Tapa tapamaja direktor, siin sõna võttis, siis peaks ka teiste tapamajade direktorid siia tooma ja neile sõna andma.

Juhataja: Kõneleja, Teie kõne on läbi.

R. Kuris (as, fakt. märk.): Ma tahan kinnitada siin, et mina ei ole öelnud, et aruanded valed on, ja palun sarnaseid sõnu minule suhu mitte panna, ning asjata ärevusse sattuda. Mis ma tõendasin, see on ka stenogrammides olemas ja võin veel korrata, et aruanded allkirjad ei ütle veel, et kõik juhatusel liikmed oleksid sellele alla kirjutanud. Juhatusel liikmed ei tarvitse kõik alla kirjutada. Minu arvates, kui oleks sarnasedki tõendused kohe ette toodud, siis oleks ka asjaolu teistsugune olnud. Aga eksiteele on kindlasti viinud teie halb ja lohakas asjaajamine. Ei ole kinni peetud vastavatest seadustest, mille alusel oleks pidanud juhatusel koosseisu muudatustest kaubandus-tööstuskolmale teatama. Sedasama ei eitanud ka minu eelkõneleja härra Tupits, seletades, et asjaajaja olevat unustanud seda tegemist. Minu teada ka selle eest vastutav on juhatusel liige Tupits j. t. Ja kui, mu herrad, siin on neid asju ette toodud, siis on seda põhjustanud ainult teie ja asjaajaja unustus. Oleks tarvis olnud teil, herrad Tupits, Holberg ja Martinson, seda õigel ajal teha.

J. Sikkar (as, fakt. märk.): Härra Tupits tõendas, nagu oleksid seakasvatavad sunnitud eksporttapamajadele oma sigu vedama. Ühistegelikkude eksporttapamajade omavahelise koostöölepingu järgi on üksikute seakasvatajatel õigus sigu saata sinna, kuhu nad tahavad.

A. Vann (põl, fakt. märk.): Väga austatud Riigikogu liikmed! Rkl. härra Sikkar siin kõnetoolis püüdis näidata, et niipea kui Tapa tapamaja kinni pannakse, on Virumaa seakasvatuses suur tagasimineku. Ma toon näited jaanuarikuul 1929. a. koosolekust, kus oli peale 100 põllumehe koos, kus olid ka härra Sikkar ja „Estoniast“ härra Hansen, ja põllumehed mõistsid hukka, et Tapale oli asutatud tapamaja, kus nii vähe sigu oli.

(V a h e l h ü ü e.) Lubage, et ma teile seda seletan. Niipea kui piirkonnad kindlaks määrati, ütlesid Virumaa seakasvatajad, vaadake, meie peekonsigu enam ei kasvata. Meie naised ja lapsed peavad sigu selleks söötma, et direktoritele palka teenida. Sellepärast ei ole Virumaal sigadekasvatus nii palju arenenud kui mujal. Tapamajad peavad omale põllumehel usaldust võitma, selleks peavad nad oma põhirkirja muutma, siis võiks olla tapamajal edu. Põllutöoministeriumi samm on täiesti õigustatud, kui ta tahab tapamaja üksi ajutiselt sulgeda.

J. S i k k a r (as, fakt. märk.): Rkl. Vann tähendas siin, et selles raioonis, kus Tapa tapamaja asub, olevat seakasvatus tagasi läinud. See ei ole õige. Võtame ajakiri „Põllumajandusturg“, kus on Põllutöoministeriumi poolt korraldatud andkeidi andmed selle üle, kuidas seakasvatus on edenenud. Selle järele on kogusummas sigade arv kasvanud Virumaal 12½%, Järvamaal — 14,6% ja Harjumaal — 13,2%. Sigade arv on tagasi läinud Saaremaal — 4½% ja Pärnumaal — 1,3%, mis kuuluvad „Estonia“ raiooni. Samuti on sigade arv tagasi läinud Viljandimaal 9%, Tartumaal — 5%, Valgamaal — 13%, Võrumaal — 15% ja Petserimaal — 11%. Kuna teistes maakondades on sigade arv tagasi läinud, Viru-, Harju- ja Järvamaal see aga kasvanud, siis need andmed, mida rkl. Vann ette tõi, ei vasta tõele.

Põllutöominister A. J ü r m a n: Ma ei tahaks enam teiste küsimuste juures peatuda, kui ainult tapamajade juures, sest teised küsimused peaksid küllalt selged olema. Mis veel tapamajade küsimusse puutub, siis on mõnedki asjaolud veel lahised, mida siin ette kanti. Nimelt kandis härra Sikkar pikalt ette ja püüdis tõendada, et tapamajade sulgemine ei anna mingit kasu. Siin peaks hakkama jälle üksikasjalikke vastukavasid ette tooma. Ma võiksin neid ka ette tuua, sest need on enne mind Põllutöoministeriumis kokku seatud. (V a h e l h ü ü e.) Jah, ümber lükatud, aga Põllutöoministerium ütleb, et need ei ole ümber lükatud, ka endine minister ütles seda. Nende andmete juures ei tahaks ma peatuda, see viiks meid tapamajade bilanssi ja tööstusekalkulatsioonidesse, mida on raske Riigikogu üldisel koosolekul kaaluda ja vastu võtta. Pean aga niipalju tähendama ja niipalju arvusi ette tooma, mis lükkavad täiesti härra Sikkar'i poolt ettetoodud andmed ümber. Nimelt on olemas kaks kava — üks, kus töötavad 4 tapamaja ja teine, kus töötaks 1 tapamaja. Nende kavade juures on kõik kulud, mis vähegi võiksid olla, jagatud 17 liiki. Ma ei taha neid

kõiki ette lugeda, vaid tähendan mõnele tähtsamale, kus on kulude kokkuvõtteid. Selle juures näeme, et kulude kokkuvõtteid on juhatuse, revisjonikomisjoni liikmete tasud ja sõidurahad. Need on võetud nende endi andmete järgi, mis esitati Põllutöoministeriumile. Kulude kokkuvõtteid tuleks ümarguselt 20.000 krooni, kui töötaks üks tapamaja. Nii et juhatuse kuludest hoiaksime kokku ümarguselt 1.200.000 senti. Kõige suurem kokkuvõtteid on ametnikkude, tööliste palgad j.n.e. Kui töötavad neli tapamaja, siis oleksid need kulud 142.000 krooni, kui aga töötab üks tapamaja, oleksid need kulud 53.000 krooni. Vaadake, siin on juba kokkuvõtteid ligi 10 miljonit senti. See on kõige suurem kokkuvõtteid. See on ka arusaadav, ja seda ei saa keegi ümber lükata. Kui nüüd üks vabrik töötab ning suudab sama valmistada, mida valmistavad neli vabrikut, siis on vana tõde, — ja selle vastu ei hakka keegi vaidlema — et kui meie koondame kõik tööd ühe vabriku kätte, kes ka selle läbi töötada suudab, siis tuleb ühel töö palju odavam. See on tõde, mille vastu ei või vaielda. Tapamajad on sarnases seisukorras, et nad töötavad ¼ koormatusest ja selles mõttes oli neid tarvis viia kokku, kusjuures täie koormatuse juures oleks suur kulude kokkuvõtteid. Kui üks tapamaja töötab nelja asemel, siis oleks kokkuvõtteid 129 tuhat krooni, ümarguselt 13 miljonit senti. (V a h e l h ü ü e.) See on ikka see vana laul. Teie arvate, et olete ainuke õige kodanik. (V a h e l h ü ü d e d. — J u h a t a j a koputab haameriga.) Näeme andmete põhjal, mis on kalkuleeritud ja kokku seatud, et suur kokkuvõtteid on tapamajade koondamise puhul.

Nüüd edasi, missugused tapamajad tulevad saneerimiskavas sulgeda? Räägin saneerimiskava seisukohalt ja sellepärast tarvitan sõna — sulgeda. Saneerimiskavas nähti ette, et peab jätma töötama kolm tapamaja ja üks tuleks sulgeda. Sulgemisele tuleks niisugune, kus kõige vähem sigu läbi lastakse. Keegi ei saa neid andmeid ümber lükata, ja teie ei ole seda täna mitte suutnud, teie võite ju selle vastu vaielda, aga see on must-valge peal nii, et Tapa tapamajaja on toodud kõige vähem sigu. Andmed, mis kokku olid võetud möödunud aasta kohta ja ka käesoleva aasta kahe kuu kohta, tõendavad seda, need andmed kandsin mina ette. Kui valida, missugune tapamajadest kinni panna, siis on kõige loomulikum kinni panna see, kuhu kõige vähem sigu kokku tuleb. Kui räägite, et Tapa on niisugune raioon, kus väga palju sigu kokku tuleb, kuid teised tapamajad on nüüd sinna toodavad sead ära võtnud, siis peab tähendama, et see

mitte nõnda ei ole. Paljud põllumehed ei taha sigu Tapale viia. Tahaksin ette lugeda ühe kirja, nii nagu tegi seda härra Sikkar, kes luges ette kirja Jõgevalt, siis loeksin mina ka ette kirja Jõgevalt, mis aga teist keelt räägib, kui härra Sikkar'ilt ettekantud kiri. See kiri on Jõgeva majandusühisuse poolt. See kiri on Põllutöoministeeriumile saadetud. Jõgeva majandusühisus on autoriteetlik asutus, keda võib rohkem uskuda, kui üksikuid kokkukogutud allkirju. Kiri on märtsikuust 1931 ja sisult järgmine: „Umbes kuu aega tagasi esinesid Jõgeva ümbruskonna põllupidajad ministeeriumi ees protestikirjaga ekspordisigade vastuvõtu asjus Jõgeval.

Nimelt meie sead saadetakse meile eluvõõrasse linna — Tapale, kuna enamasti ümbruskonna põllupidajad Tartu tapamaja liikmed on. Peale selle on Tartusse alati asja, kui oma maakonnalinna.

Majandusühisus, vastu tulles oma liikmetele, palub Põllutöoministeeriumi korraldust, et meie ümbruskonna sead saaksid saadetud ainult Tartu eksporditapamajasse.

Ühtlasi konstateerib Majandusühisus, et kui sellel alal mõned kihid vastu seisavad, siis on nad juhitud teatavatest kohtadest, et „politilist“ Tapa tapamaja elus pidada.

Majandusühisus tervitab härra Põllutöoministri tegu Tapa eksporditapamaja sulgemise asjus, mis on täiesti kooskõlas elunõuetega. Vaadake, seda kirjutab majandusühisus, mis on mõõduandev. Ei saa öelda, et majandusühisuses oleksid põllumeeste kogude tegelased.

Siis lubage veel mõne küsimuse juures peatuda, mis puutub Taani tapamajadesse. Toodi ette, et seal olevat palju tapamaja ja sellepärast peab meil ka palju olema. Minu andmete järgi ei ole Taanis ühtki tapamaja, kus nii vähe sigu tapetakse kui meil. Seal on olemas üks tapamaja 100.000 sea kohta, aga tapamaja kohta, kus ainult 10.000 siga tapetakse, öeldakse Taanis, et see ei tasu end ära ja tuleb sulgeda. Siis ainult on tapamajal täis väärtus, kui ta teatud arvu sigu tapab.

Kulude juures peab tähendama, et minul olevate andmete järgi, mis viimase aasta kohta arvestatud, on tapamaja kuld ühe sea kohta isegi üle 20 krooni. (V a h e l h ü ü e.) Selles uues saneerimiskavas on ette nähtud, ja loodan, et see ka läbi viiakse, et kulud tohivad olla maksimum 11 krooni. Praegu aga oleme kulud 10 krooni peale arvestanud, ja loodan, et suudame 10 krooni läbi viia. Tähendab, 21 krooni asemel 10 krooni sea pealt. See annab kokkuhoidu umbes 10 krooni. Ja

kui saame, nagu kavas ette nähtud, aastas kokku 60.000 siga, kuid võtame tagasihoidlikult 50.000 siga, siis näeme, et kokkuid sellest oleks 50 miljonit senti. Niipalju saaksid seaksvatajad rohkem tasu kui seni. Ja see räägib juba selle poolt, et see on õige kava, mis meie praegu tegime.

Nüüd edasi, kas Tapa tapamajale sünnib ülekohtu? Siin peab ütleva, et ülekohtu talle ei tehta, ainukene asi, et direktori palgad kaotatakse ära. Teised tapamajad tasuvad talle laenuprotsendid, amortisatsioon võetakse arvesse, tähendab tal ei ole vaja hoolitseda oma eest. Tal on veel see kasu, et tal ei ole tarvis hoolitseda, et ta peab omale tegevusekapitali muretsema. Tegevusekapitali tarvidus tapamajal on 10—15 miljonit senti, nii kuidas tema tegevus areneb. Tähendab ülekohtu ei ole tehtud Tapa tapamajale, siin on kas prestiishi küsimus, ehk direktori kohtade küsimus.

O. K a s k (töer): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. Lauri erakorralise teadaande ja härra Põllutöoministri erakorralise teadaande peale on pikemat aega läbirääkimised kestnud. Nii mitmeski küsimuseski on kõrvalekaldumisi olnud neist peapunktidest, mida erakorralises teadaandes toonitati, ja see on kahjuks tõesti aega raisanud. Meie oleme täitsa kõrvalt jälginud, kuid nii mitmedki küsimused on niivõrt tõsised, et peaks nende juures peatama, ja asjata on läbirääkimised kõrvaliste asjaolude peale viidud. Ma tahan seepärast, auväärt Riigikogu liikmed, nende kolme tähtsama punkti juures veel kord peatada. See on õige, seal pole olulist tähtsust, kuidas seal „ühiselu“ juhatuse liikmetega ja ruumidega need asjad on, tähtis on see, et siiski Põllutöoministrile politiline takt ei võiks lubada üht osa ministeeriumi viia majasse ühe trepi peale, ühte kohta, kus on politilise erakonna staap, kus kõik need asutused, ajaleht j.n.e. Vaadake, see on politilise takti küsimus. Meil vahetavad küllalt valitsused ja ministrid demokraatliku parlamentliku korra juures. (V a h e l h ü ü e.) Härra Holberg ütles, et suusõnaliselt on räägitud, kuid siis ei otsustatud. (V a h e l h ü ü e.) Kui näiteks endine Kohtu- ja siseminister Anderkopp viiks osa siseministeeriumi „Vaba Maa“ ruumidesse, kui odavamalt pakutakse. See on politiline takt, mis seda ei luba. (V a h e l h ü ü e.) Seal on ühenduses terve politiline staap. Politiline takt nõuab, et ei või asja nii korraldada. On soovitatav, et ükskord meil niikaugele saadakse, et näiteks Põllutöoministeeriumi ühte majja saaks. See on juba kodanikude pärast tarvilik. Praegu asub mi-

nisteerium mitmes majas, mis väga tülikas asjaajamise juures. Aga niipea ei saa meie sellest üle. Selles mõttes oleme härra Tonkman'iga ühel arvamisel, et sinnapoole peame püüdma.

Mis puutub teistesse asjadesse, siis lubatagu tapamajade juures peatuda. On selge, et meil on tapamajade juures liialdatud. Neid on rohkem asutatud kui tarvis. Ei saa öelda, et Tapa tapamaja on poliitiline tapamaja ja teised mitte. Samal ajal, kui Tapa tapamaja asutati, tehti koosolek ja taheti „Estonia“ poolt eksporttapamaja Pärnu asutada. (Vahelhüüed.) Seal ei olnud kava, vaid taheti ka Pärnus eksporttapamaja käima panna „Estonia“ poolt. Nüüd osutus, et see on üleliigne... (Vahelhüüed.) — Juhataja koputab haamriga.) Nii on ka Tapa tapamaja juures, ega see üle öö ei kerkinud. III Riigikogus on mitmeid asjalolusid ette toodud. Siitsamast kõnetoolilt on Riigivanem rõhutanud: „A/s. „Külmetusega“ alustatud protsessiga on O. Ü. „Estonia Eksporttapamajad“ andnud ise enda kohta ametliku ja avaliku tõenduse, et see osatühisus äärmiselt ebasoliidselt oma asju ajab, sest kui keegi tahaks soliidseks nimetada sarnast ärilist ettevõtet, mis ise avalikult tunnistab, et ta ühte objekti omandades on vähemalt paarkümmend miljonit eksikombel üleliigset maksnud, nii et ta seda sunnitud on kohtu teel tagasi nõudma, — siis oleks sarnase äri soliidseks nimetamine muidugi ainult hirvitavas ja ironiseerivas mõttes võimalik.“ Seda ütles Riigivanem Rei siit kõnetoolilt. See oli III Riigikogu päevil, kui see siin kaalumisel oli, ja siis näidati ühekülgele parteimonopolile, mida tahtsid „Estonia“ eksporttapamajad kätte saada. (Vahelhüüed.) Teie olete öelnud, et eelmise valitsuse ajal väga palju seadusi antud, mis põllumajanduse ja põllupidamise kaitseks läinud. (Vahelhüüed.) Iga koalitsiooni valitsus on kompromissi — kokkuleppe — valitsus ja on arusaadav, et iga rühm osa oma programmist on sunnitud ohverdama koalitsioonile. Kui kõike seda jälgida, siis võib näha, et püütakse asja maskeerida süütuks, et vaadake „Estonia“ eksporttapamajad on kõik teinud, aga teil on poliitiline tapamaja. Andmete varal on selgitatud, et see nii ei ole. (Vahelhüüed.) Selle kohta on asjatundjad, kes võivad dokumentaalselt näidata, et see nii ei ole. (Vahelhüüed.) Kuidas nii, seni olid andmed, millest oli näha, et paari kuuga Tapa tapamajas rohkem sigu tapeti kui Tallinna tapamajas. (Vahelhüüed.) Vaadake, auväärt Põllutöominister tõi ette, et tapamaja ei kannata, vaid ainult direktori palk. Siin on küsimus selles, et maatulundusekapital fikseerib

teatud toetuse, teatud summa. (Vahelhüüed.) Pikalaenu Pank on kõigile tapamajadele summad üles öelnud, kellele laenu on. Muidugi ma ei ütle, et Tapa tapamajal kõige vähem on, aga kui kõigile tapamajadele on laenu üles öeldud, siis muidugi need, kes töötama jäävad, saavad maatulundusekapitalist laenu, aga Tapa tapamaja seda ei saa. (Vahelhüüed.) Seda võite pärast selgitada, mulle on otsekohe näidatud andmed, et laenu on kõigile üles öeldud. (Vahelhüüed.) Ma saan väga hästi aru. Härra Tonkman, Teie olite Maatulundusekapitali seaduse suurematest isadest. Teie olite aruandja seal, kui täiendati seda seadust ja pandi juurde nõukogu. Nüüd on terve saneerimiskava kinnitamine ja läbiviimine imelikul teel läinud. Esiteks, et rahaasjanduse komisjon avaldas soovi, et saneerimiskava ennem kui kinnitatakse, esitatakse rahaasjanduse komisjonile tutvumiseks, seda muidugi tehtud ei ole. Teisest küljest on saneerimiskava läbi viidud seadusevastaselt, ei ole seadusega kokkukõlas, sest seaduses on ette nähtud käik, kes otsustab, kes ette paneb, kes võib protesteerida. Aga nüüd, kus on juhus, kus kõik instantsid on läbi käidud, on muudetud see, mis nõukogu on ette pannud ja ühele on laenu kustutatud. (Vahelhüüed.) Ma saan väga hästi aru. Lugupeetud Põllutöominister tõi ette oma erakorralises teadaandes nimelt, et siin öieti shiirde asi — 25.000 krooni — on „Vaba Maas“ avaldatud artikkel, mille eest ta kohtu poole pööranud, et „Vaba Maa“ vastutusele võetakse ja toetub sellele, „et mõni aasta tagasi tõi ka „Vaba Maa“ isiklikult minu kohta umbes samasisulise artikli süüdistusega, tol korral ka kaebasin kohtu, ja „Vaba Maa“ mõisteti süüdi. Loodan, et seda küsimust ka kohus lahendab.“

Nii et on analoogiliselt samasisuline artikkel olnud ja loodab kohtuga lahendust tuua. Üksikasju ei saa aga ajada ja selgitada kohtu teel, ei võinud kohtuotsust ootama jääda, vaid siin on tarvilik faktiline materjal. Kuid kui kohtuotsust ootama jäädakse, et on auväärt Põllutöoministri suhtes olnud analoogiline artikkel „Vaba Maas“, mille eest on süüdi mõistetud, siis loen oma kohuseks ette tuua, mis tol korral kohtu motiivideks oli. Küsimus oli kõigest kolmes instantsis, ja samalaadiline süüdistus, milles „Vaba Maa“ süüdi on mõistetud, on järgmine:

„Tallinna-Haapsalu Rahukogu Prokurörile antud erakaebuses süüdistavad erakaebajad Johan Hansen, August Jürmann ja Richard Uritam Theodor Pooli ja ajalehe „Vaba Maa“ vastutavat toimetajat

Tõnis Tompi selles, et nemad avaldasid „Vaba Maas“ Nr. 261 — 1926. a. kirjatüki pealkirja all „Tants raha ümber. Kildkond inimesi meie põllupidaja kulul matti tegemas“, missugune sisaldab erakaebajate Hanseni, Jürmani ja Uritami kohta laimu, nagu kasutaksid erakaebajad Eesti riiklist iseseisvust ja oma avaliku tegelase seisukohta omakasu saamise eesmärgiga, ja et ka samuti uue külmetusmaja asutamisel samasugused omakasu püüde soovid neid tegutsema ajada.

Tunnistajate seletusi ärakuulates, ette pandud kirjalikke materjale läbivaadates, poolte vaielusi ärakuulates ja kõiki asjaolusi arvesse võttes, Rahukogu leiab, et Tõnis Tomp ja Theodor Pool tulevad käesolevas asjas õigeks mõista järgmistel põhjustel: Kirjatükk iseenesest käsitleb uue külmetusmaja vajaduse ja ehitamise küsimust, kusjuures kõne alla võetakse kaks üksteisele risti vastukäivaid seisukohti selles küsimuses. Kirjatüki autor Theodor Pool kaitses seisukohta, et uue külmetusmaja ehitamist peaks teostama riik, arvustab ühtlasi seisukoha pooldajaid, kes nõuavad, et riik annaks uue külmetusmaja ehitamise eraisikutest koosneva osäühisuse „Külmetus“ kätte, viimase poolt ette pandud tingimustel. Sealjuures toob kirjatüki autor ette teatavaid faktilisi asjaolusi, ning lubab endale nendest teatavaid järeldusi teha. Kohtu lahendamisele kuuluvad küsimused, kas vastavad kirjatükis ettetoodud faktilised andmed tõele ning kas oli kirjatüki autoril temal olevast faktilisest materjalist õigus kirjatükis tähendatud järeldusi teha. Kirjatükis on rasvaste tähtedega ära trükitud järgmised laused: „Riikliku külmetusmaja kasutamise eelarves on ette nähtud tuludena hoiu maksu 1 prots. aastas alalhoitud või väärtusest.“ — See käib hoiu maksu kohta. Ma arvan, et see ei ole praegu oluline ega tähtis, kuid tähtis on see, et kohus leidis nimelt, et kõik need faktilised asjaolud on tunnistajate läbi kohtulikult uurimisel kinnitust leidnud. Seega ei sisalda kirjatükk valeteateid erakaebajate kui ka o/ü. „Külmetuse“ liikmete kohta.

„Kirjatüki autori järeldused aga, et o/ü. „Külmetus“, kui ka uue külmetusmaja ehitamise kontsessiooni nõutajad omakasu motiividel tegutsevad, on täiesti loomulikud. Vaevalt leidub ükski eraisikutest koosnev äriettevõte, mis üldsuse huvides tegutseb.

Üldjoontes aga sisaldab artikkel sedasama, mis Põllutööministri ettekanne Vabariigi Valitsusele.“ j.n.e. „Pealegi ei puuduta kirjatükk erakaebajaid mitte, kui avalikke tegelasi, nagu seda eeldavad erakaebused, vaid kui o/ü. „Külmetus“

liikmeid ning uue külmetusmaja ehituse kontsessiooni nõutajaid, s. o. kui ärimehi.

Kõigil neil põhjustel, leides, et kirjatükk „Tants raha ümber“ ei sisalda erakaebajate Hanseni, Uritami ja Jürmani kohta laimu ning auhaavamist, mõistab Rahukogu Tõnis Tompi ja Theodor Pooli kohtu poolt õigeks.“

Selle peale kaevati edasi, ja kohtupalat, kus asi ees oli, arutas seda erakaebust ja leidis järgmist: „Asjaolud käesolevas asjas läbi vaadanud, Kohtupalat leiab, et „Vaba Maas“ nr. 261 — 1926. a. ilmunud Theodor Pooli artikli „Tants raha ümber“ põhjuseks oli o/ü. „Külmetus“ ettepanek valitsusele uue külmetushoone ehitamise üle. Ses artiklis erakaebajate Uritami, Hanseni ja Jürmani arvamide järele leiduvat haavavaid ja laimavaid avaldusi nende tegevuse üle mainitud osäühisuse direktoritena. Asjast on näha, et Põllutööminister on esitanud valitsusele vastuväiteid külmetushoone ehituse andmise vastu eraisikutele neist esitatud tingimustel ja eriti võlt 1% nädalise hoiu maksu võtmise vastu. Selle protsendi Põllutööminister tunnustas kuulmata kõrgeks protsendiks, mis võimaldab mitmekordse kasu, võrreldes valitsuse kavaga, mis juba ise annab ligi 12.000.000 marka puhastkasu aastas. Sellepärast minister leidis, et külmetushoone peaks ehitama riik. Valitsus lükkas osäühisuse ettepaneku tagasi. Tehti kindlaks, et külmetushoone läheks maksma 80.000.000 marka ja kirjatüki autor tõstab küsimuse, kas ühingul on olemas omal see summa. 20. jaan. 1926. a. protokollist on näha, et osäühisuse liikmeteks on ka erakaebajad, kusjuures nende osamakude summa kokku on 2.000.000 marka, kuid nende volinik Kohtupalatis tunnustas, et nende nimel olev kapital ei ole nende endi oma, vaid selle on nende eest maksnud P. K. Estonia.

Arutanud toodud andmed, Kohtupalat tuleb veendumusele, et artikli autoril oli küllalt alust pöörata valitsuse ja seltskonna tähelepanu asjaolule, et osäühisuse ettepanek ei vasta riigi huvidele, ja et riik ise peaks ehitama külmetushoone, mille kasutamine teatud tingimustel võiks anda riigile tulu ja hoiaks ka eksportööre üleliia kõrgetest maksudest eraettevõtjate kasuks. Sarnast tegevust mingil tingimisel ei saa tunnustada laimavaks, sest autorist toodud faktid vastavad tõele.

Endi appellatsiooni-kaebuses erakaebajad toonitavad, et nemad ei ole saanud mingit ainelist kasu o/ü. Külmetus osanikuks olemisest, sest dividendi ei saanud. Peale selle olevat Jürmann ja Uritam ühisesse paigutanud suurema summa, mille kättesaamist nende arvates loota ei ole.

Nagu erakaebajate volinikud avaldanud on, ei ole nende volitajate nimel olevad summad nende omad, mille tõttu ka arusaadav on, et nad dividendi pole saanud ja ei ole nad ka õigustatud lootma nende mittekuuluva raha tagasisaamist.

Toodud põhjustel Kohtupalat leiab, et kohtualustele inkrimineeritav kirjatükk ei sisalda laimamise tunnuseid. Kui ühes sellega Kohtupalat tunnustab, et artikli üldine toon, vorm ja autorist tarvitavad üksikud laused on erakaebajate suhtes haavavad nende aule. Niisuguste hulka kuuluvad „riigivõimu tarvitamisest enesele lüpsilehma tahavad teha“, „külge on imenud... tema mahladest... on endid toita katsunud... parasiidid“ ja muud.

Neil kaalutlustel Kohtupalat tunnustab, et kohtualuste Tombu ja Pooli süüdistus ajalehe erakaebajate Jürmanni, Uritami ja Hanseni au teotamises on asja andmetega kindlaks tehtud ja leiab õiglase olevat määrata kohtualustele Tombule ja Poolile arestikaristuse kummagile 7 päeva.“ Nagu näha, on au teotamise eest 7-päevane arest määratud. Toon oli liiga järsk. Autoril oli õigus avalikkuse ja riigi tähelepanu juhtida sellele, et nende huvid on eesotsas ja riigi huvid jäävad kõrvale. (V a h e l h ü ü e.) Sisuliselt jäi „Vaba Maale“ ja artiklikirjutajale õigus. (V a h e l h ü ü e.) Ma lugesin ette kõik motiivid, mis seda pidid selgitama. Ma tõin ette, kuidas endine Riigivanem siit kõnetoolilt iseloomustas seda korda, mis jätvat ebastabiilse mulje, nii ütles riigipea. Ja mis ime siis, kui organiseerutakse laiemates kihtides selle monopoli, selle süsteemi vastu, kus katsutakse ainult kitsale parteilisele sigadekaubandusele ja eksporttapamajadele teatud vastukaalu luua põlvipidajate huvides.

Siin tahaksin ma ka veel üht öelda, et igatahes täna ei ole meie täit selgust saanud, küll on aga siiski nende shiirede asjus raske kahtlustus härra ministri kohta üles jäänud ja tõstetud ning igatahes meie kõikide... (V a h e l h ü ü e.) Vaadake, härra minister seletas, et tema ei ole vekslitele välja andnud shiireid. (V a h e l h ü ü e.) Ma ütlen siis veidi täpselt. Teie tõite siin ette kirja, mis antud eksporttapamajadele panga juhatuse poolt. Pärast teie aga enam sõna ei võtnud, kui härra Laur kinnitas, et sel päeval, kui see kava kinnitati, on olnud Kommernts Pangas 2½ miljoni sendi eest Teie shiiredega vekslid. See on avalik asi ja nõuab tingimata tarvilikku selgitust. Kui Riigikogu poolt valitud ankeetkomisjon kiiremas korras selgitaks neid asjaolusid, arvan, et see ka iga ministri huvides on. Aga kuna see on avalik süüdistus ja siin strikt vastamisi lähevad seletused, kus

rkl. Laur seletab, et samal päeval olevat pangas olnud ministri allkirjadega vekslid, minister aga eitab seda, siis on tingimata tarvilik selgust... (V a h e l h ü ü e.) Vaadake, see on väga suure ulatusega küsimus. (V a h e l h ü ü e.) Ega selle vastu kellelgi midagi ei ole. Kui teie seda eitavad olete, ja kui härra minister püüab selgeks teha, et tapamaja ei ole poliitiline asutus, kuna ta ise vekslite shiirede tõttu huvitatud on eksporttapamajadest, siis on selge, et see nõuab selgitamist avalikkuse ees. Oleks kõige loomulikum, et ankeetkomisjon, kus on kõigi rühmade liikmed, seda küsimust kaaluks. (V a h e l h ü ü e.) Noh, seda küsimust võiks kiiremas korras arutada. (V a h e l h ü ü e.) Ükskord tulevad terve ankeetkomisjoni tagajärjed ikkagi siia. Niisuguses küsimuses, mis on poliitilisele pinnale viidud, ja kus väga tähtis on selgus, oleks tingimata soovitatav, et see selgus avalikkusele antaks kiire korras.

Tahtsin veel paari sõnaga puudutada piimaasjanduse instruktorite küsimust. See ei ole lihtne asi, selle üle on palju võitlusi ja vaidlusi olnud, ja kui III Riigikogu ajal niikaugemale saadi, et loodi Põllutöömisteeriumi juurde erapooletu agronoomiline nõuandebüroo... (V a h e l h ü ü e.) Mis büroosse puutub, siis ta on praegu erapooletul alusel. Seda ei saa keegi salata, et kõigi kihutuste peale vaatamata, mis põllumeeste poolt tehtud, on ta avalikus arvamisest heakskiitmist leidnud, on suutnud tema peale pandud ülesandeid tagajärjekalt täita. Nüüd, kui seda peaks lammutama hakkama, nagu paistab tendents olema, siis igatahes on see kardetav ja hädaohtlik. Terve see agronoomiline nõuandebüroo, terve see organisatsioon on üles ehitatud pika aja jooksul, seda on rahvaesinduse enamus läbi mõelnud ja loonud, kuna see meie põllumajanduse suunas ja huvides tarvilik on. Kui selles mõned vead on, siis võib neid parandada, asja võib ümber korraldada, kuid kõike lõhkuma hakata, mida rahvaesindus omas enamuses kindlalt loonud on, see ei ole õige tee, vaid see on hädaohtlik tee, kui praeguses poliitilises seisukorras vabad käed ja võim on viia asja ühe partei suunas edasi ja teatud partei sõiduvette; see ei ole siis õige tee, siis võib see edaspidi halbu tagajärgi anda, mille all riigi huvid kannatavad. Siin peab ettevaatlikult talitama. See kõik sünnib praegu. auväärt härrad sotsialistid, teie toetusel. (V a h e l h ü ü e.) Olge nii lahked, kes kõige rohkem selles tapamajade ja piimaasjanduse arendamise asjas teravusi on öelnud, kui just teie. Käesoleva aasta algusel ilmus artikkel ajalehes, ma ütlen just — käesoleval aastal, sest muidu öeldakse, et

ma vana pähna ette kannan, ja nimelt „Rahva Sõnas“ järgmiselt: „Väiketalupidajate huvid ohvriks suurталunikkudele. Meie piimaasjandus ühe kildkonna lüpsilehmaks. Põllumajanduse juhid kildkonna teenistuses.“ Siin kirjeldatakse väga tõsiselt seisukorda, kuidas võim on oma kätte võetud, muu seas järgmiselt: „Sellega oli n. n. „piimaasjanduse instruktoritele“ antud küll ilus ja kõigiti viisakas välimus, kuid nende töö jäi endiseks. Nagu ennegi ülistatakse ainult „Estoniat“ ja määratakse võivankri telgi, et see ikka „õige“ ukse alla veereks. Kõik see sünnib muidugi „piimaühisuste huvides!“. Siin edasi läheb väga ajalehe vängetes sõnades, ja kõike ei hakka ma ette tooma. (V a h e l h ü ü d e d.) See ei ole praegu kõne all. Praegu ei ole Kommerts Pank kõne all. Riigikogu on ankeetkomisjoni valinud, ja meie ootame selle töö tulemusi. Ootame, et need tuuakse päris erapooletult esile ja samuti ka see, kes süüdi on, peab karistust kandma. Enne ei maksa visata kiviga. (V a h e l h ü ü d e d.) Vaadake, siin on teatud kalduvus. Kui meie oleme opositsioonis, siis on meie arvates iga minister vabariigi minister, Põllutöominister on vabariigi minister ja Riigivanem on Eesti Vabariigi pea. Valitsus määrab selle suuna, kuid hädaohtlik on see tee, kui võimu hakatakse parteipoliitiliselt ära kasutama ja seda tendentsi on meil praegu märgata Põllutöoministri juures. (V a h e l h ü ü d e d.) Eksporttapamajade direktor Hansen viis rohelise lipu sinna laua peale. (V a h e l h ü ü d e d.) Teie kardate seda asja, mida ma praegu puudutan. (V a h e l h ü ü d e d.) — J u h a t a j a koputab haamriga.) Igaüks vastutab oma tegude eest. Mina ei kaitse ühtki inimest, kes midagi sarnast teinud, mida tegema ei peaks. (H u l g a l i s e d v a h e l h ü ü d e d.) — J u h a t a j a koputab haamriga.) „Rahva Sõna“ ütleb edasi: „Need ametisolevad nõuandjad on aga „Estonia“ mees-tele valusaks pinnaks silmas. Ajavad ju nad oma erapooletu nõuandega nii mõnegi „Estonia“ meeste „sehvti“ nurja. Ja sellepärast on „Estonia“ ringkondade poolt otsustatud need nõuandjad kahjutuks teha. Neid tahetakse kas kangutada ametist lahti või saada oma käsutusse, et ei jääks enam ühtegi tõelise seisukorra selgitajat maapidaja huvide seisukohalt, mille all muidugi kannatavad ärimeeste taskuhuvid.“ Edasi öeldakse: „Kuid sellele tuleb kord lõpp. Viimaks avanevad rahva silmad ja lõpeb kannatus.“ Seda kirjutavad sotsialistid. (V a h e l h ü ü e.) Nii ruttu unustatakse, mis alles mõne kuu eest kirjutati. Aga vaadake, lurupeetud Riigikogu liikmed, ma tahtsin ainult üht öelda, et valitsusel tuleb igatahes riiklikule alusele jääda, ei saa seisukorda ka-

sutada selleks, et seda, mida rahvaesindus pika aja jooksul üles ehitanud, hakatakse lõhkuma ja parteipoliitilisele alusele viima. (V a h e l h ü ü d e d.) Mis keegi Riigikogu liige räägib, see on tema asi, aga mina räägin sellest, et ei tohi hakata lõhkuma seda, mis on üles ehitatud, see ei ole riiklikult õige. Siin on strikt vastukäivad seletused, ja kuna... (V a h e l h ü ü e.) Vaadake, härra Holberg, Teil võib isesugune arusaamine olla riiklikkudest asjadest, aga kui valitsuses olles kinnitatakse saneerimiskava, ja kui peaks samal ajal see minister olema vekslitest ja shiirodest huvitatud, siis võib Teie arvamine küll teine olla, aga riiklikult ei ole see õige. (V a h e l h ü ü e.) Seepärast ma sooviksin, et see küsimus lahendataks, see oleks kõigi huvides, ja kuna meil on Kommerts Panga jaoks valitud ankeetkomisjon, siis tõesti see oleks kõigi huvides, kui see erapooletu komisjon seda asja selgitaks kõige kiiremas korras.

Neil põhjustel teen ma ettepaneku:

„Ära kuulates Põllutöoministri erakorralisele teadaandele järgne- nud läbirääkimised, teeb Riigikogu Diskonto ja Kommerts Panga asjus volitatud ankeetkomisjonile ülesandeks kiire korras selgitada, kas on likvideeritava Kommerts Panga portfelliis „Estonia eksporttapamajade“ vekslid A. Jürman'i pealkirjaga, — või kui sarnased vekslid olnud ja pärast panga likvideerimisele asumist välja antud, siis kellele nad välja antud. — missuguse selgitusetöö tulemuste üle aruandega esineda ühel lähemal Riigikogu koosolekul, — ja läheb päevakorras edasi.“

Põllutöominister A. J ü r m a n (väljaspool järjekorda): Kõige enne nende vekslite ja shiirode asjas. Ma ütlesin juba eelmises ettekandes, kus ma väljavõtte tõi Kommerts Panga teatest „Estonia“ eksporttapamajadele, et „Estonia“ eksporttapamajad küsisid järele pangast, missugused kindlustused on veel maksvad, ja said vastuse Kommerts Panga poolt, kus minu kohustust enam arvesse ei olnud võetud. Seda teatasid eksporttapamajad mulle, ja sellest võisin mina järeldada, et mul enam kohustusi kanda ei ole, sest nagu teate, peavad vekslid iga aasta vahetusele tulema... (V a h e l h ü ü e.) Üle kahe aasta ei ole mulle neid esitatud. Nii et siis neil alustel leidsin mina, et mina olen nende kirjade alusel vabastatud neist kohustustest. (V a h e l h ü ü e.) „Vaba Maa“ artiklis toodi ette, nagu oleks isiklikkudes huvides midagi tehtud, nagu eelmiseski artiklis omal ajal, kus „Vaba Maa“ ütleb,

nagu oleks isiklikult oma kasu pärast tehtud.

Selle saneerimiskava juures ei olnud mingeid isiklike motiive, mille alusel oleksin talitanud. Pean tähendama, et need kavad olid juba enne seda, kui ma Põllutöoministeriumi läksin, seal olemas.

Peab küsima, kas see kava on üldse seaduslik ja kas sellel on seaduslikku alust. Ma võiksin ette lugeda Vabariigi Valitsuse otsuse, nimelt eelmise valitsuse otsuse, kes sellele kavale seadusliku aluse andis. See otsus on 30. oktoobrist 1930. aastast ja käib järgmiselt: „Maatulundusekapitali ühendatud eelarve 1. juulist 1930 kuni 31. dets. 1931 kinnitada tingimusega, et laenu ühispiimatalitustele ja eksporditapamajadele antakse välja peale selle, kui on Vabariigi Valitsusele esitatud nende ettevõtete saneerimise kava.“ Vabariigi Valitsus kinnitas otsuse, et ta enne eelarvet ei kinnita, kui saneerimiskava ei ole vastu võetud. See on alus ja vaevalt oleks vaja meil kahelda selle seaduslikkuse juures. Nüüd on Vabariigi Valitsus seda otsust täitnud ja kinnitanud saneerimiskava.

Rkl. Kask tõi ette, et see on kõige suurem ülekohus, et Tapa tapamajale ei anta laenu. Saneerimiskavas on aga öeldud, et kõik saavad laenu, kes saneerimiskava tingimused vastu võtavad. Kui nad saneerimiskava tingimusi vastu ei võta, ei saa nad ükski laenu. See ei ole monopol „Estoniale“, vaid see on üldine saneerimiskava. Siinjuures võiks tähendada, et seal on ette nähtud, et praegune Tartu tapamaja, mis seni töötas osakonnana, et see tapamaja tehtakse iseseisvaks. (V a h e l h ü ü d e d.) Seda teie kõik aeg ette heitsite, et see tapamaja on „Estonia“ filiaal.

Edasi peatuksin härra Kase poolt ette toodud talumajanduse nõuandebüroo juures. Härra Kase seletustest võiks nii aru saada, nagu oleks omalajal Riigikogu või rahvaesindus otsustanud, et büroo juures peaksid olema piimatalituse instruktorigid. (V a h e l h ü ü d e d.) Ümberpöörduvalt, talumajanduse seaduse leiame, et ei võeta büroo juurde rohkem kui ainult maa- ja jaoskonnaagronoome. (V a h e l h ü ü d e d.) Piimatalituse instruktorigid töötasid keskseltsi juures ja sealt viis nad ära koonduse rühma põllutöominister Soenberg, ilma et Riigikogus selleks mingit soovivaaldust oleks ette kantud. Tema oma õigusega viis need piimatalituse instruktorigid büroo juurde. Nagu ma juba tähendasin, ei saa ma ette kujutada, et võiksime töötada piimatalituste ja teistel aladel ainult ametlike büroodega. Seda ei ole kuskil, ja ei taha meie ka ainukesed Venemaale järeletegijad olla. Kui eelmine kord süüdistati, et põllumeeste kesk-

selts ei ole erapooletu asutus, siis pean tähendama, et piimaühisuste liit on täiesti erapooletu asutus, kus kõik piimaühisused võivad liikmed olla. (V a h e l h ü ü d e d.) Juhatus liikme asetäitjaks oli ta valitud. Kui üks juhatus liige puudub, astub ta asemele, ja rohkem ei ole härra Unt'il õigust kaasa rääkida. Teie tahtsite, et igale poole juhatusse peaks valitama põllumehed. Nüüd on valitud piimatalituste keskliitu põllumeeste esindaja, aga nüüd on see jälle halb. Seal on piimaühisuste tegelased kohtadelt juhatus liikmed, nende asemik on Unt. (V a h e l h ü ü e.) Meil on kõik ühingud nii asutatud. Kui võtame Tallinnast, siis tulevad etteheited, võtame maalt, siis... (V a h e l h ü ü e.) Teie tahtmise järgi keegi tegutseda ei saa.

R. P e n n o (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meie oleme peatunud pikemalt küsimuste juures, mis iseenesest, oma iseloomu poolest väga tähtsad ja olulised. Nimelt on viimasel ajal ühe ministeriumi juhtimisel hakatud riikliku võimu tarvitama seal, kus seda tarvitada ei tuleks, kus see võim juhitud on sinna poole, et kasutada seda võimu erakondlikkudes huvides. Ma ei hakka üksikasjalikult peatuma kõigi faktide juures. Minu eelkõnelejate, niihästi rkl. Kase kui ka teiste poolt on ette toodud näiteid, kuidas ära kasutatakse riigi toetusel ülalpeetavaid nõuandjaid üleviimise teatud asutuse juurde, kus võimalus on antud neid nõuandjaid ära kasutada üksikute majanduseetevõtete kasuks ja huvides. Ma ei hakka üksikasjalikult peatuma eriti tapamajade kavade juures, mis siin põhjalikult käsitatud ja arvestatud, kuid ma tahan ainult üksikutele asjaoludele tähelepanu juhtida, milles minu arvates riikliku võimu tarvitamisel on üle piiri mindud ja mis paratamata Riigikogus peab kõne alla tulema. Veel täna oli mul jutlemine mitte mõne meie erakonna, vaid väljaspool erakonda seisvate inimestega, kes on kõnelenud seda, et isegi riigivõim hakkab kasutama sarnaseid asutusi, nagu on riigi poolt loodud panga nõukogud, selleks, et sunnitakse liikmeid kavad üle, mis viiakse sinna arutamisele, mis seal peavad vastu võtmise leidma, suu kinni pidama. Nii kõneldakse meile, et on sisse antud eriarvamine ühe maatulundusekapitali nõukogu liikme poolt, kes protesteerib maatulundusekapitali nõukogu esimehe teguviisi vastu, nõukogu esimehe, kes seaduse põhjal allub Põllutöoministrile ja kes on ise ettepaneku teinud, läbirääkimisi mitte pidada, ja vastavalt sellele ei ole nõukogu liikmetele sõna antud. Ma ei hakka siin üksikasju ette tooma, kuid on vajalik, et Põllutöominister selle eriarvamisega tutvuneks ja sellest tarvilikud järeldused

teeks. See on üks lüli täna arutuseleolevast küsimusest, kus näeme, et teatud survetega tahetakse läbi viia kavasad, mille kohta on nõutud, et need ka rahaasjanduse komisjoni tuleksid. Kuulutame koosoleku kinniseks, kui arvatakse, et ei tohi neid küsimusi arutada, kui nad üksikuid ärisid puudutavad. Näeme, kuidas kasutatakse ära juhust, et enamus juhuslikult olemas, kuidas enamus maatulundusekapitali nõukogus esimehe ettepanekul hääletab teiste selgitusevõimalused maha. Milleks oleme siis loonud need asutused? Ei saa ometi oletada, et seal, kus peab majanduslikult kaaluma ja küsimust otsustama, sunnitaks teatud arvamisid peale. Ja kui kõneldakse veel sellest, et meil on vaja uskuda, et see kava teostatakse heatahtlikult, mida Põllutöominister meile on serveerinud väga vastuvõetavana, lugupeetud Riigikogu liikmed, meie oleme kuulnud, et need samad tapamajad töötavad omavahelise lepingu alusel ja et nad enne seda ühe riikliku panga pealesurumise tagajärjel olid sunnitud koostöölepingu sõlmima, mis on õieti saneerimiskava alus. Aga kas oleme kuulnud Põllutöoministrilt, kas need teised on tahtnud lepingutingimusi täita ja selle järgi käia? Meie oleme irvitusena kuulnud, et ühe majandusliku ettevõtte kohta arvatakse, et tal õigust nõuda ei olevat lepingu täitmist. Kui see nii on, siis jääb õõnsaks see arvamine, et tahetakse käia kindlate, ausate põhimõtete kohaselt. Vaadake, siis tuleb küsimus, kas ei ole midagi selle taga, kas ei taheta riigivõimu kasutada, et teatud erakondlik ja kildkondlik huvi läbi viia. Need nähtused on siiski väärt, et neid alla kriipsutada. Ma ütlen, esmakordselt Eesti ajaloos kuulete, et panga nõukogu võtab inimeselt sõnaõiguse ära, tähendab, ta ei saa üldse sõna võtta ega küsimuse kohta selgitust nõuda. Meie kuuleme seda esmakordselt riiklikkude ettevõtete iuures. Kui tahetakse seda mujal praktiseerida, siis tuleb selle korruptioonilise nähtuse vastu kõigekindlamalt võidelda. Ja kui ette kujutame, et terve see tegevus sünnib Põllutöoministri järelevalve all, ja isiku poolt, kes asja juht, niisugused ettepanekud tulevad, siis on meil õigus selle peale tähelepanu juhtida ja seal korda nõuda.

J. Fuks (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Täna on vaielused õige laiali kerkinud siin Riigikogus suures koosseisus. Vabariigi Valitsus pole arvestanud Riigikogu rahaasjanduse komisjoni soovivaaldusega, et tapamajade saneerimiskava oleks enne kinnitamist rahaasjanduse komisjonis läbi arutatud. See pärast peame sellega kui paratamatusega

leppima, et siin sõna võtame ja siin neid küsimusi arutame.

Shiirode küsimuses arvan, et Riigikogu vist rahuldab see ettepanek, mille esitas härra Kask. Kui siin midagi varjata ja salata ei ole, siis peaksite ka teie, kogupõllumehed, härra Kase ettepaneku poolt hääletama, et asjale selgust tuleks. Kui teie seda ei tee, siis näitate, et neis shiirodes midagi kahtlast on. (V a h e l h ü ü e.) Võite ka vaadata, kuidas lugu minu shiirodega on, kui neid mul üldse on. (V a h e l h ü ü e.) Edasi kui meie vaatame seda Põllutöoministeriumi ühe osakonna üleviimist „Ühiselu“ ruumidesse, missugustes ruumides asub „Kaja“ toimetus, põllumeeste kogude peastaap, siis selle kohta on öeldud, et see on selleks tehtud, et inimestel, kellel Põllutöoministeriumis asja, enne kolmandale korrale saamist tuleks ära lugeda, missugused tähtsad asutused ja kogude isikud on selles majas I ja II korra peal. (V a h e l h ü ü e.) Meie eestlased on kirjaoskavad inimesed, miks nad ei peaks siis meelitavaid ilusate pealkirjadega silte lugema. Ma arvan, kui Põllutöoministeriumi osakond on viidud III korrale, siis inimesed hakkavad teda alumiselt korralt otsima ja käivad kõik koridorid läbi ja loevad neid silte. Milleks on viidud Põllutöoministeriumi osakond sinna majja? Imelik on see saladus. (V a h e l h ü ü e.) Härra Laur kandis ette dokumendi, millest selgus, et kaubandus-tööstuskoja ärideregistris seisab veel täna minister Jürman juhatuse liikmete hulgas. Teie tõite ette protokolliraamatu, kust lugesite, et Jürman juhatusest lahkunud. See tõendab, et „Ühiselus“ on asjaajamine lohakas ja seaduse nõudeid ei täideta. Aga siiski on praegu minister Jürman ikka „Ühiselu“ osanik ja äriiselt oli tema sellest huvitatud, et Põllutöoministeriumi osakond ruumid üüris. Ta on sellest just isiklikult huvitatud. (V a h e l h ü ü e.) Kui härra Vreeman ütleb, et ka mina seal liige olen, siis pean ütleva, et kogumehed enda kõrval pole senini teisi sallinud, nemad ütlevad, kus meie oleme, seal ei tohi teisi olla. (V a h e l h ü ü e.) See, mis Teie härra Martinson, „Kaja“ kirjutisest Maandi asjus ette tõite, ei vasta kuiginalju tõele. Kui aga härra Martinson siin isiklikult kallale tuleb, siis lubatagu ka mul öelda, et kogumehed on oma mõju teostama hakanud ja seda veel enne, kui teistel harilikudel kodanikkudel ei olnud teada, millal kontrollühisuste liidu koosolek peetakse. Järvamaal on põllumeeste keskseltsi põllumajanduse instruktor Mets Veinjärve vallas põllumeeste kogude tegelestelt käinud blanko-volitusi mangumas kontrollühisuste liidu peakoosolekule. Sealt

pole ta aga neid saanud. Keskseits saab riigi poolt toetust ja lubab oma palgalisi ametnikke sarnaselt talitada.

Edasi paneb päris imestama see, et Tallinna eksporttapamajade direktor härra Hansen ühes härra Tonkman'iga läksid ja panid rohelise lipu Põllutöoministeeriumi ministri kabinetti laua peale. (Vahelhüüe.) Kuulge, härra Leopold Johanson, kui teie inimene sinna saab, usun, et teie selle eeskju järele ei käi ja Teie temale punast lippu ei vii. Kui vaatame seda lipulugu, siis tuleb mulle meelde lugu Piileamist, kellest härra Laarman siin ükskord rääkis: mitte kummardada, ega õnnistada ei saa, aga vaat' ära needa, seda ma võin. Kui nüüd talumees tuleb Põllutöoministeeriumi, näeb seda rohelist lippu, siis tal tuleb ka meelde, kellega tal tegemist, — tal on kogupõllumehe-ministriga tegemist, — ja kui ta seal julgeb neid mitte õnnistada, siis peab ta ka tunda saama, kuidas ta asjatoimetustega läheb. Mis muu jaoks on üldse see roheline lipp siis sinna pandud? Meil on ametiasutusi, seal on riigilipud, kuskil ei ole aga erakonna lippu seni veel olnud.

Edasi kui vaatame talumajanduse nõuandebüroo lammutamist sellega, et piimaasjanduse nõuandjad viiakse üle üleriikliku piimaühisuste keskliidu juurde, siis pean ütleva, et siin on oma poliitiline tagamõte ja esiplaanil P. K. „Estonia“ äriühisused. Mul on palju andmeid sellest, kuidas P. K. „Estonia“ teenistuses olevad piimaasjanduse nõuandjad on käinud maal ja soovitanud piimaühisustele kalleid, kuid alaväärtuslikke masinaid osta. Ja kui nüüd talumajanduse nõuandebüroo juures olevad konsulendid on kohale kutsutud ja nemad endiste väärnähutuste peale tähelepanu juhtinud, siis oli see pinnaks silmas P. K. „Estoniale“, ning sealpoolt öeldi, et teie peate piimaühisuste keskliidu juures olema. Kellest see keskliit koos seisab? Seal on 93 liiget, neist 83 piimaühingut P. K. „Estonia“ liikmed. Teie tahate sundida, et kõik piimaühisused peavad astuma piimaühisuste keskliidu liikmeks.

Ma võin ette tuua, kuidas mõni aeg tagasi seati „Estonia“ või üleriikliku piimaühisuste keskliidu instruktoriga Kruusi nõuandel ja kaasabil üles Võrumaale K. piimaühisusele kuuluvasse koorejaama Siimon-Oja pastörisaator. Masin osutus töölepanekul täiesti kõlbmatuks — ei täitnud oma ülesandeid. Asjatundjate arvamine järgi oli juba enne teada, et see tüüp masinaid on kõlbmatud, kuid Kruus, kas asjatundmatuse tõttu või „Estonia“ käsul aitas südilt kaasa, et vanaraua väärtusega masinat korraliku masina hinnaga piimatallitusele kaela määrada. Kui suur on

P. K. „Estonia“ vahekasu kõlbmata masinate levitamisel, kas ja kuipalju sellest vahekasust ka instrktorid osa saavad, ei ole täpselt teada.

P. K. „Estonia“ müüs ja müüb vist praegugi veel oma piimatallitusmasinate „asjatundjate“ soovitusel ühispiimatallitustele turbiinkoorelahutajaid. Turbiinkoorelahutajate tööga arvestatakse vähemalt 10—12 a. peale ja tarvitatakse välismaal mõisades.

P. K. „Estonia“ „asjatundjad“ soovitasid ja müüsid turbiinkoorelahutajaid ühispiimatallitustele arvestamata meie oludega ja töötingimustega.

Et P. K. „Estonia“ laskis ja laseb paista end ühispiimatallituste huvide kaitsjana ja meie olude kohaste masinate müüjana, läksid paarkümmend ühispiimatallitust õnge ja ostsid turbiinkoorelahutajad. Tagajärg oli kurb ja pettumus suur. Nelja-viie aasta jooksul visati turbiinkoorelahutajad välja, sest nad osutasid meie oludes mittekõlblikkudeks oma ehituse ja töötamisviisi poolest. P. K. „Estonia“ tegi oma „asjatundjate“ kaasabil ilusa äri ja ühispiimatallitused maksid mitmemiljonilise kooliraha, mida võeti kokku põllumeeste-piimatoojate piimarahadest. See P. K. „Estonia“ „asjatundjate“ tegevus näitab väga ilusasti, kuidas „kaitstakse“ põllumeeste huve. Ka müüri „Estonia“ nõuandja korraldusel ja näpunäidetel sisse K. ühispiimatallituses aurukatel. Pärast osutus, et see katel mitte kohaselt sisse oli müüritud ja otsiti uut isikut, kes oleks asja korda seadnud. See on pinnaks silmis olnud P. K. „Estoniale“. Selleks on asutatud maakondlikud piimaühisuste keskseltsid ja pärast keskliit, ja kui $\frac{1}{2}$ piimaühisusi seal liikmeks on, siis võib-olla teised piimaühingud ei tahagi liikmeks astuda. Sellega tahetakse sundida ka teisi piimaühinguid liikmeks astuma, kes siis muidu nõu annab, sest nõuandjad on keskliidu juurde viidud ja mujalt kuskilt neile nõu ei anta. See on kraanide lahtikeeramine oma asutuste kasuks, eriti aga P. K. „Estonia“ kasuks. Kui tapamajade küsimust puudutati ja ühenduses sellega ka P. K. „Estoniat“, siis ma pean tähendama, tõesti ei saa keegi aru, kus Tallinnas „Eksporttapamajad“ algavad ja kus P. K. „Estonia“ lõpeb. Ühed ja samad isikud on juhatustes ja ühed ja samad shiirud on antud. Maal tegelikkudel piimatoojatel ja nendel piimaühingutel, kes P. K. „Estonia“ liikmed senini on olnud, on tekkinud tõsine kahtlus selle üle, et P. K. „Estonial“ ja „Estonia Eksporttapamajadel“ on suur vastutus, ja kui eksporttapamajadel on 160 miljonit võlgu ja ainult 63 miljoni väärtuses varandust, siis pean

tähendama, niisugust ettevõtet ei võetagi enam administratsiooni alla, see on pankrotis äri. Sellepärast on piimaühingute pääsemisele P. K. „Estonia“ liikmeks osatud omalajal punn ette panna, on osatud niiviisi toimida, et peetakse osamak-sud kinni ja ei makseta välja enne kaht aastat, mille aja jooksul peab ka „Estonia“ juhtuvate kahjude eest vastutama. Vaadake, nii ei tohi asja ajada, peab olema vaba võistlus, mitte nii, kui toodi ette tapamajade asjus. Ma ei taha tapamajadest rohkem rääkima hakata, tule-tame meelde aegu, kui omalajal härra Rei „Külmetuse“ ostmise lugu siin val-gustas ja kuidas kohtusse kaevati. Enne kirjutati, et on ostmisega jumalik äri tehtud, kuid pärast kui kohtusse mindi, siis öeldi, et on lollist peast ostetud. Härra Ast tuletas siis vahelhüüdena meelde üht Vene vanasõna. Talumees oma sigadega maksu aga see „Estonia“ lollus kinni. (V a h e l h ü ü e d.) Kui meie veel edasi vaatame neid küsimusi siis näeme, et on jälle ajajärk kätte jõudnud, mille kohta „Rahva Sõna“ nr. 280 5. detsembrist 1928 väga tabavalt kirjutab ja mille peale „Kaja“ nr. 284 ütleb, et põllumeeste juhte püütakse riivata kogu- ja potipõllu-meesteks nimetamisega. Pikalt ja laialt on seda küsimust seletatud ja öeldud: „Vaadeldes aastaid 1919 kuni 1924, näeme kogude juhte kõike muud tegevat, kui põllumeeste peale mõtlevat. Nad asutavad kaubamaju välis- ja sisekauplemise jaoks, avavad vabrikuid Eestis ja Venes, rajavad panku, äritsevad kõigil mõeldavatel aladel ning lasevad kümneid miljoneid Eesti Pangast laenatud summasid lendu.

Tollest ajast ongi jäänud kogude juh-tide nimeks — potipõllumees. Mitte sel-lepärast ei ristitud neid selle ebaseadliku nimega, et nad on julenud maalt linna tulla maarahva huvisid kaitsma, nagu kinnitab „Kaja“, vaid et nad linnas kaht-laste äride alal tegutsedes oskasid end ka põllumeeste eestkostjateks toppida.“

J u h a t a j a : Kõneleja, Teie tarvita-site oma viimse ütlusega otsekohest haavamist, millepärast teen Teile märkuse.

J. F u k s (as): Edasi loeme: „Politik-akat tehakse peamiselt ainult selleks, et soodustada ärisid, millest isiklikult huvit-atud ollakse. Eks näita seda käega kat-sutavalt nii keskühisuse „Estonia“ kui ka külmetusmajade tegevus.“ Lõpuks on öel-dud: „See ebaseadlik asjaolu, et kogude juhtivad tegelased Eesti majanduse all-kõige halvemad ning hukkamõistetavad peatükid on kirjutanud, jääb püsima. Sel-lepärast on ka kõigil teistel täielik õigus muigada seal, kus kogumehed põllumeeste huvide kaitses kõnelevad, ja kutsuda neid

mehi „potipõllumeesteks“. Nende käes on head lõikust andnud ainult äriiline kõlvat-us.“ Ja ma ütlen, et see äriiline kõlvatus õitseb just praegu edasi ja ajab õisi.

T. K a l b u s (töer): Austatud Riigi-kogu liikmed! Ma võtsin sõna sel puhul, et mõnda küsimust selgitada, milliseid Põllutööminister mitte täpselt ega õigesti selgitanud ei ole. Kõigepealt toonitas Põllutööminister, et selle saneerimiska-vaga, mis valitsuse poolt kinnitatud, on täiesti seadusepärasest korras toimetatud. Kuid ma juhin Põllutööministri tähele-panu järgmistele asjaoludele, et ta siis seletada võiks, kas see talituseviis on kok-kukõlas Maatulundusekapitali seadusega. Ministrile peaks teada olema, et need ka-vad endise valitsuse ajal said esitatud Põllutööministeeriumi poolt maatulundu-sekapitali nõukogule läbivaatamiseks, nagu seadus seda ette näeb. Maatulunduseka-pitali nõukogu neid kavasisid ei aktsepteer-inud, seadis oma kava kokku, muutes sellega Põllutööministeeriumi kava. See muutmine seisib selles, et oli tarvis saneer-rida kõik neli tapamaja, kõik oli tarvis töötama jätta. Kõik neli tapamaja pidid selle kava põhjal maatulundusekapitalilt laenu saama. Selle kava vastu ei protes-teerinud maatulundusekapitali nõukogu esimees, kes oli Põllutööministeeriumi kõr-gem ametnik, ja sellega astus see kava jõusse, kuna Põllutööministeeriumi kavad selle tõttu kukkusid täiesti läbi. Seadus näeb ette, et kui Põllutööministeeriumi esi-taja selle maatulundusekapitali nõukogu kavaga või otsusega mitte rahul ei ole, siis võib ta protesteerida ja küsimuse viia Põllutööministrile otsustamisele. Nõu-kogu esimees seda aga ei teinud, vaid aktsepteeris selle kava ilma protesteerima-ta ja kirjutas otsuse alla. Oleks ta protesteerinud, siis oleks Põllutööminister võinud seda kava muuta ja Põllutöömi-nistri otsus oleks lõplik olnud. Seda teh-tud ei ole, ja seepärast ei saa öelda, et see kava, ja see tee, mida käidud, seaduse-pärane oleks. (V a h e l h ü ü e.) Vaba-riigi Valitsusel ei ole õigust selle sea-duse järgi laenude andmise suhtes sõna öelda. Kui loete seaduse seletuskirja, siis lei-ate, mispärast erinõukogu loodi ja mis-pärast need õigused anti nõukogule. Kui see hea ei ole, siis muudame seadust. Aga kui oleme seaduse vastu võtnud, siis peab see maksev olema ka Vabariigi Valitsuse kohta. Vabariigi Valitsusel on ainult õigus eelarvet kinnitada või kinnitamata jätta. (V a h e l h ü ü e.) Ta ei saa öelda, kellele peab laenu andma ja kui palju tuleb laenu anda, seda otsustab maatulundu-sekapitali nõukogu. Teie olete, härra Põllutööminister, oma initsiatiivil läinud nende kavadega Vabariigi Valitsusse, mis

maatulunduse nõukogus läbi kukkunud, ja Vabariigi Valitsus kinnitas need. Need kavad saatsite maatulunduse nõukogusse heakskiitmiseks, kuid neid kavasid ei ole lastud seal sisuliselt arutamisele võtta, lihtsalt ei antud sõna ja niiõelda suleti teiste suu. Niisugune talituseviis ei ole õige, ja sellele asjaolule tuleb tähelepanu juhtida. Kas see seadus on halb või hea, see on teine küsimus, aga kui meil on seadus vastu võetud ja niikaua kui ta maksev, peavad Vabariigi Valitsus ja Põllutöominister selle järele käima. Põllutöoministri seletus, et siin on seadusepärast käidud, ei ole õige.

Teine küsimus, mida Põllutöominister puudutas, oli nimelt sigade arv. Ta ütles, et Tapal on õige vähe sigu. Mina arvan, kui Põllutöominister mingi saneerimiskava kokku seab, siis tal ei peaks küllalt olema sellest, kuipalju tapamaja tapab, vaid ta peab ka analüseerima, kuidas tööpooldest raioonid on ja kuipalju tööpooldest ühes või teises raionis sigu kokku võetud ja kuhu sead viidud. On ka Põllutöoministril teada, nagu toonitati, et nelja tapamaja vahel on omavaheline kokkulepe olemas, mille alusel üle riigi kokkuvõetud sead jagatakse. Olgugi et Põllutöoministril see leping teada on, ei taha Riigikogule täpset pilti anda, ta kõneleb mingitest arvudest, aga ei ütle, kuidas need arvud saadud on. Küsimus seisab selles, et omal ajal oli suur võistlus nelja tapamaja vahel, igaüks katsus rohkem sigu kokku võtta, mille tagajärjel kõrgenes ka sigade hind, ja see võistlus oleks peaaegu viinud tapamajad pankrotti. Et sellele ebasoodsale võistlusele piiri panna, otsustas Pikalaenu Pank vahele astuda ja ütles, et ta peab igale tapamajale krediidi üles ütlemä, kui ta koostöölepingut ei sõlmita. Siis sõlmiti koostööleping ja selles on ette nähtud, kust keegi tapamaja võib sigu vastu võtta. Teiseks on selles lepingus ette nähtud normid, kuipalju üks või teine tapamaja sigu üldse võib saada, ja on ette nähtud, et faktiliselt vastuvõetud sigu igal nädalal reguleeritakse ning jaamad, kus sigade arvu reguleerimine sünnib. Praeguses olukorras on asi niisugune, et seda lepingut „Estonia“ eksporttapamajad ei täida, mõned saavad sigu üle oma normi, ja ei reguleerita sigade arvu, eriti Tartu tapamajas. Selle tõttu on Tapa tapamaja vähem sigu saanud, kui tal õigus saada oli, ja viimase aja jooksul on Tapa eksporttapamaja 1.800 siga vähem saanud, kui tal õigus oleks olnud lepingu järele saada, sellepärast et „Estonia“ laseb sead, mis tuleksid Tapale saata, saata omale. (V a h e l h ü ü e.)

(Koosolekut asub juhutama teine abi-esimees R. Penno.)

Härra Holberg, meie tunneme mõlemad neid asju. Teie olete „Estonia“ eksporttapamajade asja ajanud, ja mina olen Tapa asju ajanud. (V a h e l h ü ü e.) Ma ütlen, kui on tapamajade juhatused omavahel kokkuleppe sõlminud, siis on tarvis seda ausalt pidada, ja kui oleks ausalt peetud, siis oleksid need arvud, mis üks või teine tapamaja saanud, teistsugused olnud: „Estonia“ eksporttapamajadel 1.800 siga vähem ja Tapa tapamajal 1.800 siga rohkem. (V a h e l h ü ü e.) Härra Holberg, Teie ei tunne seda faktilist külge, meie vaidlesime juriidilise küsimuse juures ükskord kohtus, sest Tapa eksporttapamaja tahtis seda küsimust lahendada vahekohtuga, nagu pooled on kokku leppinud. „Estonia“ eksporttapamajad ei pidanud kokkulepet vahekohtu suhtes, ja tänapäevani on küsimus lahendamata. Kui Põllutöominister ütles, et üle 4.000 sea on tapnud Tapa eksporttapamaja ja Tallinna rohkem, siis ei ole härra Põllutöominister rehkendanud asjaoluga, et lepingut on rikutud „Estonia“ eksporttapamajade poolt. „Estonia“ eksporttapamajad ei ole, nagu tähendasin, talitanud kokkukõlas lepinguga, on lasknud omale mujalt sigu tuua, ja seepärast öelda, et „Estonia“ eksporttapamajad on suuremad sigade arvu poolest ja Tapa tapamajad väiksemad, ei ole õige. Põllutöominister oleks pidanud tunnistama seda, kuidas tõelikult lood olid. Kui ei oleks olnud kokkulepet, oleks võinud Tapa tapamaja sigu kokku võtta, kust aga soovib. Edasi on teada, et 5—6 tuhat siga, mis Tallinna tapamajasse on saadetud, ei ole tulnud oma raioonist, vaid suur hulk Abjast ja Viljandi ümbrusest, see on Võhma raioonist. Need raioonid kuuluvad Võhma tapamajale. Ma tahan sellega konstateerida, et kui üks asutus on üle riigi sigu kokku võtnud, mis tema raiooni ulatusse ei pidanud kuuluma ja selle tõttu suuremaid arvusi saanud, siis ei saa veel öelda, et Tallinna tapamaja raioon sigaderikkam on. Põllutöominister oleks pidanud analüseerima neid küsimusi, kas see tööle vastab. Põllutöoministeriumi ametnikudel on need andmed olemas. Nad teavad, mispärast see nii on. See on kõigil teada. Ja nüüd edasi. Nagu teada, ei ole Tapa tapamajale laenu maatulundusekapitalist lubatud. Kuid valitsuse poolt on veel rohkem tehtud. On lastud see laen, mis tapamajadele Pikalaenu Pangast antud, üles öelda. Teiste laenud, välja arvatud Tapa oma, kaetakse maatulundusekapitalist. Aga Tapa tapamajadel ei ole kuskilt laenu võtta. Ja kui

Pikalaenu Panga juhatus tahab oma summasid sisse nõuda, vaatamata sellele, et Tapa tapamaja laen I obligatsiooniga kindlustatud on, siis tähendab see seda, et Vabariigi Valitsus ei lase meie rahaasutusi oma heaksarvamise järele toimetada. Kui seda sissenõudmist ei oleks olnud, siis ei oleks temal maatulundusekapitali laenu vajagi olnud. Öeldakse, et kui tapamaja oma ukсед kinni paneb, siis saab ta laenu, ja kui ei pane, siis nõutakse ka Pikalaenu Panga laen sisse. Valitsuse segamine niisuguste as-

jade vahele, millistesse ta ei peaks tungima, ei ole õige, vaid ta peaks laskma neid asutusi seda lahendada, kes on selleks kutsutud.

10. Koosoleku lõpetamine kvoorumi puudumisel.

Juhataja: Rkl. Kornell palub teha kindlaks kvoorumi. (Helistatakse kõrvalruumidesse.) Koos on 49 Riigikogu liiget, seega puudub kvoorum. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 24.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretärid (allkirjad).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).